

Overdruk uit het Tijdschrift voor
Zendingswetenschap „Mededeelingen”

van Hasselt: Wat is voor een Papoea nodig om op het toneel
der hoogste beschaving een plaats te kunnen
innemen?

van Hasselt. Een bezoek aan Amsterdam-
id. Verleden, heden en toekomst der
Nieuw-Guineezending.

id. Geschiedenis van het Zendingsonderwijs
op Noord-Nieuw-Guinea.

id. Zendingsarbeid van Amerikanen in Ned.
Oost-Indië.

id. XVe Intern. Missiologische Week,
te Nijmegen gehouden van 26-27 Aug. '37

id. Otto Gerhardt Heldring
(in zijn betekenissen voor de uitw. Zending
in 'bijzonder met betrekking tot de Zen-
ding op Nieuw-Guinea.)

id. Johannes Goszner.

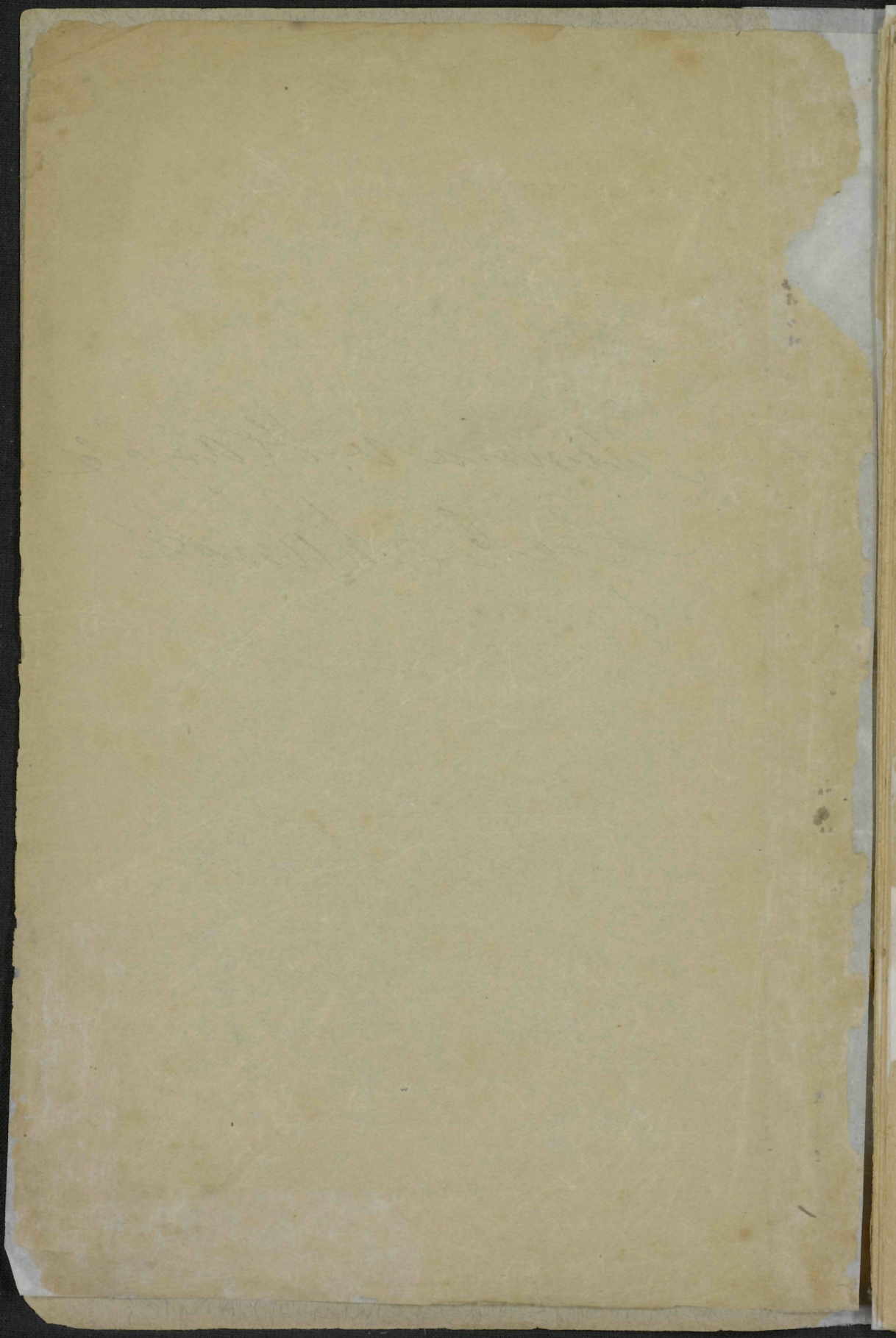
Jac. Bijkerk : Een maand op reis in het Ressort Wakde

1930. N. dodenlijst ⁽²⁴⁾ Februaris, maart en april
Klappers (24) + jacht over 240

Verhandeling van het Zendingsonderrwijs
op Noord-Nieuw-Guinea

door J. J. VAN HASSELT

Minna v. Hasfeld
Gebr. Mundt

Geschiedenis van het Zendingsonderwijs op Noord-Nieuw-Guinea.

Door F. J. F. VAN HASSELT.

In 1855 kwamen de eerste zendelingen aan op Nieuw-Guinea.

Na eenigszins het vertrouwen der bevolking te hebben gewonnen, begonnen zij de kinderen te vergaderen om hun onderwijs te geven. Dat dit onderwijs niet bedoelde alleen verstandelijke kennis aan te brengen, blijkt uit een verslag over hun werkzaamheden, waarin het volgende voorkomt: „Die kleine wilden onderwezen zij in het lezen en schrijven en zagen aanvankelijk hun voorbeeld, ware het dan ook slechts in tuinbouw en kleeding, met eenige navolging beloofd”.

Met groote bezwaren hadden de zendelingen te kampen bij hun pogingen om de kinderen onderwijs te geven. Epidemische ziekten, aardbevingen en dergelijke plagen meer, weet de bevolking aan den toorn der afgestorvenen, wegens het verbreken van de oude adat, en een van de eerste gevolgen was dan het terughouden der kinderen van de school.

De bevolking trok veel heen en weer en de kinderen volgden maar al te gaarne de ouders op hun zwerftochten.

Uit een verslag (Ber. U.Z.V. 1863) neem ik 't volgende over: „Zoolang wij hier zijn, is de school nog niet weder begonnen; dit komt uit vrees voor ons *) en ook omdat het schip van mijnheer Fabritius hier ligt; en dan vreezen de ouders hunne kinderen te zenden, omdat zij dan door Br. Geissler naar het schip kunnen gebracht worden en alzoo naar Holland vervoerd. Br. Geissler was eens begonnen met de kinderen in het Maleisch te leeren tellen. Den volgenden dag kwam er geen kind ter school; de ouders zeiden

*) De schrijver was een der in dat jaar pas aangekomen Nederlandsche zendelingen.

dat Br. Geissler de kinderen Maleisch leerde enkel om ze later met een schip weg te zenden. Hij heeft van dit oogeblik het Maleisch leeren gestaakt”.

Na de scholen te Mansinam en te Kwawi (Doréh) werd er een geopend op het eiland Meos War in 1867. In 1869 volgde de school te Anday, in 1874 die aan de Moom-riv., in 1875 die te Menoekwari (Manokwari).

Deze twee bestonden niet lang, aangezien de zendingsposten aan de Mom en te Menoekwari werden opgeheven.

In 1883 werd het eiland Roon in bewerking genomen, in 1891 werd een aanvang gemaakt met het onderwijzen der Windessische jeugd en in 1897 verrees een schooltje te Amban voor kinderen, behoorende tot een stam van berg-Papoea's.

Tot dit aantal scholen bleef 't onderwijs beperkt, totdat na 1906 plotseling een groote uitbreiding aan 't onderwijsgegeven werd.

Eer wij tot de vermelding van deze uitbreiding overgaan, wenschen we op den aard van 't onderwijs in de eerste 50 jaren van de Nieuw-Guinea-Zending den blik te vestigen.

Van het personeel, dat tot aan 1900 door de Utr. Zend. Ver. naar Nieuw-Guinea werd gezonden, waren vier zendingen in het bezit van de acte voor onderwijzer en een der zendingenvrouwen was onderwijzeres geweest bij het L.O. in Nederland, terwijl zes bij het bewaarschoolonderwijs waren geweest.

De U.Z.V. lette, vooral in die jaren, bij de vorming harer kweekelingen tot zending ook op de taak, die den zending als onderwijzer zou wachten. De oudste zendingen waren in hun voorbereidingstijd leerling op de kweekschool voor onderwijzers onder leiding van den heer J. H. van Lummel te Utrecht.

De volwassen bewoners van Nieuw-Guinea bleken weinig resultaten te beloven voor den zendingsarbeid. De hoop was gevestigd op de jeugd. De jeugd trachtte men op allerlei wijze te lokken tot toenadering. Behalve door het schoolonderwijs werd de vrouwelijke jeugd ontwikkeld door het onderwijs in handwerken, vooral naaien.

Doch de ouders gevoelden in den regel bitter weinig voor 't onderwijs aan de kinderen. Al kon hun zoontje ook 't geheele a-b-boek van buiten, hij verschalkte door die kennis geen enkele visch méér dan vroeger en hun dochtertje vervaardigde geen kookpot meer of beter dan de moeder deed. Men beschouwde de uren aan onderwijs besteed als verloren uren. Wanneer men met zending of zendelingsvrouw op goeden voet stond, dan zond men uit vriendelijkheid de kinderen naar school, maar ganschelijk niet, omdat men er een voordeel in zag.

De kinderen zelve werden maar heel zelden door dat onderwijs dermate geboeid, dat ze iederen dag er van kwamen genieten. Koraalrif, strand en bosch bleken maar al te vaak grootere attractie te hebben voor 't Papoea-kind dan het schoolgebouw. 't Aantal absenten was dan ook legio. De meisjes kwamen in den regel beter op dan de jongens. Alleen tegen Kersttijd, dan was de opkomst groot, in de hoop op de geschenkjes. Viel dat geschenkje tegen, dan was de leerlust ook droef gedaald.

Bij zoo'n stand van zaken was 't begrijpelijk, dat de vorderingen der leerlingen al heel gering waren.

Toch hebben de zendingen en hun vrouwen volgehouden om dagelijks, behalve Zaterdag en Zondag, de kinderen, die er lust in hadden, bij elkaar te roepen en te onderwijzen. Ze onderwezen zelve. Inlandsche helpers waren uitzonderingen.

De kinderen, die trouw ter school kwamen, bleken vatbaar om onderwezen te worden. Aan de school te Mansinam kon in 1879 een oud-leerlinge, een Papoesche, als helpster verbonden worden. Haar tact in 't geven van onderwijs werd door een controleur geroemd. Aan dezelfde school werd ook een Papoesch onderwijzer verbonden in het jaar 1882, en in 1892 konden twee knapen van de Mansinamsche school naar het seminarie te Depok gezonden worden.

Maar waren de zendingen blij te zien, dat hun onderwijs de verstandelijke kennis van hun leerlingen kon bevorderen en werkelijk ook bevorderde, dit was toch niet het eenige resultaat, dat ze bedoelden met het schoolonderwijs.

Meer dan verstandelijke ontwikkeling gold hun doel de

jeugd orde en tucht bij te brengen, gehoorzaamheid te leeren, reinheid naar lichaam en geest te bevorderen, aan te sporen tot werkzaamheid, een dam op te werpen tegen den in vele opzichten onzedelijken invloed der ouderen, de schoonheid en de blijdschap van het Christendom in woord en daad te toonen. En in velen hunner leerlingen zagen ze hun streven met verblijdend resultaat gekroond.

't Volk echter gevoelde als volk nog weinig voor 't streven der zendelingen. 't Waren eenlingen, die oog kregen voor 't doel der scholen.

Dit veranderde omstreeks 1904. Vanaf dat jaar is op Nieuw-Guinea een omkeering te aanschouwen bij de Papoea's, nu niet meer bij de eenlingen, maar als volk. En die omkeering was van grooten invloed op de stichting van nieuwe scholen.

In 1904 bestonden nog de scholen te Mansinam, Kwawi (Doréh), Anday, Roon en Windessi.

Van toen af echter kwam vrij onverwacht uit allerlei streken en van verschillende stammen de vraag om onderwezen te worden in de Christelijke leer. Allerlei beweegredenen werden opgegeven, die tot deze vragen aanleiding gegeven hadden. 'n Enkele maal werd ook als doel opgegeven het hebben van een school, waar de kinderen de wijsheid der vreemdelingen zouden kunnen leeren. Op de meeste plaatsen echter nam men de school als nu eenmaal bij het Christendom behorende, op den koop toe mee, nog niet begrijpende, wat het nut er van was. Soms ook was de school meer een beletsel dan een bevordering van het Christendom, op plaatsen n.l., waar de bevolking in sommige maanden van het jaar er op uit moest voor sago-kloppen, tuinen maken, visch- en schildpadvangst e.d.g. Men liet de kinderen ongaarne achter en de onderwijzer zag ongaarne zijn leerlingen eenige maanden vertrekken. Dit leidde wel eens tot onaangename conflicten. Toch is, waar eenmaal begonnen werd, de arbeid voortgezet. Op betrekkelijk weinig plaatsen werd het werk stopgezet, meestal daar, waar zwerfzieke stammen woonden.

't Aantal scholen op Noord-Nieuw-Guinea bedraagt thans:

Ressort Radja-Empat	...	5, waarvan 1 vacant
„ Doréh-Baai	...	9, „ 2 „
„ Noemfor		10.
„ Schouten-Eil.	...	13.
„ Japen		6.
„ Roon-Wind.		28 „ 3 „
„ Oost-Nieuw-Guinea	23,	„ 2 „
Tot.	94, waarvan	8 vacant

Tot 1892 nam het Ind. Gouvernement officiëel weinig of geen notitie van het onderwijs, dat op Nieuw-Guinea aan de inlandsché jeugd gegeven werd. De eenige bemoeienis bestond hierin, dat de ambtenaar (controleur of resident) bij een bezoek aan Nieuw-Guinea ook een kijkje kwam nemen in de school.

In genoemd jaar echter toonde het Gouvernement officiëel zijn belangstelling door bij Gouv. Besl. 22 Dec. 1892 no. 12 de school te Beth-El te subsidiëeren. Beth-El was de naam voor het Christendorp, dat in den loop der jaren op Mansinam was verzezen. Ook de school te Anday werd bij besluit van denzelfden datum gesubsidiëerd.

Of de school te Roon toen reeds werd gesubsidiëerd, weet steller dezes niet.

De scholen thans beheerd door de U.Z.V., zijn bijna alle gesubsidiëerd.

Personeel.

Een gewichtige vraag is immer geweest de vraag hoe aan 't geschikte, geschoolde personeel te komen voor de scholen. De Utr. Zend. Ver. hield zich reeds vroeg met deze vraag bezig en wenschte een subsidie te verleenen aan de zendelingen op Sangi, indien dezen van hun zijde zich belasten wilden met opleiding en uitzending van geschikte helpers voor Nieuw-Guinea. Hier is niets van gekomen. Wel werd een Sangireesch helper verbonden aan de school te Anday, doch deze man was als schipbreukeling op Nieuw-Guinea gekomen en was toen genegen er te blijven als helper in de Zending. Op Mansinam was een Javaan als helper

werkzaam, die in 1865 door den zendeling Michaëlis te Batavia aan zijn vriend Geissler werd toegezonden.

In ± 1890 adviseerde het Bestuur der U.Z.V. den zendingen, leerlingen te zenden naar het Seminarie van Depok. Met een tweetal werd de proef genomen. In den een ontving de Zending iemand, die tot heden trouw heeft gewerkt, de ander overleed spoedig.

Voorals in 1914, toen de omkeering begon, werd de vraag, hoe aan goeroes te komen, zeer urgent en zij is urgent gebleven tot heden.

't Meerendeel der onderwijzers werd van de Ambonsche Eilanden gerecruteerd. Behalve de gewone schoolopleiding, hebben verreweg de meesten geen ander onderwijs genoten. Ook van Sangi werden onderwijzers gezonden. Dezen hadden in den regel wel meer opleiding gehad, velen waren zelfs practisch werkzaam geweest, maar bleken min of meer ongeschikt voor hun taak of waren ontslagen wegens gepleegde onregelmatigheden. De meesten dezer Sangireezen voldoen niet. De Ambonnees blijkt naar de op Nieuw-Guinea door meer zendingen opgedane ervaringen meer geschikt voor den pioniersarbeid dan de Sangirees *).

Meermalen werden reeds leerlingen van Papoesche scholen naar elders gezonden ter verdere vorming, als naar Depok en naar Tobelo. De resultaten op de inrichting in de laatste plaats waren niet schitterend onder den vorigen leider.

De ervaringen, die men te Depok en te Tobelo opdeed met Papoesche leerlingen waren dezelfde als die we hier opdoen, n.l. dat de Papoe niet gelijk op kan gaan met den inlander van elders. Met 'n enkele werden goede resultaten bereikt, doch 't meerendeel der naar elders gezonden leerlingen gaf oorzaak tot klagen over geringe vorderingen. Daarbij waren vooral te Depok, doch ook te Tobelo, slechts eenige plaatsen beschikbaar voor Papoesche leerlingen.

*) Op de Conferentie van zendingen der Noord-Nieuw-Guineamissie werd na lezing van het bovenstaande het oordeel over den Sang. goeroe, als minder geschikt voor den pioniersarbeid dan de Ambonsche weersproken. Er werd gemeend, dat de resultaten van den arbeid der Ambonneezen meer door vreesaanjaging dan door liefde bereikt worden, terwijl de Sangirees in den regel vriendelijker jegens den Papoea optreedt.

Dit gaf aanleiding tot het oprichten te Mansinam van een opleidingsschool voor verder onderwijs aan leerlingen, die de gewone zendingsschool met vrucht doorloopen hadden. De bedoeling is ze niet alleen te vormen tot goeroes, doch hun ook gelegenheid te geven tot anderen arbeid.

Tot heden is genoemde opleidingsschool nog in een beginstadium; 't personeel aan die school verbonden beantwoordt niet aan de eischen, die men stellen mag aan onderwijzend personeel aan een dergelijke inrichting, maar de nood, het gebrek aan onderwijzers, gebiedt om te doen hetgeen gedaan kan worden. De toevoer van Ambon, ook van ongeschoold personeel, is verreweg onvoldoende, zoodat op andere wijze in den nood moet voorzien worden.

Doel van de Zendingsscholen.

Herhaaldelijk verwijt men de Zending, dat de school voor haar geen doel, maar middel is, middel tot kerstening.

We meenen echter, dat de school voor de Zending in middel noch doel mag wezen. 't Geveit van onderwijs, de school is een noodzakelijk uitvloeisel, een consequentie van het Christelijk beginsel der Zending.

Waaruit recruteert de Zending de leerlingen harer scholen? Ik spreek over Nieuw-Guinea. Uit de Papoesche samenleving. 't Kind verneemt in die samenleving de grofste leugens en 't domste bijgeloof, o.a. over ontstaan en genezing van ziekten; 't ziet al vroeg arbeidsschuwheid bij de meesten zijner volksgenooten, arbeidsschuwheid, die dikwijls stelen een hoogere levenswijsheid vindt dan werken. Uitdrukkingen en gesprekken van onzedelijken aard zijn dagelijksche kost voor hem. De wreede natuur, die 't kind mee in de wereld brengt, wordt niet tegengegaan, doch eer aangemoedigd.

„De school moet 't kind toebereiden voor 't leven”, betekent voor een school op Nieuw-Guinea: „De school moet 't kind de wapenen reiken om straks stelling te kunnen nemen tegen den geest, die de maatschappij bestuurt, waarin hij moet leven en optreden”. — Maatschappij, genomen in zeer ruimen zin, een maatschappij, waarin de een den ander aan-

vult, van werkverdeeling, bestaat op Nieuw-Guinea niet.

En „omdat 't kind moet toeberaid worden voor 't leven”, is opvoeding meer op haar plaats nog dan onderwijs en dat onderwijs moet daartoe strekken, dat het leven beter begrepen wordt. Willen we het kind 't leven doen begrijpen, 't menschelijk leven, dan is de weg daartoe ook, dat het 't leven in al zijn schakeeringen beter begrijpe, dat het kind één open oog krijgt voor de schoone samenstelling van al, wat tot de „Natuur” gerekend wordt.

Maar tot bereiking van dat doel stuiten we op de onbekwaamheid onzer helpers.

Bij een bespreking van het menschelijk lichaam wist een goeroe over 't hoofd niet anders te zeggen dan dat het een sieraad voor 't lichaam is. „Twee hoofden, dat zou misstaan, heelemaal geen hoofd, dat was héél leelijk, maar één hoofd, dat was je pracht”. 'n Andere goeroe nam geen chinine, omdat de pillen gemaakt werden van gal uit menschenlijken genomen, en deze wijsheid verkondigde hij ook aan zijn leerlingen —, 'n ander liet de maan in 't westen opgaan; na een opmerking, dat dit toch niet waar was, klonk 't zeer beslist: „Elders gaat de maan in 't oosten op, maar hier op deze plaats in 't westen”.

Al deze goeroes waren in 't bezit van een „Soerat Tammat” der IVe klasse eener Gouvern.-school. De kunst van lezen, schrijven en rekenen verstonden ze allen zeer goed, maar men vraagt zich af: „Heeft de leerling de school werkelijk met vrucht doorloopen, wanneer hij over zichzelf en zijn omgeving niet anders denken kan en spreken dan genoemde goeroes?”

Methode.

't Behoeft geen lang betoog, dat met dergelijk ongeschoold personeel 't moeilijk is, ja, bijna onmogelijk, om „methodisch” te arbeiden. De goeroes geven het onderwijs zooals zij het in hun jeugd ontvingen. 't Zijn witte raven, die iets van „methode” begrijpen. Waarbij dan nog komt, dat bij wisseling van inspectie dikwijls ook een andere methode wordt aangegeven.

Uit de lees- en rekenboekjes is te zien naar welke methoden gewerkt wordt.

In het laatste jaar wordt getracht de goeroes de methode te verklaren, die den heer W. Meyer zijn serie lees- en rekenboekjes deed vervaardigen.

De z.g. centralisatie-methode eischt echter voor een doeltreffende aanwending bekwame leerkrachten. En ook de inl. schoolopziener, wiens werk het o.m. is deze methode aan de goeroes te verduidelijken, is sceptisch gestemd omtrent de resultaten van zijn arbeid.

Landstaal.

Geen der zendelingen van Nieuw-Guinea is er vóór de landstaal geheel door het Maleisch op school te laten verdringen, maar ieder gevoelt tevens de noodzakelijkheid de kennis van het Maleisch grondig aan te brengen, daar 't een onmogelijkheid is om binnen afzienbaren tijd in de landstaal een genoegzaam aantal boeken te vervaardigen, waaruit de leerlingen verdere kennis kunnen putten. Daarbenevens eischen handel en verkeer één gemeenschappelijke taal. Waar 't mogelijk is, wenschen de zendelingen, vooral in de aanvangsklassen, de landstaal te behouden, daar 't voor een pas ter schole komend leerling aangenamer is in zijn moedertaal te worden toegesproken en in zijn moedertaal te worden onderwezen dan in een vreemde spraak.

Eenige zendelingen wenschen de landstaal te behouden in de eerste twee leerjaren, anderen willen 't gebruik beperken tot het eerste jaar. Echter wil men ook in de latere jaren een of meer uren 's weeks aan de landstaal geven, 't zij in een leesles, 't zij voor 't vervaardigen van een opstel.

Onder „landstaal” moet nog opgemerkt worden, dat ten oosten van Kaap d'Urville er een bijzonder groote verscheidenheid van landstalen bestaat, zoodat de bevolking als bij onderlinge afspraak er vanzelve reeds toe gekomen was vóór den arbeid van Gouvernement en Zending, om 't Maleisch te nemen als omgangstaal tusschen de verschillende stammen. Men heeft dáár, ook door de behoefte aan

één taal, groote neiging 't Maleisch te leeren. In die streken beginnen de scholen onmiddellijk met het Maleisch.

Ten westen van Kaap d'Urville is 't geheel anders. Het „Noemfoorsch” en het „Windesisch” worden door groote volksgroepen verstaan. Het „Noemfoorsch” was reeds van oudsher de omgangstaal tusschen stammen, wier dialecten afwijkend waren. De meeste handelaars leeren het Noemfoorsch of Windesisch aan, omdat de Noemfoorsch en Windesisch sprekende stammen niet de neiging vertoonden om het Maleisch over te nemen.

Leerboeken.

De zendelingen hebben zich zeer spoedig na hun komst op Nieuw-Guinea bezig gehouden met het vervaardigen van spel- en leesboekjes.

De eerste spelboekjes waren naar het model der oude a-b-boekjes; eerst de klinkers en dan de klinkers met een medeklinker: ab-eb-ib-ob-oeb e.v.v.

In 1907 vervaardigde steller dezès een serie leesboekjes naar de methode Bouman. Naar het eerste normaal-woord „Ra” (Balsamine), kregen de boekjes den naam Soerat Ra I, II en III. Bij een nieuwen druk werd het eerste normaal-woord a (hout, boom) en zoo heet nu 't eerste deeltje „surat a”; 't tweede deeltje, dat op 't oogenblik in herdruk is, zal „surat jar” zijn en het 3e deeltje, waarin de hoofdletters behandeld worden „surat A” *).

In het nieuwe 2e deeltje wordt het „oe”-teeken ook aan de kinderen geleerd.

Reeds vóór de „Surat Ra” verscheen „Ro rum farkor ma ro wondi” (In en buiten de school), waarin zeer korte lesjes over school, kerk, huis, strand, koraalrif, zee. — Dit boekje werd bedoeld als vervolg op de eerste leesboekjes.

Later verscheen: Kakofein ma Kakajik 40 (40 Fabelen en Legendes), bevattende de volgende fabelen:

I. De ijzerhoutboom en de rijsthalme. — Naar La Fontaine.

*) De illustraties werden bezorgd door den heer J. Loran te Utrecht en den heer A. de Groot, destijds leerling van de „Klokenberg” te Nijmegen.

2. De mares (njamplong) en de waringin. — Eigen vinding.
3. Buideldier en lansap. — Naar La Fontaine.
4. „ en ijzerboomblad. — Naar La Fontaine (hert en wingerd).
5. Mensch en klapperboom. — Naar La Fontaine.
6. De ijzeren en de aarden pot. — Naar La Fontaine.
7. De staaf ijzer en 't hakmes. — Eigen vinding.
8. Zon, Stormwind en de mensch. — Naar La Fontaine.
9. Buideldier, westenwind en oostenwind. — Noemfoorsche fabel van dezelfde strekking als No. 8.
10. Kikvorsch en koe. — Naar La Fontaine.
11. Muis en oester. — Naar La Fontaine.
12. De krab en haar jong. — Naar Grimm.
13. De duif en de wesp. — Naar La Fontaine.
14. De domme reiger. — Naar ?
15. Het duivenpaar. — Naar ?
16. Boschkip en tamme kip. — Eigen vinding.
17. Reiger en kreeft. (De bedrieger bedrogen) — Naar Kern: Buddhisme in Indië, blz. 259.
18. De kip en de parel. — Naar ?
19. De wilde hond en de raaf. — Naar La Fontaine.
20. De „ „ en de kip. — Naar ?
21. De gulzige hond. — Naar ?
22. De drie honden. — Naar ?
23. De kat en de muizen. (Wie zal de bel aanbinden?) — Naar La Fontaine.
24. De tijger en de mug. — Naar La Fontaine.
25. Leeuw en muis. — Naar La Fontaine.
26. Schaap en zwijn. — Naar Paul Krüger.
27. De twee paarden. — Naar La Fontaine.
28. Hond, koe en paard. — Naar Gouverneur.
29. De man en de slang. — Naar La Fontaine.
30. Zwijn en mensch. — Naar ?
31. Vader, zoon en ezel. — Naar ?
32. De herdersknaap en de wilde hond. — Naar ?
33. De knapen, die om een noot twisten. — Naar ?
34. De drie dieven. — Naar La Fontaine.
35. De vader en de drie zonen. — Naar ?
36. Pisang, stuk hout en bijl. — Naar ?

37. De koning met de twee droomuitleggers (Perzische legende).
 38. De koning met het nieuwe kleed. — Naar ?
 39. De rozen van koningin Elizabeth. — Legende.
 40. Het lied der grijsaards. — Legende.

In het Noemfoorsch verscheen voor de hoogste klasse nog een leesboekje van den heer Starrenburg i Faja ro soep nabor. (Verhalen uit vele landen).

In 23 lesjes behandelt de heer Starrenburg:

- No. 1. En fabel. (Een rotte appel in de mand, maakt al het gave fruit te schand).
 No. 2. Een verhaal uit Eng.-Indië over een jongman, die zijn geloof wilde verlaten.
 No. 3. Over leeuwen.
 No. 4. De zanger. (Verhaal uit den tijd van overgang tot het Christendom in Nederland).
 No. 5. De keizer en de arme man. (Verhaal uit Rusland).
 No. 6. Om over na te denken. (De vader, die zijn zoon planten laat uittrekken).
 No. 7. Over de voorouders van Koningin Wilhelmina.
 No. 8. Over de kracht van Gods Woord (Verhaal uit Engeland).
 No. 9. Vasthouden aan het Woord Gods („ van Bismarck).
 No. 10. De bedrieger bedrogen. (Verhaal uit Duitschland).
 No. 11. De goede knecht. (Verh. van Michiel de Ruyter).
 No. 12. God gedenkt alles. (Verh. uit den oorlog van '70).
 No. 13. Kwaad met goed vergelden.
 No. 14. Over Duitsch- en Engelsch-Nieuw-Guinea.
 No. 15. „ de Zending in Ned. N.-Guinea.
 No. 16. Een gelijkenis.
 No. 17. Over de Hollanders ten tijde van Christus' geboorte.
 No. 18. Over de zendelingen, die het Evangelie naar Nederland brachten.
 No. 20. Over Sterren.
 No. 21. Over sterren en sterrekundigen (Gelijkenis).
 No. 22. Over Indië.
 No. 23. Over Batak.
 No. 24. Een eigengerechtigte.

Vroeger verscheen ook van de hand van steller dezès een boek „Insulinde” en 't bijbelsch verhaal over Abraham in het Noemfoorsch.

Behalve de bovengenoemde spelboekjes waren van de hand der zendelingen J. L. van Hasselt en W. L. Jens leesboekjes verschenen in het Noemfoorsch. Deze werden echter niet meer herdrukt.

In het Windesisch vervaardigde Mevr. Van Balen-Michaux spelboekjes. Deze werden gebruikt tot de heeren Starrenburg en Bout hun Surat Wasja, 4 deeltjes, het licht deden zien. Ze werden vervaardigd in navolging van de Surat Ra.

Door den heer Starrenburg werden eenige rekenboekjes in de Noemfoorsche taal vervaardigd. Ten gebruike van de goeroes werd, mede om hun de rekenmethode te verklaren, een uitgave bezorgd van 't deeltje van 1—10, met wit doorschoten, waarop ze hun opmerkingen konden zetten en inlichtingen konden vragen.

In 't Windesisch dialect verschenen van de hand van Mevr. Van Balen-Michaux reeds eer rekenboekjes.

Leerplan.

't Is nog niet gelukt een bevredigend leerplan op te stellen, dat voor alle scholen gelden kan. Door steller dezès werd een poging daartoe gedaan, doch de Conferentie vond dit leerplan onuitvoerbaar. De verschillen zijn dan ook zeer groot tusschen de een en de andere plaats.

Met een goeroe, die ijverig is, kan een Papoesch leerling van gewone capaciteit, onderwezen volgens de methode Surat Ra, in 6—8 maanden lezen.

Op vele scholen is nu voor 't lezen het plan opgesteld, dat in de aanvangsklasse het lezen in de landstaal zal worden gelcerd. Daarvoor zal dan één jaar gegeven worden.

In de 2e klasse (de 1e Maleische klasse) begint dan het leesonderwijs in de Mal. taal opnieuw naar de methode Meyer. Verwacht wordt, dat de kinderen, die het lezen in

de landstaal reeds machtig zijn, in het Maleisch de gewenschte vorderingen zullen maken.

Pogingen, met name op het eiland Noemfoor, door de goeroes gedaan, om van meet aan in het Maleisch te onderwijzen, gaven de ervaring, dat de leerlingen minstens twee jaren zullen moeten doen over 't onderwijs, dat de heer Meyer in één jaar wenschte gegeven te zien.

Getracht zal worden naar het leerplan, door den heer Meyer in Pengadjara en Volksschool ontwikkeld, te werk te gaan, na één of twee jaar voorbereidend onderwijs in de landstaal.

Schoolgebouwen en meubilair.

Geheel in overeenstemming met de tactiek, door de Zendingbesturen voorgestaan, wordt geen plaats in bewerking genomen, welker bevolking niet zelve 't verzoek gedaan heeft een goeroe te mogen hebben. En vóór de goeroe zich er vestigt, moet de bevolking een huis voor hem en een schoolkerk hebben gebouwd.

Die gebouwtjes zien er in den regel niet schitterend uit. Doch langzamerhand verbetert dit wel, zoodat hier en daar reeds betere scholen zijn, door de bevolking zelve gebouwd.

De Zending acht een school, door de krachtsinspanning der belanghebbenden gebouwd, van grooter, zedelijke betekenis dan een school, hoe mooi ook, die de bevolking cadeau krijgt.

De plaats heeft daardoor een school, die het waard is.

De slechte scholen ontvangen ook nog niet het goede meubilair, dat in die localiteiten, waarin het niet behoorlijk beveiligd is tegen regen en wind, te veel zou lijden.

De toestand, waarin de school verkeert, is dikwijls een vrij betrouwbaar thermometer voor het zedelijk en geestelijk peil, waarop de bevolking zich bevindt.

De resultaten, vooral van opvoeding, laten zich niet makkelijk brengen in 't een of andere loket van „statistiek”. Maar wanneer men bemerkt, dat het opgroeiend geslacht, ook door den invloed van de scholen zich gaat schamen over hetgeen de ouders en grootouders deden in hun tijd;

wanneer ze dien tijd: „de tijd van donkerheid” gaan noemen, dan is er reden om met voldoening terug te zien op den verrichten arbeid, al ging die dan ook gepaard met veel moeite en bezwaren.

De vraag begint echter meer en meer te klemmen: „Wat moeten we doen met de leerlingen, die van onze scholen komen?” Bibit voor kantoorwerk is er niet veel onder. Een Papoe en een kantoorkruk zijn twee grootheden, die zich niet makkelijk laten vereenigen. Pogingen, daartoe eenige malen gedaan op 't kantoor te Manokwari, zijn deerlijk mislukt. Lang niet alles is ook geschikt om voor goeroe opgeleid te worden.

't Meest gewenschte is, dat het opkomend geslacht geleerd wordt zich te wijden aan land- en tuinbouw, om dien beter te verrichten dan op de oud-vaderlijke wijze, hen te gewennen aan geregelden arbeid. De Papoea heeft tegen zich, dat de oude zwerfzucht niet zoo makkelijk kan worden afgeschud. Ongedurigheid, niet voet bij stuk houden, is een karaktertrek hem eigen, die hem op den weg van ontwikkeling in den weg staat. Van de velen naar de ambachtsschool te Tobelo gezonden om voor timmeren te worden opgeleid, hebben maar heel weinigen aan het doel beantwoord. Men laat zich naar Tobelo zenden voor een veranderingetje, om eens wat anders, wat nieuws te zien. Teruggekeerd gaat men liever weer vogels jagen, dat is romantischer, avontuurlijker, emotioneeler dan iederen dag timmeren.

De vraag: „Wat nu?” is daarom ^{niet} makkelijk te beantwoorden.

De heer Bout, thans te Miei, is begonnen om jongens op te roepen, die zouden willen werken. Zijn bedoeling is te beginnen met houtbearbeiding, maar dit later uit te breiden tot allerlei vakken. Er hebben zich al een 40-tal bereid verklaard, maar de toekomst moet leeren of ze blijven volhouden. De opvoeding van een volk is een gewichtig werk, maar 't is geen lichte arbeid, een arbeid, die telkens weer nieuwe vragen doet rijzen.

Maar we twijfelen niet of de weg tot verdere ontwikkeling zal gevonden worden.

VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST DER NIEUW-GUINEE-ZENDING

DOOR F. J. F. VAN HASSELT

Op de vorige Conferentie werd mij verzocht een onderwerp als het door mij genoemde in te leiden. Degene, van wien het verzoek uitging, zei o.m., dat de toekomst van de Nieuw-Guinee-Zending hem maar vaag voor den geest stond, en hij zoo gaarne richtlijnen uitgestippeld zag, waarlangs de arbeid zich zou kunnen voortbewegen en hij meende, dat ik met de ervaring, die ik bezat, wel de meest aangewezen zou zijn om dit te doen. Ik weet niet of dit wel juist is, ik betwijfel het zelfs. Naarmate de jaren klimmen, leeft men meer en meer in de herinneringen en minder in de toekomst. Ik geloof, dat het beter ware geweest, dat een der jongeren de taak op zich genomen had, die ik mij nu aangewezen zie. Aarzelend heb ik die taak aanvaard en de aarzeling is niet minder geworden naarmate de tijd aanbrak, dat ik mij tot de uitvoering van mijn taak moest nederzetten. Maar ik troost mij met de gedachte, dat ik alleen eene inleiding lever en dat uit de bespreking een leidende gedachte opkome.

Als onderwerp heb ik genomen: „Verleden, Heden en Toekomst der Nieuw-Guinee-Zending. Gij begrijpt, dat ik U niet de geschiedenis van de N. G. Zending ga vertellen en ga profeteeren, wat er verder gebeuren zal. Ik ga beproeven U het karakter van de N. G. Zending te teekenen, zooals ik het meen te zien in het verleden en in het heden en wat het volgens de aanwijzingen in de naaste toekomst worden zal.

Gelijk iedere andere Evangelische Zending, vond ook de

Zending op Nieuw-Guinee, haar grond in de bekende zendingsopdracht des Heilands: „Predikt het Evangelie aan alle creaturen.” En de zendelingen begrepen onder Evangelie: het Woord, de Bijbel. Zieken werden behandeld, maar tot eisch werd gesteld: bijwoning van de godsdienstoefeningen; onderwijs werd gegeven met de bedoeling de leerlingen in staat te stellen het Evangelie te lezen. Waar nog geen toko's verzezen waren, werd niet gekocht van hen, die niet ter godsdienstoefening geweest waren, of van wie(n) bekend was, dat hij of zij aan heidensche dansen deelgenomen hadden; visch, die op Maandag te koop geboden werd, werd niet gekocht, want die was natuurlijk 's Zondags gevangen.

Het optreden der zendelingen had voornamelijk ten doel de heidenen te brengen tot de prediking. Van de prediking werd, zoo niet alles, dan toch het meest verwacht. De Zending vond een ongebreideld heidendom. De invloeden, die van buiten op de menschen hadden ingewerkt, waren meer ten kwade dan ten goede geweest. Zoowel de Oost-Indische Compagnie als de sultan van Tidore lieten slaven vangen, en gaven daardoor ook aan de Papoea's het voorbeeld om zelf slaven te houden.

De handel zocht op N. G. damar en paradijsvogels, bleek ook niet wars van het koopen van slaven en betaalde met blauw katoen, tabak, kralen, maar ook met geweren, kruid en jenever.

De Regeering bestond, in het niet eens éénmaal per jaar, bezoeken van N. G. door den Resident van Ternate. Onder die Residenten waren welwillende en niet-welwillende, die de Zending apprecieerden en die haar dwaas vonden en soms lastig. Tegenover den slavenhandel stonden allen machteloos; nog in 1894 bood een Resident aan zending Metz op diens klacht over slavenroof een bedrag in geld aan om te trachten het geroofde meisje terug te koopen, en in 1898 bood de Commandant van een oorlogsschip een som gelds aan om voor, door Biakkers gevangen, Sangireezen het gevraagde losgeld te betalen, in plaats van er met zijn schip heen te varen en hen te bevrijden.

Dergelijke dingen klinken nu als „Märchen aus alten Zeiten”, en toch ligt er nauwelijks een kwart-eeuw tusschen het

1894
- '98

toen en het nu. Slaven, die te oud of te jong waren, te zwak of te brutaal, die ziek waren of behekst heetten, bracht men naar de zendelings-gezinnen en verkocht hen daar. Het was een groote zeldzaamheid als men een slaaf of een slavin bracht, die een goede werkkraft was. En de zendingen kochten de verworpenen, kleedden hen, behandelden hen menschelijk tot groote verbazing van de Papoea's. En de zendingen waren er zich niet van bewust, dat over deze liefdedaden onder de Papoea's meer gepraat werd dan over hun prediking.

De zendingen vonden een ongebreideld heidendom en beschouwden dit heidendom ook als heidendom. Ik denk, dat er niet velen onder hen een behoorlijke definitie van Animisme konden geven. Een heiden was een heiden en de Bijbel vertelde niet veel goeds van heidenen en heidendom. Dat heidendom moest met alle macht bestreden worden. Toch klonken er wel andere tonen. Ik haal hier aan, wat mijn vader in 1871 schreef. (Ber. U.Z.V. : 72, blz. 3) : „Zouden wij in het reine zijn, wanneer wij al deze legenden, waaraan zich toch een uitzicht op iets hoogers en beters vastknoopt, eenvoudigweg als bedriegerij van den duivel aanmerken; als wij al de zeden en gewoonten der heidenen, ook dan wanneer zij niet kwaad, ja zelfs uit zedelijk oogpunt goed te noemen zijn, maar verklaren voor afkomstig van, en staande onder den invloed van den Booze? Of zouden wij ook hier de sporen vinden, „van die kleine overblijfselen van het beeld van God”, die de geloofsbelijdenis onzer Herv. Kerk naar het woord van God, ook in den gevallen mensch, dus ook in den heiden erkent? Zou een en ander den zending niet tot aanknoopingspunt kunnen dienen, om aan die overblijfselen zijne Evangelieprediking vast te knopen? Ik voor mij aarzel niet de laatste vraag toestemmend te beantwoorden, en beaam in dezen zin dan ook het woord door een onzer Bestuurders op onzen eersten Zendingsdag gesproken, met aanhaling van de woorden der Christologie van Dr Van Oosterzee: „Er heerscht in de Heidenwereld een sterke Christologische trek”. Voorts vernemen wij, dat Woelders en Bink vrijgekochte meisjes, wanneer deze door ongedoopte jongelingen uit de kampong begeerd werden, op Papoesche wijze met dezen lie-

ten huwen. Woelders laat een klein kind, dat men zijn huis laat zien, in de verwachting, dat het door dit zien rijk zal worden, ook door de kamers voeren. Vooral Rinnooy stond zeer welwillend tegenover de landsgebruiken, nam zelfs de Papoesche feesten tot op zekere hoogte in bescherming.

De houding, die de bevolking aannam tegenover de zendelingen, was den eersten tijd weinig sympathiek. Later veranderde dat. Men leerde de zendelingen waardeeren, maar niet het Evangelie, dat zij brachten. Slechts een enkele, voor wie(n) dat Evangelie meer werd dan een klank, voor wie(n) het een kracht werd. Maar men waardeerde de zendelingen om het materiele voordeel, dat zij brachten. Artikelen, die men nergens bekomen kon, waren bij den zending te verkrijgen; voorts waren de zendelingen heel bruikbaar als advocaten bij den Resident van Ternate. Had niet de pendita van Kwawi een hoofd losgepleit, dat al gebonden aan boord van het oorlogsschip zat en de plaatsen waar de zendelingen woonden bleven vrij van tuchtigingen, gelijk Wandammen er een opgelopen had, al de bewoners stiekum of in het openbaar precies hetzelfde. Een zending bij je te hebben was heel makkelijk, je nam zijne standjes over dronkenschap en danspartijen op den koop toe mee, maar om het nut, dat je van die menschen had, ook wel eens bij ziektegevallen, waarvoor de eigen geneesmeesters geen raad wisten getrooste je je die standjes. Gezellig was het ook wel, er kwamen aan zoo'n zendingspost meer schepen dan elders, je zag wel eens wat nieuws bij de zendelingen en je hoorde er mooie muziek. Veel verder dan deze en dergelijke waardeering ging het niet. Maar om deze dingen werden de zendelingen dan toch begeerd en dat was dan toch al veel gewonnen. Plaatsen, die geen zending hadden vroegen er om. Ik denk o.m. aan de vragen, die herhaaldelijk van Ansoes en Wandammen kwamen, lang reeds voor de omkeering in het begin van 1900. Nog iets maakte het bezit van een zending gewenscht, n.l. hun voortdurend optreden ten gunste van den vrede. Men stelt zich in den regel voor, dat iedere Papoea een barbaar was, gewapend met speer, boog en pijl, die een ieder grimmig aanzag, die hem tegenkwam, „wreet ende obstinaet van nature”. Zoo waren er en ze regeerden de an-

1900

deren en waren oorzaak van den onvrede, die op de Papoeische samenleving loodzwaar drukte. Maar degenen, die onder den druk zuchtten, stelden het op prijs, als daar iemand was, die de geweldigen aandurfde en rust bracht. Tot mijn aangenaamste herinneringen behoort het, dat men mij op Biak eens aansprak als „Sperenbreker”, en van Noemfor van twee strijdende partijen den oproep kreeg: „Kom en breng ons den vrede” en beschamend was het op Wariab te moeten hooren: „Ge brengt ons den vrede en de blanken slaan elkaar dood; hebt ge hun nog geen brief geschreven, dat zij uit moeten scheiden?”

In zooverre was dan toch het Evangelie opgetreden als Evangelie, dat de dragers ervan als vredemakers werden beschouwd. Maar nog in 1904 moest ik in de Domkerk tot de gemeente zeggen: „Ik moet tot u spreken van een Evangelie onder druk, van een Naomi in Maragewaad.”

Was de prediking hoofdzaak geweest in de beschouwing der zendelingen, hunne oogen waren toch niet gesloten voor maatschappelijke zaken. In de eerste plaats gold dit de vraag of men door maatschappelijken arbeid de lasten der Zending niet kon helpen dragen en tegelijk voor de inboorlingen bronnen van bestaan kon scheppen. 't Was vooral Geissler, wiens oogen geopend waren voor dit belang. Een tabaksplantage in 't vruchtbare Amberbaken en een stoomschip om damar, masoi, e.d.g. op te koopen, stonden op zijn program. Dat deze plannen niet verwerkelijkt werden, kwam door omstandigheden, buiten menschelijke berekeningen. De U. Z. V. toonde zich genegen de Papoea's ook maatschappelijk te helpen en wel door de uitzending van zendeling-werklieden. Deze uitzending bedoelde wat anders te zijn, dan wat de methode Gossner-Heldring had beoogd. Deze toch bedoelde, dat de zendelingen op de manier van Barnabas en Paulus met den arbeid hunner handen zich zouden onderhouden en tusschen hunne werkzaamheden door zouden evangeliseeren. De U. Z. V. bezoldigde hare zendeling-werklieden, die de zendeling-leeraren zouden helpen bij land- en woningbouw en die aan de bevolking zouden leeren, hoe zij hun hout beter konden bewerken en hun tuinen productiever konden maken. Aan den titel zendeling-werkman kan men

1904

zich misschien stooten, het beginsel, dat tot de uitzending drong is tot heden gehuldigd. De uitgezondenen heeten nu echter zendeling-oeconoom, zendeling-directeur Ambachts-school e. d. g. Vóór andere vereenigingen zag de U. Z. V. de wenschelijkheid in van specialisatie van den arbeid. Er zijn nu eenmaal niet zoo heel veel duizendkunstenaars, die met hetzelfde gemak een huis en een preek in elkaar zetten, of een schip en een school besturen, het menschelijk hart of een stuk boschgrond bewerken.

Deze zendeling-werklieden en de zendingen mede, hebben aan de Papoea's getoond, dat Christen zijn en handarbeid verrichten, kan samengaan. Dat hun arbeid niet meer resultaten heeft gehad, lag in de Papoesche mentaliteit. Zij hadden te strijden met de verachting, die de kust- en eilandbewoners hadden, voor al wat naar grondbearbeiding zweemde! In 1900 vroeg ik op school te Kwawi: „Wie maken er van het jaar rijsttuinen?” Een hoofdenzoon zei op een toon van verachting: „Slaven en weduwen.” Toen ik aan een hoofd zei, dat de slavernij zou afgeschaft worden, klonk het ongeloovig van zijn lippen: „Wie moet er dan onze tuinen aanleggen?” Zijn zoon, nu in onzen dienst, antwoordde: „Wij-zelf.” Maar dat kon er bij den vader niet in. Vrije Noemforen zelf tuinen aanleggen! Onbestaanbaar.

Betere huizen maken! Daarvoor gevoelde de Papoea al heel weinig. Als er iemand in een huis stierf, dan verliet je het en je zette een ander. Niet de moeite waard om goede huizen te zetten. Een goede prauw, dat was wat anders, maar om die te maken moesten de zendingen bij de Papoea's ter schole gaan.

De vestiging van Woelders op Andai, vond haar oorzaak in de gedachte, dat er meer succes te verwachten was bij de landbouwende stammen dan bij de zeevarende. Maar in die hoop werd men ook bedrogen. Want verwachtte men van een landbouwend volk, dat dit bij honk zou blijven, in die verwachting werd men teleurgesteld. De Zending had te kampen met een vijandin, die heel moeilijk te bestrijden was — de Mode. — Die Mode eischte vogelhuiden op de dameshoeden en N. G. was van sommige soorten de eenige leverancier. En die vogels te jagen, dat was een werkje, dat den Papoea leek,

den bosch-Papoea evengoed als den kustbewoner. Zwerven door de bosschen met het geliefde vuurwapen bij zich. Jagen op den vogel, die bij den handelaar gebracht, werken onnoodig maakte, want zoo'n vogel werd fabelachtig duur betaald. De kustbewoner ging dikwijls niet eens mee het bosch in, gaf hagel, kruut en lood aan een binnenlander, maakte zich een hut aan het strand, leidde een lui leven, liet zich door de binnenlanders nu het noodige voedsel brengen en wachtte, wachtte tot zijn geweer of misschien meer dan één, uit het bosch kwam. De binnenlander werd afgescheept met een kleinigheid en de kustpapoea bracht zijn vogels bij den handelaar, die hem ruim betaalde. Maar immer klinken er van de zijde der zendelingen klachten over den invloed van den vogelhandel. Mijne moeder schreef eens: „De doode vogels worden levend om het zaad des Evangelies weg te pikken”, heel wat bewijzen zijn bij te brengen om het demoraliseerende van den vogelhandel te betoogen. Woelers bericht, dat door den invloed van de Mohammedaansche jagers sommigen uit de bergen tot den Islam overgaan; Bink verneemt, dat handelaars tegenover de Papoea's de zendelingen in discredit trachten te brengen. Plannen worden gemaakt om een zendeling-handelaar op N. G. aan te stellen. De plannen kwamen in 1892 tot uitvoering. In plaats, dat de zendeling-handelaar de ongewenschte elementen wist te keeren, werd hij groot-handelaar, bij wien genoemde ongewenschte elementen hun artikelen betrokken, en de zendelingen klaagden er over, dat de uitzending van den zendeling-handelaar niet aan de verwachting voldeed. Tot die verwachtingen had ook behoord, dat hij een bestaan zou verschaffen aan Christen-Papoea's, met name de vrijgekochten, waaruit ook wederom bleek, dat de zendelingen en het Bestuur der U. Z. V. pogingen wilden doen om Papoea's, met name de Christenen onder hen, een geregeld bestaan te verschaffen. Maar hetgeen in dien geest wordt gedaan, mislukt. De Papoea, ook de Christen-papoea, was te veel gehecht aan zijn avontuurlijk leven om dit te willen opgeven en zich te schikken in een ordelijke maatschappij. De welvaart van de Papoea's liet daarbij niets te wenschen over. Er waren er, die zich de weelde konden veroorloven van een trip per K. P. M.

Vogelacht

Handelaars

Islam

naar Ternate. Zalm en sardientjes waren geen zeldzame bijgerechten. Het was wel wat duur, maar je hoefde dan ook niet te gaan visschen. Zakken dollars liet de N. G. maatschappij van Singapore komen en tot armbanden versmelten. Deze werden grif gekocht evenals de gouden oorsieraden, de dito ringen met steentjes en de zijden sarongs, die de toko's importeerden of die door rondreizende Klingaleezen en Arabieren te koop aangeboden werden. Ik zag een Papoesch kind in het bezit van een pop, die Pa en Ma kon zeggen, het ding had f 25.— gekost. Werken, handenarbeid — goed voor slaven en weduwen, vrije Noemforen konden daar buiten. Alleen het smidswerk was onder hen in eere, jacht en vischvangst. De Zending bleef, meer dan ze misschien zelf wilde, zich bepalen bij prediking, onderwijs en het genezen van zieken. Noodgedwongen moesten de zendelingen zelf hun huizen bouwen en daarvoor werden de eigen vrijgekochten tot timmerlieden en metselaars opgeleid. Andere factoren werkten mede, dat ze van karakter ging veranderen.

1890
1898

In 1890 liet de K. P. M. hare schepen, eerst om de drie, toen om de twee maanden, eindelijk iedere maand Nieuw Guinee bezoeken en in 1898 werd direct Bestuur ingevoerd. In den beginne beperkte zich dat Bestuur eigenlijk alleen tot de zendingsposten en directe omgeving. Een ambtenaar met hoogstens 20 gewapende politiedienaren beteekende niet heel veel voor een gebied, dat zich uitstreckte over een gebied als van Spanje tot den Helder. Maar toch werd het van belang voor de Papoea's; niet direct tot hun materieel voordeel. Ik zie nog den eersten Chinees van Mansinam naar Amberbaken vertrekken. Een der opperhoofden was bezweken voor het directe voordeel, dat de Chinees hem bood, als hij hem in zijn prauw wilde meenemen naar Amberbaken, waar hij tijdelijk wilde gaan wonen en handelen. Het was van den Chinees een staaltje van moed. Want de andere Papoea's protesteerden op heftige wijze tegen het vertrek van den Chinees; zij begrepen heel goed, dat dit het begin was van het einde van den zoo voordeeligen tusschenhandel. Deze eerste poging geschiedde nog voor de komst van direct Bestuur, ongeveer tegelijk met de poging, die de Zending deed om een goeroe onder de binnenlanders te vestigen. Ons werd rondweg gezegd: „Als de

binnenlanders knap worden, kunnen wij hen niet meer bedriegen," en voor onze rekening zou komen het bloed, dat er zou vloeien, want men wenschte niet goedschiks erin te berusten, dat een goeroe onder de binnenlanders zich zou vestigen. Het was ook voor Petrus Kafiar een staaltje van moed om ondanks de bedreigingen der Noemforen, zich tusschen de binnenlanders te vestigen. Toen er direct Bestuur kwam, werd den Noemforen aangezegd, dat niemand het monopolie had om hier of daar te mogen handelen. Dat was voor hen iets ongehoords. Het hing bij den Papoea's in het algemeen van monopolies aan elkaar. Sterk was dit o. m. in Oost N. G. waar het eene eiland het monopolie had van het maken van deze en het andere eiland van die versiering. De eilandbewoners mochten alleen prauwen maken en hebben; als een vastelandbewoner het wagen zou om er een te maken, dan zouden zij de prauw stuk geslagen hebben. Toen enkele bewoners van Jembi met de K. P. M. een reis wilden maken, protesteerden die van Tabati met alle macht bij den Gezaghebber tegen dat ongehoorde voornemen, wat hun niet baatte natuurlijk. De Noemforen handhaafden tegenover elkaar nog wel hunne monopolieën. Tot de invloedssfeer der Rumadais behoorde b.v. Warpaperi, terwijl de Burwosi Mombrani hadden. Dit beteekende, dat de bewoners van het achterland van Amberbaken hunne vogels en tuinbouwproducten leverden aan de Rumadais; dat dezen als tegenprestatie hen hielpen tegen hunne vijanden en de Burwos stonden in dezelfde verhouding tot hunne binnenlanders. Hoe dit soms gebeurde meldt Woelders: de Amberbakers verkochten hun rijst aan de Gebiers en de andere bewoners van de Radja Ampat, waardoor zij er meer voor maakten dan dat zij het aan de Noemforen verkochten. Dezen kochten de lui van Wariab om, om de vrouwen en kinderen van een bepaalde kampong te vangen; de mannen zouden door de Noemforen weggelokt worden, zoodat er geen strijd zou gevoerd worden — de lui van Wariab mochten ook niemand dooden. Aldus geschiedde. De Noemforen kochten zoogenaamd de vrouwen en kinderen los en kwamen als redders onder luid gejubel terug op Amberbaken, waar de bewoners nu wel verplicht waren aan hun vrienden de rijst nog goedkooper te verkoopen dan in het

begin. Nog heden ten dage bestaat dat systeem. Maar het verandert van aard. De Noemforen komen nu voor hunne beschermelingen goeroe's vragen. In den regel zijn de goeroes nu niet bijster tevreden over den invloed der Noemforen en ook de beschermden willen na een poosje onderwezen te zijn wel van hunne beschermers, echte klaploopers, verlost worden. Ik spreek nu alleen van Noemforen, maar mutatis mutandis was de toestand op Biak, Windessi, Wandammen, Oost N. G. en elders hetzelfde. Toch meen ik, dat de Noemforen wel het allermeest deze parasietenhebbelijkheid vertoonden. En het bleek, dat het vrijwel onmogelijk was menschen, die zulk een leven konden leiden, om te vormen tot rustige handwerkslieden of landbouwers. Iets werd bereikt. Woelders en de zendeling-werkman Kamps voerden op Andai den rijstbouw in. Woelders verbaast zich, dat het lukt, want een pisangtuin was gauwer aangelegd en beloofde zekerder succes. Maar het ging en tot heden verbouwt men rijst op Andai. Woelders gaf ook aardappelen aan de bergbewoners en tot heden verbouwt men op de bergen zeer goede aardappels. Alleen jammer, dat de communicatiemiddelen met de kust nog niet van dien aard zijn, dat er in ruimer kring van geprofiteerd kan worden. Na de pokkenepidemie in 1898 was de zaairijst vrijwel opgebruikt. Ik bestelde uit Makassar en Tobelo zaaipadi en deelde die uit. Tot heden wordt de toen geïmporteerde soort nog verbouwd en heet ter onderscheiding van de inheemsche roode en zwarte rijstsoorten: „fas Wolanda” (Hollandsche rijst), waarschijnlijk om haar witte kleur. Vruchtboomen, vroeger onbekend, werden het eerst door de zendingen geplant. Een pisangsoort, door mij in 1902 van Ternate meegebracht, wordt nu meer dan andere soorten aangeplant en op Menukwari verkocht. Toen de Ambachtsschool op Tobelo was opgericht, vroeg men van daar ook, om leerlingen van Nieuw-Guinee. Wij zonden jongens. Ik meen, dat er alleen uit de Dorehbaai een twintigtal naar Tobelo gingen. Sommigen werden teruggestuurd als onbruikbaar, maar er kwamen er ook terug met het einddiploma van de school, waarop vermeld stond, dat N.N. kon metselen en timmeren. Vol goeden moed beproefden wij dien gediplomeerden werk op te dragen. Het ging heerlijk de eerste da-

gen, het ging goed een week of wat; maar eer het drie maanden verder was, waren zij het werken zat. En de gediplomeerde timmerman-metselaar trok eveneens de bosschen in of werd kantoorlooper te Menukwari, verkocht soms zijn gereedschappen. En het werk, dat die gediplomeerden leverden, wanneer men hen zelfstandig liet werken, was verre van onberispelijk. En de hoop, dat zij, nu zij beter konden werken, ook voor zich zelf betere huizen zouden gaan zetten, vervloog in rook. Op Halmahera deed men dezelfde ervaring op als wij hier, n.m. dat de vaklui soms in de slechts gebouwde huizen woonden. Met deze ervaring stond ik vrij pessimistisch tegenover het voorstel, dat Br Bout indertijd deed om een werkinrichting te openen. Ik vond het vrij hopeloos een vrijen Papoea tot een ambachtsman te vormen.

Intusschen — wij komen tot het Heden — was de stand van zaken op N. G. aan het veranderen.

Door de machten: Regeering en K. P. M., die wij samen als cultuur zullen beschouwen en de Zending waren van lieverlede veranderingen ontstaan, die niet altijd gewild of bedoeld waren. Het Evangelie, dat zoolang gepredikt was, bleek een revolutionaire kracht te bezitten, ook in het maatschappelijke. Op vele plaatsen werd men den ouden toestand van macht boven recht moede, en wendde men zich tot hen, die den vrede brachten. Elders werd men verontrust door maatregelen, die bestuursambtenaren namen. Onder dezen waren er helaas verscheidenen, wier optreden wantrouwen zaaide tegenover de bedoelingen van het Gouvernement en de bevolking wendde zich om bescherming tot degenen, die zij van vroeger reeds kenden als haar welgezind. Zendelingen en goeroes gingen voort op den ingeslagen weg en verkondigden het Evangelie, gaven onderwijs en genazen zieken. Toen de omkeering kwam, sprak ik op eene conferentie over: „Onze wenschen bij den veranderden toestand.” Het ging in mijn toespraak en in de er op volgende discussie vooral over de vraag: „Al of niet scheiding van sacramenten.”

Op een der Conferenties sprak Br Starrenburg over het onderwerp: „Heeft de Zending een taak op maatschappelijk gebied?” In die voordracht wijst St. erop, dat de Papoea tot armoede vervalt, dat hij zijne bezittingen, zooals oud aarde-

en koperwerk verkoopt om zijn belasting te betalen. Maar wegen om den Papoea voor die armoede te bewaren werden niet gewezen of gevonden. Urgent was de zaak nog niet in die mate als thans. De vogelhandel bloeide nog. Maar het is nu wel zeer urgent. Bout schreef mij: „De Papoea's gaan de armoede tegen.” Wat de Dorehbaai betreft en ook Noemfor kunnen wij zeggen: Bij ons zitten zij er al diep in.

De tusschenhandel verdween, de slavenhandel hield op en nu tenslotte ook geen winst, meer door de vogeljacht (dit laatste geldt niet voor Noemfor).

Maar er is meer. In vroeger jaren vergezelde de knaap, dikwijls het kind, reeds zijn vader op diens prauwtochten, die zich soms zeer ver uitstrekten. Later ging de jongeling mee op de sneltochten. Het meisje ging als zuigeling reeds met moeder mee naar het sagobosch en oefende zich later spelend in de sagobereiding. Knapen, zoowel als meisjes, zag men op de koraalriffen speuren naar schelpdieren, naar krabben en visschen. Wat zij vonden was geen onaanzienlijke bijdrage tot vervulling van den nooddrift van het gezin. De scholen kwamen en de kinderen zagen en zien met een bezwaard hart de riffen met al hunne heerlijkheden en genietingen droog liggen, terwijl zij naar school wandelen, waar zij van den goeroe o.m. zullen hooren, hoeveel water er in een airblanda-flesch kan gegoten worden en hoeveel in een bierflesch. Als de school uit is, heeft de vloed een eind gemaakt aan visioenen, waarin allikruken en inktvisschen een voorname rol speelden. Als er een rizophorenbosch in de buurt is, is er nog kans eenige oesters te verschalken, om als toespis te dienen bij sago of zoete aardappelen. De nacht belooft andere genietingen — dan zijn er kreeften en weer andere visschen bij fakkellicht te vangen, maar de nacht, op het koraalrif doorgebracht geeft een slaperigen morgen, benevens de noodige nijdheden van den goeroe. De school brengt veel, vroeger niet bekende kennis aan, maar ontrooft ook aan den Papoea velerlei kunde en handigheid. Want met vader op sneltochten — dat is heelemaal afgelopen — maar ook niet op handelsreis. Goeroe wil het niet en de Kepala-district geeft geen passen af aan kinderen, die nog naar school gaan en geen belasting betalen. Die handelsreizen worden ook veel minder.

De Chineezers maken die onnoodig en voor een beetje geld brengt de K. P. M. je een heel eind. De tegenwoordige Papoesche jeugd roeit en reist lang niet zooveel als de vaders en grootvaders deden in hunne jonge jaren. Wie zich roeiers zoekt en oude bekomen kan, begeere niet terstond jonge, want de ouden zijn beter. Daarmee gaat hand in hand het minderen der prauwen. De groote prauwen worden zeldzaam. In de Dorehbaai had iedere familie in vroegere jaren haar eigen groote prauw met den een of anderen typischen naam als: „Warsrendi (schoon water). Want aldus de motivering van den naam: Deze prauw is altijd de andere voor, de opvarenden hebben dus op de stopplaatsen het genot van schoon water te mogen drinken, terwijl de nakomenden het water troebel vinden. Maar nu is er niet één behoorlijke groote prauw meer te vinden. En zoo gaat het zoetjes aan ook in andere streken. Het loont niet meer, zulke groote prauwen te maken. Dat is natuurlijk een niet bedoeld resultaat van cultuur en Zending, maar het is een logisch gevolg van het optreden van beide machten. Nog iets moet ik daarbij noemen, n.m. den achteruitgang van de snijkunst. Men ziet niet meer zoo dat houtsnijwerk uit vroegere jaren. Zooals wij onze handteekeningen min of meer ingewikkeld maken om het anderen moeilijk of onmogelijk te maken zich ervan te bedienen, zoo maakt de primitieve op zijn prauw of aan zijn huis bijzondere versieringen, niet omdat hij het zelf zoo mooi vindt, maar om zijn bezit van anderen te onderscheiden. Nu kan de jeugd lezen en schrijven en men zet liever in vrij leelijke letters zijn naam op de prauw dan er ter onderscheiding krullen of andere versieringen aan te brengen. Op de woningen staan ook namen en familienamen soms met bijvoeging: „Kepala-kampong”, -majoor of iets dergelijks.

Die achteruitgang van de sierkunst is eveneens een niet gewild resultaat van cultuur en Zending.

Nog iets. — Wij hoorden boven reeds, dat het smeden in eere was en nog is, zoowel bij Biakkers als Noemforen. De Kemasan was een geëerd persoon in de Papoesche samenleving. Geen slaaf, die het vak mocht beoefenen. Het was ook zoo gemakkelijk niet om een goed smid te worden. Men moest formules leeren om o.a. gevrijwaard te zijn tegen verwonding

door de vonken. En om die formules te leeren moest veel betaald worden. Maar men was dan Kemasan en leverde hakmessen, harpoenen, elgers, speren, versmolt tin, zilver en goud tot sieraden. Vooral de speren en de koppensnellersmessen, dat waren de meest gewilde voorwerpen uit de smidse. Het was niet toevallig, dat het de Kemasans waren, die als de grootste tegenstanders van het Evangelie optraden, toen dit op Biak ingang ging vinden. Naarmate er door de gemeenten op N.G. gezongen kon worden: „O, Vredevorst, Gij kunt gebieden den Vreed' op aard en in mijn ziel”, en „Het wapentuig in brand gestoken”, naar die mate nam ook den invloed van den Kemasan af en werd hij niet veel meer dan leverancier van tuinen vischgereedschap. Maar naar die mate was er ook minder arbeid; de armer wordende bevolking verkocht wel hare sieraden, maar kocht er niets bij.

Misschien zou ik meer ongedacht en niet bedoeld resultaat kunnen noemen van cultuur en Zending. Het zij genoeg om U te doen zien, dat er redenen genoeg zijn om de armoede der bevolking te verklaren. Deze is niet plotseling gekomen, werd lang voorzien, de bevolking werd gewaarschuwd, maar bleef voor het grootste deel blind. En de mode bracht den laatsten en geweldigsten slag toe: „Geen veeren meer op de dameshoeden”. In Afrika werden tienduizenden struisvogels gedood, die den kweekers geen voordeel meer brachten en op N. G. beteekent het het leven gespaard van tienduizenden paradijsvogels, maar tegelijk verarming van de bevolking in velerlei streken. Daarmede gepaard het zoeken naar andere bronnen van inkomsten. Eenige gediplomeerde toekangs van Tobelo meldden zich aan om te mogen werken en hier en daar z.a. op Amberbaken meer land- en tuinbouw. Maar wij staan nu op N. G. voor een maatschappij, die ineens stort, voor een onttakeld schip. Aan die ineensstorting, aan die onttaking nam ook de Zending deel.

Nu wordt het de vraag: „Heeft de Zending een roeping bij den wederopbouw dier maatschappij. Wat kan de Zending doen voor den knaap, die de school verlaat? In vroeger jaren waren de ouders niet verlegen met hunne jongens. Helpen bij smeden en prauwen maken en zoo zoetjes aan in het vak komen, meegaan op reis als roeier, in de vogelstreken mee-

schieten en d.g. Nu blijft alleen van het oude over: tuinen maken. De mannen verrichten het eerste en zware werk en laten dan verder de tuinbearbeiding over aan de vrouwen. Daar is voor de jongens niet heel veel variatie meer. De ijverigsten zoeken het elders. Of moet ik zeggen: de avonturiers. Menukwari wordt overstroomd met knapen, vooral van Noemfor, die z.g.n. werk komen zoeken, maar uitgenomen bij aankomst en vertrek van de schepen, wanneer zij koeliediensten verrichten, over Menukwari loopen te slenteren. Voor los werk zijn zij wel eens te vinden, maar men moet hen niet over geregelden arbeid spreken. Anderen zoeken het verder. Op Ternate zijn waarschijnlijk nog meer Papoea's dan op Menukwari. Zij verhuren er zich aan de ondernemingen op Halmahera en omliggende eilanden. Maar het is hoogst zeldzaam, wanneer zij langer dan een jaar op een onderneming blijven. In den regel, voordat het jaar om is, komen zij bij den opzichter met de boodschap: „Wij gaan heen!” „Is er wat gebeurd, heb je wat aan te merken?” „Nee, maar wij willen eens ergens anders gaan kijken!” Dat is het gewone gesprek na de mededeeling: „Wij gaan heen.” Sommigen weten het te brengen tot Menado en nog veel verder. Komen zij terug dan hebben zij een boel van de wereld gezien, maar niet het beste deel. Maar er zijn er ook, die in den vreemde een vrouw vinden en niet meer terugkeeren. De ondernemingen nemen Papoesche koelies, als zij geen anderen krijgen kunnen. Behalve, dat zij zoo van verandering houden, zijn zij ook nog gauw op de teenen getrapt en het zijn eerste-klas dobbelaars.

„Ziet toe voor Uzelveu, dat wij niet verliezen, hetgeen wij gearbeid hebben, maar eenen vollen loon mogen ontvangen!” schrijft Johannes in zijn tweeden brief, ook aan ons.

De vraag: „Hoe winnen wij de Papoea's!” klemmt tegenwoordig haast niet zooals de vraag: „Hoe behouden wij het gewonnen terrein?”

Heeft de Zending een roeping bij den wederopbouw van een nieuwe Papoesche maatschappij?

„Ja”, hebben wij gezegd, toen besloten werd Papoea's op te leiden tot onderwijzers en geestelijke voorgangers van hun volk.

„Ja”, heeft Br Bout gezegd en hij nam het initiatief tot de oprichting van de werkinrichting op Miei.

„Ja”, heeft Br Starrenburg gezegd en hij nam de leiding van de werkinrichting over.

„Ja”, heeft Br Bout weer gezegd en hij was bereid om leiding te geven en toezicht te houden op den cultuurtuin te Seroei.

„Ja”, heeft Br Kyne gezegd en hij liet zijn leerlingen ook tuinen aanleggen, maïs planten, casave, pisang en nog meer.

„Ja”, zeggen wij vermoedelijk allen op de vraag: „Heeft de Zending een roeping op maatschappelijk gebied.” Maar ik betwijfel of dat „Ja” ook zoo algemeen zal klinken, wanneer wij de vraag aldus stellen: „Heeft de z e n d e l i n g de roeping leiding te geven op maatschappelijk gebied?” Zijn wij ook op den rechten weg, als een zendeling de leiding neemt van een werkinrichting, een toko, een cultuurtuin?

Wordt dat niet te zwaar voor den zendeling? Zal zijn geestelijke arbeid er niet onder lijden? Of althans zijn geestelijke invloed? Of lijdt de leiding van den maatschappelijken arbeid er niet onder? De opleiding voor tuin- en landbouw in Miei moest stop gezet worden, — had betere deskundige leiding er wellicht niet meer van gemaakt? Br Bout boekte al een teleurstelling, doordat zijne verwachtingen op de teelt van katoen, in rook vervlogen. Nu hoopt hij weer op de koffie. Maar zal, wanneer straks geoogst wordt, het hem niet te veel tijd kosten den Papoea's de verdere behandeling te leeren? En kent hij die behandeling zelf al in de practijk?

Nu ik toch bij die koffie ben aangeland, wil ik wel wat over de combinatie Gouvernement-Zending zeggen, welke combinatie op Seroei aan het werk is om den Papoea cultureel vooruit te brengen. Ik vind uit ervaring die combinatie eenigszins gevaarlijk. Vroegere Ass. Residenten hebben al het mogelijke gedaan om de klapper-cultuur meer door de Papoea's te laten beoefenen. De plant-klappers werden voor zeer billijke prijzen den Papoea's te koop aangeboden. Mijne medewerking werd gevraagd om den Papoea's aan te raden de aangeboden hand tot hulp aan te grijpen. En vooral op Noemfor luisterde men naar mij. In de Dorehbaai vertrouwde men het zaakje niet; er werd eenvoudig gezegd: „kun je denken, dat

dat meenens is — als de klappers groot zijn, rekent de Compagnie de tuinen in." Ik ben tegen dat wantrouwen te velde getrokken. Maar op Noemfor is het gebeurd, dat een klapperaanplant, die door de bevolking was aangelegd met eigen klappers, gekocht en betaald, tijdens mijn verlof door den Menadoneesche kepala-district werd onteigend onder voor-geven, dat de klappers gestolen waren. Jens heeft tegen deze daad geprotesteerd; de kepala-district, die heel wat op zijn kerfstok had, werd ontslagen, maar de tuin werd niet teruggegeven. Ik heb nu een nieuw protest ingediend als belanghebbende, daar men mij tot een onbetrouwbaar adviseur en leugenaar gemaakt had.

Ik vind den Papoea nog niet rijp voor de groote cultures. Rubber, koffie en andere artikelen, die een eenigszins ingewikkeld proces moeten ondergaan, alvorens zij op de markt kunnen gebracht worden, vind ik vooralsnog niet geëigend om door Papoea's in cultuur gebracht te worden.

Meer vind ik het nu op zijn plaats den Papoea's de verbouwing te leeren van gewassen, die zij voor hun eigene nooddrift behoeven, waarom ik het zeer toejuich, dat onzen a.s. goeroes ook tuinbouw wordt onderwezen, in de hoop, dat onderwijs in tuinbouw later op de roosters der scholen geen onaanzienlijke plaats zal innemen.

Want..... en nu ga ik nog met eenige zinnen over toekomstplannen spreken — daar moet het heen — wil de Zending de Papoea's ook maatschappelijk helpen — ons onderwijs op de volksschool moet meer dan tot heden bedoelen het intellect in dienst te stellen van het gewone Papoesche gezinsleven. Br Fortgens heeft eens beweerd, dat de school de jeugd in staat moest stellen de dingen beter te doen en beter te maken dan de ouders der tegenwoordige kinderen de dingen deden en maakten. Dat zal maar gedeeltelijk mogelijk blijken. Beter onderwijs leert de kinderen niet beter roeien en visschen, kan echter wel leiden tot betere houtbewerking, tot het smeden van andere voorwerpen dan tot heden de Papoesche smidse verlieten.

Maar er is nog meer. Wij zijn er nog niet, als de Papoea door betere bearbeiding van den bodem grootere oogsten geniet en hij kan de opbrengst zijner velden niet van de hand

zetten. Op Amberbaken werd de overvloedig geogste rijst, die in de huizen bewaard werd, door de muizen opgegeten; op Noemfor kan het voorkomen, dat de oogst van zoete aardappels zoo groot is, dat men te veel, veel te veel heeft. Waarheen er mee? De ouderwetsche prauwen bieden te veel kansen, dat de levensmiddelen nat worden en bederven.

Men zou moeten zorgen ook voor afvoergelegenheden.

Maar met dit alles kan de zendeling niet belast worden.

Ik sprak nog niet van de behandeling van zieken. Hierover zou heel wat te zeggen zijn. Niemand zal den tegenwoordigen stand van zaken als onverbeterlijk loven. Op den weg der Zending ligt het stellig ook daarin verbetering te brengen.

En in verdubbelde mate dient de Zending den geestelijken arbeid in het oog te houden. Zij blijve zich tot taak stellen het Evangelie te brengen en vatte als Evangelie, al wat vrede, blijdschap brengt, ook in het aardse leven; maar toch het geestelijk peil van den Papoea te verhoogen, blijve het hoogste doel, waaraan al het andere ondergeschikt is en dienstbaar gemaakt worde.

Nu heb ik tot nu alleen over het onderwijs der knapen gesproken. Al te lang hebben wij de opvoeding van het meisje verwaarloosd. Een der dingen, die om afdoening schreeuwen, is verbetering van de maatschappelijke positie van het meisje. Maar misschien hooren wij op deze Conferentie reeds van stappen, die gedaan zijn of gedaan zullen worden om het tekort in te halen.

Van harte hoop ik, dat er bespreking op deze voordracht volgen zal en duidelijker, dan ik het kan, de lijn uitgestippeld worde, die de N. G. Zending in de toekomst te volgen heeft.

„WAT IS VOOR EEN PAPOEA NOODIG OM OP HET
TOONEEL DER HOOGSTE BESCHAVING EENE
PLAATS TE KUNNEN INNEMEN?“

DOOR

L. J. VAN HASSELT,
Zending te Mansinam op Nieuw-Guinea.

Het opschrift boven dit opstel is ontleend aan hetgeen voorkomt in De Tijdspiegel, 1888, No. 8, Bldz. 373, reg. 28: „Voorts zou men nog, daar de meeste menschenrassen stationair blijven, en nationale vooruitgang slechts eene uitzondering op den regel is, zoodat er enkel in beperkten zin van eene geschiedenis van ons geslacht kan gesproken worden, moeten aannemen, dat de *Papoea* niet voortdurend als *Papoea* geboren wordt, maar door hooger stammen henenwandelt, totdat hij ten slotte, behoorlijk opgevoed, op het tooneel der hoogste beschaving eene plaats kan innemen.” — We hebben ons verder met verband en redebeleid voor ons doel niet in te laten. — We willen eenvoudig aan de hand van de geschiedenis der zending nagaan of werkelijk eene zoo fantastische voorstelling noodig is, om eindelijk, eindelijk! wie weet na hoe vele eeuwen, den *Papoea* eene plaats waardig te keuren op het tooneel der hoogste beschaving, dan of de zielsverhuizing hem ook bespaard kan blijven, en of dit „korte leven” ook voor den Australneger „lang genoeg” is, om nog iets hoogers en beters deelachtig te worden dan „*beschaving*,” zij 't dan ook de *hoogste*.

De *Papoea* (ik spreek van den bewoner van Noord N.-Guinea meer bepaaldelijk, ofschoon de schets wel op andere stammen ook toepasselijk zal zijn) is diep gezonken. — Bijna geheel naakt,

onbescheiden gebruik mag maken van toegestane plaatsruimte, trouwens die weinige exempelen zullen den vriend der zending reeds genoeg zeggen. Ik sla de jaarboeken der zending op en ontleen aan een Rapport over de maanden November 1867 tot Maart 1868 van wijlen den zendeling Mosche, te *Meoswaar*, een en ander wat ter zake dienen kan. Men houde in het oog, dat de zending in 't begin van '67 aldaar geopend is, maar dat de bevolking Noefoorsch spreekt en de zendeling zich reeds eenige maanden geoefend had, onder leiding van Br. Geissler te Mansinam, eer hij zijne taak aanvaardde. Nadat vermeld is, dat 20 à 22 leerlingen de school bezoeken, deelt de zendeling mede, „dat hij tot de kinderen reeds gesproken had van het gebed, en hun gezegd, dat zij den Heer voor *alles*, voor het leven dat Hij hun gaf, voor eten en drinken moesten danken. Nu vroeg hij, na daarover weder eens gesproken te hebben, of zij reeds beproefd hadden zelve te bidden. Een jongen antwoordde: „Ja.” Verwonderd en verblijd vroeg Br. Mosche verder, doch de knaap werd verlegen en antwoordde niet duidelijk meer. Slechts hoorde hij hem den naam „Kemissie” noemen. Dien naam draagt een jongen van Geissler, 18 jaren oud, die aan den bouw van het huis helpt, en na de school vroeg de zendeling, of hij er iets van wist dat de schooljongen gebeden had. Kemissie antwoordde: „Ja, vóór eenige avonden ging ik door de negorij, en daar riepen de jongens mij achter een huis en zeiden, dat ik met hen moest bidden, en ik heb het gedaan.”

In de maand Februari had de zendeling hevige koorts. Op een namiddag kwam een jongen van den *Kapita* (naam van een kamponghoofd), die gehoord had dat hij ziek was, om den Pandita wat lekkere *farkia* (yams, zoete inlandsche aardappelen) te brengen. Hij wilde geene betaling hebben, het was een geschenk, beter een bewijs van belangstelling in den zieken leeraar. Deze jongen *Mandami* en zijn makker *Jamondi*, waren de beste scholieren, die een jaar lang de school niet hebben verzuimd. — Een gesprek met *Mandami* was van den volgenden inhoud: „De zendeling vroeg, naar aanleiding van eene toespraak over den rijken man en Lazarus, aan *Mandami* waar hij zou komen als hij stierf.

Mandami. — In den hemel.

Zendeling. — Weet gij dat zeker? Want gij weet wel, dat zij alleen in den hemel komen, die in den Heer Jezus gelooven?

*Laker gedoopt - Markens
in 't geloof gestorven, vrucht
van 't zendingsw. van Br. G.*

M. — Ik geloof in den Heer Jezus.

Z. — Bidt gij ook dagelijks tot Hem?

M. — Ja, dagelijks.

Z. — Goed, maar gij moet ook alle zonden haten, niet liegen, enz.

M. — Neen ik lieg niet meer; — ik haat den duivel.

Z. — Eert gij ook uwen vader en uwe moeder, en volgt gij gaarne hunne bevelen op?"

Hier stakte de jongen en Mosche wilde hem voor de geheele school niet verder uitvragen. — Er volgt in het Rapport nog een gesprek met Mandami, waarin de zendeling hem wijst op het reinigend en schuldbedekkend bloed van Christus. — De Roem Sram (een soort tempel aan de voorouders gewijd) was verlaten en wilde zangen en dansen werden niet meer uitgevoerd. — De bevolking begon zich te kleeden, nog wel zeer primitief, maar toch al beter dan met het gebruikelijke voorschootje van den bast van den pisangboom. Aan den zendeling werden ze zeer gehecht en tijdens zijne ziekte en helaas! vroegtijdigen dood, toonden deze natuurkinderen eene hartelijkheid en belangstelling, die meer beschaafden ten voorbeeld kon strekken. — Ik bezocht deze post in 1867, en verheugde mij over de gunstige werking des Evangelies, al moest ik mij bedroeven, dat op mijn eigen post Doreh, en op die van Br. Geissler te Mansinam, de vruchten zóó schraal, de oogst zóó weinig belovend was. Jammer dat de zending op *Meoswaar* opgeheven is. Was er beter communicatie, dan zou ik wel wenschen dat die nog eens hervat kon worden, althans zoo dan deszelfs vreedzame bewoners door omringende moordzuchtige stammen niet zijn uitgeroeid. Het gaat er in dit ongelukkige land van ruw geweld al naar toe.

Ik kies enkele anderen uit later tijd als toonbeelden dat ook hier de genade Gods „uit *steen*en Abraham kinderen kan verwekken.” Er zijn van die woorden in de H. Schrift, kort en krachtig, die men in de Heidenwereld zoo recht *gevoelen* kan. Dit is er een van *steen*en. Ja, zoo heeft de zendeling vaak een gevoel als hij preekt en spreekt en . . . het blijft alles bij het oude. Nochtans, als God werkt, wie zal het keeren! Daar is onze Filippus. Hij was slaaf; de slaven te evangeliseeren, waar de heeren niet willen, is op N.-Guinea geen gemakkelijke arbeid. Dezen slaaf voerde de Heer zelf ons toe. De jongen kwam uit eigen beweging, nu eens in de kerk, dan

Is waar opgenomen

weer in onze huiselijke avond-bijbellezing met ons Papoesch gezin, soms ook in school. Dit beviel zijn heer niet, maar ziet, hij werd genoodzaakt hem te verkoopen, wijl hij veel goederen noodig had, ten einde eene zware boete te kunnen betalen, door wangedrag zich op den hals gehaald. Zoo was dan zijn slaaf vrij, want ik had hem vrij gekocht. Hij leerde met lust en deed belijdenis. Waarlijk, hij is niet een van degenen die Heere! Heere! roepen, en doen niet wat hun gezegd wordt. Pilippus is een toonbeeld van de kracht der genade. Zelf de kracht der waarheid aan eigen hart ervaren hebbende, legt hij gaarne getuigenis af van de hope die in hem is. Zoo hoor ik hem nog zijne arme moeder toespreken, toen nog slavin, thans ook door Gods voorzienig bestel vrij. De weg om haar vrij te koopen werd op merkwaardige wijze voor ons gebaad, toen het uitzicht erop geheel vervlogen scheen. Hij bracht zijne moeder bij eene schilderij in onze kamer, een „*Ecce Homo*.”

„Zie moeder, dat is onze Heere Jezus. Die heeft met zijn bloed voor onze zonden betaald. Hij heeft ons lief, Hij heeft u ook lief, moeder. Hij stierf ook voor u en leeft nu in den hemel. Als ge in Hem gelooft, op Hem vertrouwt, moeder, dan behoeft ge niet meer te vreezen voor de *manoin*, als ge in den tuin werkt.” Op deze en dergelijke wijze sprak hij tot zijne arme Heidensche moeder, dat ons, mijne vrouw en mij, de tranen in de oogen kwamen. Thans is ook zijne moeder christin.

Op zekeren tijd was hij met anderen sago gaan inkoop, welk artikel, een der voornaamste levensbehoefden op N.-G., toen schaarsch was. We hadden reeds gaandeweg iets vernomen van zijnen invloed bij de Heidensche stamgenooten. Hij deelde ons het volgende mede: „Eene zeeslang kwam de prauw opkruipen, ik wilde het dier dooden, doch werd met kracht teruggehouden, mijne medeopvarenden waren benauwd een ongeluk te zullen krijgen, want de Papoea's meenen, dat de geest van een hunner overledenen in zulk een dier woont. Ik zeide: „*Adoja*, welk ongeluk kan deze slang ons brengen? De almachtige God gebiedt over wind en zee. Hij alléén is machtig ons ook voor vijanden te behoeden. Dit hoorende riep *Adoja* verbaasd uit: „Wie heeft je dat geleerd, waar haal je die wijsheid van daan?” Het is nog niet zoo lang geleden, toen vreesdet ge als wij, en vereerdet met ons de *korwaar* (het beeld dat den afgestorvene voorstelt). „Ja, dat heb

ik gedaan,"" was mijn antwoord; vroeger was ik een *slaaf* der zonde, maar de Heere Jezus heeft mij lief gehad, heeft mij gezocht, uit de verre binnenlanden (hij is geen Mansinammer, maar van den vasten wal) heeft hij mij hierheen gebracht naar het strand, waar de zendeling woont, om ons te leeren en ons den weg naar den hemel te wijzen, maar gijlieden wilt niet tot Jezus komen. Ik ben blijde, want ik geloof in Jezus en heb Hem lief. Hij heeft mij vrijgekocht met zijn bloed." Een ander maal bestrafte men mij, omdat ik vroolijk was, en zodoende den goeden wind zoude verjagen, en een derde maal knorden zij, omdat ik een plekje gronds schoon maakte, waar we ons kamp wilden opslaan om te rusten en te eten, ook dit mocht niet, dit was weer in strijd met de *adat*. Toch mochten we elken dag Gods Woord lezen en bidden, zonder dat men ons belette of hinderde. Ook des middags baden David en ik, ieder voor twee bakken sago. (De Papoea's eten gemeenschappelijk uit een bak. Is de ploeg te groot voor één, dan verdeelt men de schaften in twee troepen, het gebed had dus ook voor de Heidensche aanzitters plaats). Des Zondags hebben wij rustdag gehouden en gelezen, gezongen en gebeden om Gods zegen."

Op de vraag „wie voorganger was geweest," was het eenigszins verlegen antwoord: „ik."

Bij een geduchten storm op de terugreis, was de bemanning der prauw bevreesd. De golven sloegen binnen, de prauw was eenigermate lek en door de hooggaande zee moeielijk te sturen. Zelfs David was bevreesd en vroeg hem of hij ook niet bevreesd was. „Bevreesd? wel neen! was zijn antwoord, kom laat ons zingen!" en ze zongen: „Scheepke onder Jezus hoede, met de kruisvlag hoog in top," en „Zegen, Heer, de vredeboden, ver van huis en vaderland." Beide liederen zijn, met verscheiden andere, in het Noeforsch door de zendingen vertaald. God hoorde hun gebed en bracht hen veilig terug.

Tot dusverre wat ik over Filippus heb mede te deelen. Zoo als hij, hebben we er niet *veel* onder onze Christenen. Dan, ook in anderen openbaarde zich de liefde en trouw des Heeren. Soms op het onverwachtst ziet men dat het zaad ontspruit, opgroeit, vrucht draagt. Daaraan dacht ik nog de vorige week, toen we dienaangaande weêr eene treffende bijdrage ontvingen. Voor 25 jaren vond ik onder de vrijgekochte kinderen een jongetje *Saptoe* genoemd,

ten huize van Br. Jaesrich. Hij was uit het gezin van wijlen Br. Ottow. Die jongen was niet kwaad, maar buitengewoon onontwikkeld, zelfs naar den maatstaf gemeten, dien men bij deze kinderen mag aanleggen, lezen b.v. hebben noch Jaesrich noch ik hem kunnen leeren. Hij ging na het vertrek van J. naar Mansinam bij Br. Geissler, daar werd hij aangesteld tot koewachter en bleef, toen, na Geisslers dood, de kudde door vier zendelingen aangekocht werd. Toen hij voor ongeveer 10 jaren terugkeerde, bemerkten we dat het tijd werd dat de jonge man vrij kreeg van die bezigheid, zijne gezondheid was er te zwak voor. Inmiddels bespeurde ik, dat, zoo zijn vermogens ook al niet groot waren, er in zijn hart belangstelling voor den Heiland was en zijn levenswandel bevestigde dat. Zeer eenvoudig, maar toch blijkbaar met ernst kon hij bij gelegenheid den Papoeas eene vermaning geven over hunne gehechtheid aan hun *adat* en den aankleve van dien; hij werd ook op zijn verlangen na afgelegde belijdenis gedoopt, en van *hem* heb ik nooit droefheid gehad, dat ik hem gedoopt had. De vorige week was zijn sleepende ziekte zeer ernstig, eene hevige aanval van benauwdheid deed hem vreezen, dat zijn einde nabij was. Hij rustte niet, of de kinderen (onze Papoesche vrijgekochten) en zijne vrienden moesten tot hem komen, de eersten vermaande hij met ernst om te luisteren naar hetgeen hun geleerd werd over den Heer Jezus en hunne zaligheid; de laatsten dankte hij voor hunne vriendschap; hij beleed zijn geloof in den Heiland als in den Verzoener zijner zonde, en wenschte spoedig bij Jezus te zijn. Die wensch is nog niet vervuld, hij is nog onder ons en ik hoop dat hij nog wat bij ons blijft, volkomen genezing is wel niet meer te wachten, maar van dezen, schijnbaar zoo zwakken man gaat *kracht* uit; zijn invloed is op de jongens, die wel niet kwaad zijn, maar in wier hart het geloof zich nog niet in zijne kracht geopenbaard heeft, wel te bespeuren evenals die van Filippus. Ze zijn een zegen voor de anderen, ruwheid, barschheid, dat eigenaardig hardhoofdige dat zich vooral bij jongens op zekeren leeftijd ontwikkelt, niet het minst bij de wel eens zoogenaamde „*lieve Heidentjes*.” Het wordt gaandeweg beter. Ze zien voorbeelden in hun eigen landslieden en dat werkt.

Ik denk aan meer dan een, die uit den kleinen kring onzer Christenen heengegaan zijn met de goede belijdenis des geloofs, en met roem en prijs van Jezus liefde en genade. Daar was onze Margaretha, voor wie het Evangelie zich concentreerde in de gelijkenis

van het verloren schaap. Dat verloren schaap ben ik, was de belijdenis haar harten. Hoe treffend dat, toen zij in den vroegen morgen ontslapen was, de dagtekst op onzen scheurkalender wees op Lukas 15:5. Wat dunkt U van die jeugdige christenvrouw, ook den naam Margaretha dragende, eene teringlijderes, wier *laatste* uitgang, weinige dagen voor haren dood, was naar de naaivereeniging, die hier onder de zusters bestaat. Op de verwonderde vraag mijner vrouw, waarom de zieke zich zoo vermoeide, was het antwoord: ze hoorde *njonja* zoo gaarne *lezen* en wilde nog gezamentlijk *zingen*! Zoo zwak als ze was, moest ze toch nog naaiwerk hebben. Met bijzondere hartelijkheid nam ze afscheid van mijne vrouw, toen de vergadering uiteenging. Nog weinige dagen en het einde was daar. Ons kerkklokje had zoo even den Zondag ingeluid, toen zij inging in de ruste die er overblijft voor het volk van God. Haar laatste woord tot haren leeraar was: „ik zal u in den hemel niet vergeten.”

Nog veel zou ik hier kunnen bijvoegen van levenden, die het ware leven uit God zijn deelachtig geworden, van stervenden, van wier heengaan wij moeten getuigen: „mijn einde zij gelijk het zijne”, gelijk we dat op de *verschillende* zendingsposten ondervinden. *Betrekkelijk* spoedig mocht Br. Bink op Rhooon reeds zijnen eersteling doopen; de jongeling was eenigen tijd geleden te dezer plaatse, en maakte bij ons eenen aangenamen indruk. Hij heeft van het onderwijs van Br. van Balen goed geprofiteerd en het Evangelie is ook aan zijn harte geheiligd, zoover wij oordeelen kunnen.

Als een bewijs van den zijdelingschen invloed der Evangelieverkondiging tot verzachting van gemoed en zeden, nog het volgende ten slotte. De moord gepleegd op den Nederlandschen gezagvoerder Holland, door de bewoners der „Verraderseilanden”, Bosnikgroep, deed de ook hier wel bedwongen maar niet uitgeroeide moordzucht met kracht ontwaken. De *laxe* houding door den *toenmaligen* Resident van Ternate tegenover dit treurige feit aangenomen moedigde aan, zoodat een oud Hoofd van Mansinam, onder een nietig voorwendsel, eene tocht naar Amberbaken maakte, aldaar een gebrekkig meisje het hoofd afslóeg, en de moeder slavin maakte. Terugkeerende werd dit hoofd bij eene kannibaalsche danspartij, door de *vrouwen* rondgedragen. Een paar dagen daarna vraagt mijne vrouw aan eene Papoesche: „heb je ook meêgedaan aan dat gruwelijk dansfeest?” Antwoord: „Neen, *njonja*, ik *niet*, toen ik de prauw

voorbij zag komen, heb ik om die moeder geschreid, ik had haar lief (wij zouden zeggen, 'k had *medelijden*; het Noefoorsch kent slechts één woord om zachtere gevoelens aan te duiden) maar mijne moeder haalde me weg, dat ik de prauw niet meer zou zien, zeide dat ik gek was en vloekte den jongen die het me verteld had.

Ik meen de vraag aan 't hoofd van dit opstel in dien zin beantwoord te hebben, door de *feiten* te doen spreken, dat voor den Papoea het deelgenootschap aan het Koninkrijk der hemelen opengesteld is door de prediking des Evangelies.

Dat dit Evangelie *geschikt* is ook voor den Austraalneger bewijzen onze ervaringen, waarvan *enkele* proeven zijn meêgedeeld. Dat de bevolking als *zoodanig* nog zoo weinig geneigdheid toont om het Christendom aan te nemen, ligt niet aan hun *onvatbaarheid*, maar aan andere oorzaken, waaronder ik vooral reken de gehechtheid aan voorvaderlijke zeden, bijgeloof en zondeliefde.

Dat nochtans ook uit dit volk zullen vertegenwoordigd zijn „bij de groote schare uit alle geslachten, talen, tongen en natiën die het Lied des Lams zingen,” daarvan zijn reeds de bewijzen aanwezig, en dit geeft ons moed om voort te gaan, ook bij veel teleurstelling.

Bethel op Manaswarie, 30 Nov. 1889.

Man sinam

BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS DER ZENDING
IN DEN N.-I. ARCHIPEL, 1816—1875,

DOOR

Wijlen Dr. J. P. ESSER,
Zending onder de Madoereezen op Oost-Java.

Het hier volgende is van de hand van wijlen Dr. J. P. Esser, zending op Madoera. Tijdens zijn leven kwamen er van zijne hand steeds eigenhandige berichten aangaande zijnen arbeid, die aan de lezers van het Orgaan van het Java-Comité wel bekend zijn, en die ook reeds om den excentrieken vorm gaarne gelezen werden. Even belangrijk als die berichten, en van eenige letterkundige waarde, is de novelle die Dr. Esser aan de redactie van Eigen Haard aanbood, en die door haar in 1882 in hare kolommen opgenomen werd. „Sarim en Kansina. Eene schets uit het Madoereesche dorpsleven, door J. Claerenbeeck,” zoo was de novelle getiteld; en op eene aangename wijze wordt daar een stuk ethnologie behandeld, zooals weinigen dat verstaan.

Het hier volgende is een fragment uit de studiën van den heer Esser op het gebied van de Zendinggeschiedenis, welke, zooals aan zijne vrienden bekend is, reeds aan de Academie door hem met vrucht beoefend werd; zonderling genoeg werd hem toen niet toegestaan naar zijnen wensch te promoveeren op eene dissertatie de zendinggeschiedenis betreffende.

Een fragment is het, zoo zeggen wij, en wij zeggen het met weemoed; want er was wel iets aan gelegen, ware dit in zijne hand een geheel geworden, al was het alleen om de bronnenstudie, die er aan is ten koste gelegd, gelijk men zal kunnen opmerken.

Hartelijke dank komt aan Mevrouw de weduwe Esser—Hovy

Een bezoek aan Amsterdam.

Door F. J. F. VAN HASSELT.

Ja, het staat er werkelijk „Amsterdam” en hij, die Amsterdam bezocht, is wel deugdelijk uw zendeling, dien ge u nog verre dacht op Nieuw-Guinea en van wien ge niet gehoord hadt, dat hij verlof gekregen had naar Nederland te komen. Laat mij u gerust stellen en maar dadelijk vertellen, dat uw zendeling nog goed en wel op Papoea verblijf houdt, en toch, nu hij dit schrijft, te Amsterdam vertoeft.

Onze voorvaderen mochten wel 'n aardigheidje. Dat toonen de schilderijen van Frans Hals en Gerard Brouwer wel; de humor straalt uit de verzen van Breëro en Cats en uit de puntlichtjes van Constantijn Huygens. Maar ook onze oude zeevaarders blijken vatbaar gebleven te zijn voor humor, als ze namen gaven aan nieuw-ontdekte streken, namen, die ons bij 't hooren nog doen glimlachen. Zoo'n oude humoristisch gestemde zeevaarder³ vond op z'n reis langs de noordkust van Nieuw-Guinea twee eilandjes, die op de kaart nog niet voorkwamen; althans ze waren nog geen naam rijk. En ik zie dien ouden zeerob in zijn baard lachen als hij 't eene eiland „Amsterdam” en 't andere „Middelburg” doopt. Zoo waren de Noord-Hollandsche Compagnie-heeren en de Zeeuwsche gelijkelijk tevreden gesteld en terwijl de peetvaders in 't verre Holland nogal eens 't met elkaar aan den stok hadden, lagen de peetkinderen hier in rustige rust naast elkaar, zich niet bewust de dragers te zijn van zulke grootsche namen, doch ook onwetend, dat er ten koste van hen menige aardigheid zou getapt worden door de zeevaarders op de groote booten, die nu er voorbij trekken.

In rustige rust. Dat de eilandjes bewoond waren, is niet waarschijnlijk. Alleen meeuwen, reigers, vischarenden, ijsvogels e.a. gevleugeld gedierte hield er verblijf. Toen was er echter reeds een vrij drukke scheepvaart tusschen Noemfor en Biak te eener en Salawati, Gebe en Tidore te anderer

zijde en op die vaart bood vooral het noordelijkst gelegen eiland een geschikt rustpunt door de goede natuurlijke reede en we kunnen ons voorstellen, dat op deze reede geankerd hebben de vloten, door den sultan van Tidore gezonden om slaven te halen van Nieuw-Guinea, ook voor de Oost-Indische Compagnie, die dit bij contract bedongen had en ook dat de prauwen hier geankerd hebben, die de schatting overbrachten der Biaksche en Noemfoorsche stammen aan hun gebieders van Salawati, Gebe en Tidore.

De Papoea's gaven ook een naam aan de eilandjes. Ze heetten ze: „Meossoe”. — Meos wil zeggen: „eiland” en „soe” „zij beiden”, dus het „eilandenpaar”. Wilt ge ze op de kaart zoeken? Begin dan maar van de Doreh-baai uit de kustlijn te volgen naar het westen. Dan vindt ge dicht bij de Kaap „De Goede Hoop” 't eilandenpaar. Op de nieuwe, zeer mooie kaart van Nieuw-Guinea, uitgegeven door het topografisch Bureau te Batavia, vindt ge de namen Amsterdam en Middelburg en door een accolade vereenigd voor beide tezamen „Meossoe”.

't Is al eenige jaren geleden dat van deze eilanden (eilandjes is beter, want elk kan met gemak liggen tusschen het Amsterdamsche Centraal-station en 't Paleis op den Dam) het verzoek tot mij kwam om een goeroe. Een gedeelte van den Biakschen stam der „Mamoribo” had zich op „Amsterdam” gevestigd en deze Biakkers begeerden tot het Christendom over te gaan. Niet vreemd aan dit verzoek, ja, hoofdreden daartoe was de sterke aandrang, dien de toenmalige Oetoesan van Salawati op de lui uitoefende, om hen tot den Islam te doen overgaan. En dat wilden die Biakkers niet. Daarenboven eischte genoemde Oetoesan een hooge belasting van de „Amsterdammers” voor de schelpen en vissen, die ze vingden, voor 't water, dat ze dronken, voor de lucht, die ze inademden en voor 't brandhout, dat ze gebruikten, in 't aloude gebied van den Radja van Salawati.

En nu hoopten ze ook, dat als ze een goeroe hadden, deze hun mond zou willen zijn bij den zendeling en door dezen bij den regeeringsambtenaar, om van dien cijns verlost te worden, want ze betaalden toch trouw hun belastingpenningen aan het Gouvernement.

'k Zag er wel tegen op een goeroe op deze eilanden te plaatsén, want 't zou voor mij niet gemakkelijk zijn contrôle te oefenen op zijn doen en laten. Maar zoo ik het niet deed, dan lag ook op mij de verantwoordelijkheid deze menschen te eeniger tijd te zien bezwijken voor den aandrang vanuit Salawati en over te zien gaan tot het Mohammedanisme, waardoor ze veel moeilijker voor 't Christendom te winnen zouden zijn; dan lag op mij de verantwoordelijkheid, een deur, die geopend stond, voorbij te zijn gegaan en den toegang gemakkelijk gemaakt te hebben voor de „vele tegenstanders”, die maar al te gaarne zouden binnentreden. Dan lag 't ook voor mijn rekening, aan hen, die den weg naar Christus wilden zoeken, voorbij te zijn gegaan met een: „Ga heen en wordt warm!”

Op Salawati was een goeroe, die vele dingen tegen zich had als: hoogmoed, eigenwaan, gewinzucht e.d., maar die dit voor had, dat hij voor geen klein geruchtje vervaard was en zich niet gauw uit het veld liet slaan. Op Salawati was hij de buurman geweest van den geweldigen Oetoesan, den zeer gevreesde, en hij had diens handelingen dagelijks kunnen gadeslaan, waardoor het respect voor den algemeen gevreesde er bij hem niet dik op zat. Hem zond ik naar Amsterdam met de opdracht er de Zending te openen.

Toen hij er aan wal stapte, was dit het sein voor velen om 't eiland te verlaten. Want de Oetoesan had met zware dreigingen bedreigd allen, die een goeroe zouden begeeren en dien helpen. Een familie slechts, de familie Marino, hield stand en de leden dezer familie hielpen den goeroe bij zijn vestiging. on deze trok onmiddellijk van leer. Er lagen, ik weet niet hoeveel pikol paarlmoer-schelpen gereed, die als cijns aan den radja Salawati moesten dienen. „Jelui zijt gek om dien cijns te betalen, koopt er kleeren voor en voedsel” — zoo leeraarde de goeroe. En men luisterde naar 's goeroe's raad, al was het schoorvoetend. Er werd cijns gebracht aan den Radja, maar niet zooveel, lang niet zooveel als de gewoonte was. En de Radja en diens voornaamste raadsman, de Oetoesan, hoorden hoe dat kwam en de Oetoesan zou dien goeroe de les wel eens lezen.

Met een zeer groot heir van volgelingen naderde

de Oetoesan het Eilandenpaar. Hij bevond zich reeds aan den overwal op 't vasteland en de schrik sloeg den Amsterdammers om 't hart, maar niet den goeroe. Deze nam zijn geweer op schouder, deed een gevulden patronengordel om, stapte in de prauw en liet zich naar den gevreesde brengen. En de Papoe, die 't mij vertelde, verkneuterde zich nog bij de herinnering aan de wijze, waarop de goeroe den hoogen bezoeker vroeg: „En wat mot je nou van me?” 't Zeer zelfbewust optreden van den goeroe schijnt indruk gemaakt te hebben op den Oetoesan, die niet veel bescheid gaf dan alleen: „'k Zal je wel krijgen, mannetje!” Maar de Oetoesan ging onverrichterzake terug, de Amsterdammers haalden weer ruim adem en men had ontzag voor den goeroe, die onvervaard den Machtige was tegemoet getreden.

Had de goeroe nu maar zijn eigenlijk werk ook gedaan! Mij bereikten brieven van den goeroe, die voornamelijk handelden over wat we nu maar de „politiek van Amsterdam” zullen noemen. Over zijn zendingswerk hoorde ik weinig of niet.

Bij den bestuursambtenaar te Manokwari informeerde ik hoe dat met die cijnshewing door Salawati zat. De ambtenaar durfde zich niet beslist uiten, meende echter, dat Salawati niet buiten 't boekje ging. 'k Vertelde meer ongerechtigheden en onregelmatigheden, die mij ter oore waren gekomen in de „Radja Empat”, waar de hoofden nog maar voortgingen op den ouden tirannieken weg, zich niet storende aan den ambtenaar te Sorong, die veelal ook maar liever niet gestoord wenschte te worden en goeroes, benevens zending, wat lastig vond. 'k Vertelde ook van dwang tot overgang naar het Mohammedanisme, uitgeoefend door de Islamsche hoofden op de onderdanen, die nog heidenen waren.

Er werd wel onderzoek naar de klachten gedaan, ze werden ook gegrond bevonden en de hoofden kregen wel vermaningen, maar tot werkelijk ingrijpen en straffen ging pas de Ass.-Res. Schröder over, die bijna al de leden van het Salawatisch vorstehuis liet verbannen. De zwaarste straf viel op den Oetoesan. Dit daadwerkelijk optreden van den Regeeringsambtenaar geschiedde, nadat gebleken was dat de Oetoesan lieden gezonden had naar Noemfor, Biak en

Japen — de oude invloedssfeer van Salawati — om de Papoea's tegen het Nederlandsche gezag op te zetten. De Oetoesan is spoedig na zijn verbanning in den vreemde overleden.

Maar ik liep mijn verhaal te ver vooruit. De brieven van den goeroe brachten mij ook telkens het verzoek van de bevolking der Twee Eilanden, om te komen. De goeroe voegde er bij, dat men gaarne wenschte gedoopt te worden.

Ik wenschte ook gaarne nader kennis te maken met de Twee Eilanden en hun bevolking, maar 't was geen kleine zaak om er heen te gaan. Mansinam, na minstens 4 dagen Warpaperi met een goeroe, dan weer \pm 4 dagen de Twee Eilanden en dan weer \pm 4 dagen Domi of Sorong.

Maar 't kwam er toch eindelijk van. 'k Trof 't heelemaal niet met wind en weer, zoodat ik blij was na de zeer bezwaarlijke reis voet aan wal te zetten te „Amsterdam”. Geen goeroe echter, die me aan 't strand verwelkomde. Toen ik de belangstellenden, die om me heen stonden, gegroet had, vroeg ik: „Is de goeroe ziek?” Toen kwam vrij benepen het antwoord: „De goeroe is er niet — die is naar Sorong”. — „Naar Sorong, waarvoor?” — „Om tolk te zijn voor de lui, die belasting brengen bij den ambtenaar!”

Ik was niet weinig uit mijn humeur. Na zoo'n lange en kostbare reis (met prauwen vaart men niet goedkoop), zoo'n teleurstelling. Ik kon niet direct doorgaan, daar de wind weer tegen was en ik wilde ook wel eenige dagen bij die Amsterdamsche Biakkers vertoeven. Toen men merkte, dat ik boos was en goed boos ook op den goeroe, durfden eenigen met aanklachten tegen hem komen. En die aanklachten waren heusch niet voor de poes. De goeroe hield bijna geen school, maar de schoolkinderen moesten voor hem tuinen maken — boontjes, gierst, patata's e.d. De goeroe had hen, die onwillig waren, gedreigd met zijn geweer. De goeroe had zich een gedeelte van eens anders tuin toegeëigend en toen de eigenaar geprotesteerd had, alweer gedreigd met zijn geweer en dergelijk moois meer. Ik hoorde genoeg om me te doen besluiten den man uit zendingsdienst te verwijderen.

Na eenige dagen toevens op het eiland, was de goeroe nog niet op het appèl en ik vervolgde mijn reis naar Sorong.

Onze prauwen passeerden elkaar des nachts. Op zijn post teruggekeerd den staat van zaken vernemend, keerde de goeroe onmiddellijk terug naar Sorong om mij zijn excuses aan te bieden en mij te verzoeken even terug te keeren (\pm 4 dagen heen en 4 dagen terug). De excuses van den goeroe werden niet aangenomen en van terugkeeren was geen sprake. De goeroe ontving zijn ontslag in weerwil van de smeebeden van eenige zijner leerlingen, die met tranen me baden hun toch dien goeroe te laten. Later heb ik hem toch weer aangenomen, doch naar elders verplaatst als helper van een goeroe. Nu onlangs moest ik hem en ik denk wel voorgoed, weer ontslaan wegens eigenmachtig optreden, onbeschoftheid tegen een bestuurs-assistent en dergelijke handelingen. Hij had dus nog niet veel geleerd.

Op de eilanden kwam nu een kalm, bezadigd, zeer voorzichtig baasje als goeroe. Deze deed hier zendingswerk en bemoeide zich niet met de politiek. Nu is er een van mijn oudste goeroes. Hem bevalt het hier wel; zijn vrouw verzocht me hen niet over te plaats en de bevolking vroeg hem hier te laten.

Eind Augustus was er een goeroe-conferentie en de goeroe van „Amsterdam” was er ook. Zeer dringend bracht hij 't verzoek over van zijn volkje, of toewan komen wilde, men vreesde dat de pandita hen vergeten had.

„Ja, goeroe, als ik kan, kom ik, maar ik durf niet te zeggen wanneer. Misschien wel spoedig!”

Daar verneem ik dat resident Lulofs het voornemen heeft 16 September *) een groote reis te aanvaarden. Op die reis zal hij de Twee Eilanden passeeren. Ik vroeg of ik mee mocht tot Amsterdam en daar afgezet worden. 't Kwam goed uit, de gouvernementsstoomer „Zwaluw” zou Vrijdag 17 Sept. bij daglicht op de hoogte van „Amsterdam” zijn en dan zou ik met de sloep naar land gebracht worden. Mijn voornemen was dan met een prauw naar Sorong te gaan en daar te wachten op den mailstoomer. Ik stelde den in Juli op Nieuw-Guinea aangekomen Br. Agter voor mij te vergezellen. Dan kon hij alvast een beetje kennis maken met den arbeid op de buitenposten. Deze vond het „wat fijn” en hij

*) September 1920. Red.

was er direct voor te vinden en onze echtgenooten vonden het ook zoo erg niet, 't zou maar 10 dagen duren, dat was maar $\frac{1}{3}$ gedeelte van een maand.

En zoo geschiedde het, dat Vrijdag 17 September de „Zwaluw” het anker uitwierp op de reede van „Amsterdam”. De resident ging nog even aan wal. Br. Agter en ik trokken met ons hebben en houën in de goeroe-woning. De bevolking toonde onverholen haar ingenomenheid met ons bezoek, behalve dat deel, dat juist bezig was een heidensch feest te houden.

De goeroe was juist op school het onderwijs aangevangen, toen we kwamen. Ik gaf hem verlof de kinderen naar huis te zenden, daar ik, alvorens de zaken der gemeente (of liever wat gemeente stond te worden) na te gaan, met hem spreken wou.

Dien avond zou ik het dooponderzoek der mannen en Zaterdagavonds dat der vrouwen leiden. Eén der candidaten trok zich terug. Hij meende niet genoeg te weten. 't Aantal candidaten kon grooter geweest zijn; eenigen waren echter op reis en eenigen ook hadden deelgenomen aan het heidensche feest en werden daarom afgewezen.

Zaterdagmorgen had het onderzoek op de school plaats. Nu, een Pestalozzi of Ligthart is onze goeroe nog niet en hij zal 't wel nooit worden. Wat praatte die man veel! Hij gunde den kinderen geen tijd om na te denken. Maar hij had geregeld gewerkt en de kinderen konden toch behoorlijk lezen, schrijven en rekenen. Het z.g. „Zaakonderwijs” bracht hij er, als de meeste goeroes, heel slecht af.

De kennis bij de doopcandidaten bleek zeer voldoende te zijn en daar de goeroe ook geen bezwaren opperde wegens hun levensgedrag, zouden de candidaten den volgenden dag den doop ontvangen.

Tusschen de bedrijven door hadden wij ook eens kennis gemaakt met de kampong en haar bewoners. De huizen zijn als de gewone Papoesche huizen boven 't water gebouwd. 'n Enkele werd op het land gezet vanwege het geweld der baren. Als de westenwind en vooral de beruchte „wamberau” zich laat gelden, dan is 't niet pluis op deze punt van het eiland en daarom zetten eenigen hun huis op 't strand, maar de woningen behielden den voorvaderlijken vorm.

Tusschen de kampong en het goeroe-erf is een klapperaanplant van de bevolking en daar heeft de jeugd een prachtspiegelplaats. Ik zag eens een Engelsche illustratie, waarop een foto stond, voorstellende een groep spelende Papoesche kinderen, met onderschrift: „In geen land ter wereld spelen de kinderen zoo veel als op Nieuw-Guinea”. Over de Papoesche kinderspelen zou een lang artikel kunnen geschreven worden. Dat ben ik nu niet van plan. Alleen maar enkele dingen, die ik hier zag.

'n Alleraardigste dreumes had van twee klapperdoppen z.g. „Papoesche schoenen” gemaakt en stapte daarop parmantig voort. 'k Stelde hem een hardloop voor tusschen zijn Papoesche- en mijn Hollandsche schoenen. Hij moest het verliezen, maar dit verhinderde hem niet me met het joligste gezicht, dat men denken kan te vragen: „Willen we tot vanavond toe met elkaar spelen?” — Den volgenden morgen wachtte hij me op, de handen op den rug en den leuken krulbol 'n beetje achterover. Toen ik bij hem kwam, klonk de vraag: „Kun je hinken?” — Ja, de Hollandsche meneer kon ook hinken. — „Doen, wie 't langst hinken kan?” — Dat won hij.

Gelijk in Nederland wisselen hier de spelen regelmatig om en evenmin als in Nederland is het na te gaan wie of wat dit regelt. Nu was hier op Amsterdam aan de orde een spel, waarbij men een houten schijf over den grond rolt; de spelers staan aan weerskanten en richten hun pijltjes en speertjes op die rollende schijf. Was men dit spelletje beu, dan vormden zich twee partijen, die elk zachte stukken hout opstapelden. Van weerskanten wierp men dan met gepunte houten op het doel.

We hadden maneschijn. Toen kwamen de stelten voor den dag. Dit is geen import uit Europa. De inrichting is anders. De klamp is niet terzijde van de stelt aangebracht, maar aan de voorzijde en de steltlooper klemt, staande op dien klamp, de stelt tusschen zijn grooten en tweeden teen. Dat was geen spel voor kleintjes alleen. Ik zag een volwassen knaap met stelten van 4 M. hoogte; de klampen, waar hij op stond, waren 2 meter van den grond. Op die stelten marcheerde hij voor- en achteruit, danste hij. Ik vernam, dat in 't land, waar

hij thuis hoorde, goederen, die niet nat mochten worden, per stelt overgebracht worden als het water erg hoog was. Men hing die goederen dan aan het hoofd.

Touwtrekken bleek hier ook niet onbekend te zijn.

Den geheelen dag en des avonds is 't levendig in de kampong. Er zijn hier heel wat kinderen. Van de 225 inwoners zijn er 125 kinderen; op de 30 echtparen gemiddeld 3, want er zijn nog aangenomen kinderen en kinderen van weduwen en weduwnaren. Voor N.-Guinea is de verhouding 3 kinderen op 1 echtpaar al heel mooi. 't Deed me genoeg in het Doopregister een echtpaar te mogen inschrijven, dat met 5 kinderen toetrad.

Behalve de levendigheid door de kinderen, is er den geheelen dag een heen en weer trekken langs de goeroe-woning van de vrouwen, die naar de tuinen gaan, of die brandhout halen.

De kampong bezit ook twee goede waterputten. Die putten zijn ook de moeite van het bezichtigen wel waard. Een vrij dikke boomstam van duurzaam hout is uitgehold en als koker in den grond gewerkt. Hierdoor wordt het verzanden van de put voorkomen en aangezien de koker ook ongeveer 1 M. boven den beganen grond uitsteekt, valt er niet zoo veel vuil in, als anders 't geval zou zijn. Van den morgen tot den avond staat het niet stil van vrouwen, die hun bamboekokers aan de putten komen vullen.

En de levendigheid wordt nog zeer bevorderd door de Papoea's van elders, die hier sago komen verkoopen. Men voelt hier blijkbaar veel voor gekleurde borden. 't Is imitatie oud-Chineesch, maar toch nog vrij kostbaar. In de huizen ziet men de sago-pap en ook ander eten op borden, die toch allicht 4 à f 5.— per stuk kosten.

Er is nog meer te kijk. Eenige groote casuarissen, die hier van klein af gekweekt zijn, vermaken het publiek met hun dollen sprongen en komen ook nieuwsgierig de beide vreemdelingen opnemen. Vooral mijn schoenen werden eenige malen met intense aandacht bezichtigd. Een bijzonder groote en mooie casuaris wordt in een hok bewaard. Deze sinjeur heeft eens met zijn kolossale nagels een varken den buik

opengereten. Eenige zwijnen loopen ook gezellig om en bij de huizen en deelen mee met de maaltijden. Ook is er een Chineesch varken bij met de eigenaardig ingedeukte ruggestreng. De bezitster betaalde f 30.— voor 't vrij kleine dier.

De belangstelling voor kampong en bevolking heeft ons afgeleid van het verhalen der zendingswerkzaamheden, waartoe we op de Twee Eilanden gekomen waren.

We hebben reeds verteld van het onderzoek op school. Des namiddags dooponderzoek voor de vrouwen. Daarna vertooning van den tooverlantaarn.

Zondag 19 September was de gróote dag. Wij vergaderden buiten onder de klapperboomen, met recht „een tempel van ongekorven hout”, en wel een Gothische tempel met recht opgaande stijlen en boogvormig gewelf. En dan het ruischen der zee om ons heen en de rusteloze golven en daarachter hooge bergen. 't Was een stemmingsvolle ure. Of de doopelingen zelve door palmen en zee geïmponeerd werden, betwijfel ik. De z.g. „natuur-menschen” komen niet licht onder den indruk, dien de natuur maakt. In halve-maan-vorm stonden de banken om me. Op de eerste banken zaten de doopelingen. Daarachter de belangstellenden — van verre stonden nieuwsgierigen, onder wie ik ook opmerkte een Mohammedaansch hoofd van elders, die hier juist met een prauw aangekomen was. — Op den grond, of op de boven den grond uitstekende klapperwortels zaten de knapen en meisjes.

De godsdienstoefening had het gewone verloop. Eenige vrouwelijke candidaten bleken niet ten doop opgekomen. Had de toespraak van den vorigen avond haar afgeschrikt? Ik had, zoo ernstig ik het vermocht, er op gewezen, dat de doop geen spelletje was, maar een zaak van hoogen ernst. Over het breken met het oude, 't geheel zich geven aan Christus, had ik gesproken. Of hadden de woorden van heidenen van Noemfoor vat op haar gehad, die gezegd hadden dat de gedoopten spoedig zouden sterven? Ik vernam, dat zoowel 't een als 't ander invloed gehad had.

Op matten knielden de doopelingen neer en ontvingen het teeken des Doops in den Naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes.

Ik bepaalde me des morgens tot het doopen der volwassenen; de kinderen zouden des namiddags hun beurt krijgen.

In zijn boek over Zweden beschrijft Jan Ligthart een hoog-kerkelijken dienst, tijdens welken een kind gedoopt werd. De schrijver vindt tusschen al dat hoog-kerkelijke het zoo aardig, zoo menschelijk, als dat doopelingetje schreit. Ik kan dat begrijpen. Maar alles heeft grenzen, ook de aardigheid van zuigelingen-geschrei. Als er zoo'n tien om beurten of gezamenlijk aan den gang zijn, dan gaat het leuke er wel een beetje af. Als ik kan, als ik daartoe den tijd heb, scheid ik daarom den kinderdoopdienst van dien, waarin ik de volwassenen doe toetreden. Dezen worden dan niet door de kleinen in hun aandacht gestoord.

's Middags dus doop aan de kinderen. 't Jongste peuzeltje was 't kind van 't goeroe-paar, 4 weken oud, 't oudste \pm 14 jaar.

Een korte toespraak over den zegen verbonden aan 't hebben en opvoeden van kinderen, maar ook over de groote verantwoordelijkheid, die op de ouders rust. Toen de vragen en toen de doop. Gezamenlijk gezang van de gemeente, een bede om zegen voor de pas-gedoopten.

Maar daarmee was ik nog niet klaar. In den loop van den dag waren lui thuisgekomen, catechisanten, die ook gaarne zouden gedoopt worden. Ze hadden door tegenwind niet Zaterdag kunnen thuishkomen, zooals ze gehoopt hadden. Ja, dat ging nu niet meer, maar goed, morgenochtend zal ik nog dooponderzoek doen en ze dan daarna nog doopen. Tevens wil ik dan ouderlingen aanstellen. Er leken ons onder de pas-gedoopten eenige zeer geschikte personen. Ik sprak er met den goeroe over en zijn keuze viel juist op twee, die Br. Agter en ik ook op 't oog hadden. Dan wilde ik ook de goeroe-vrouw, die bij afwezigheid van haar man en gedurende ziekte van hem dienst en school houdt, officieel tot ouderlinge aanstellen, met een der Papoesche vrouwen.

Maandagmorgen dus: Dooponderzoek, doop aan volwassenen en kinderen. Aanstelling ouderlingen. De goeroe had met de gemeenteleden gesproken en zijn keuze was ook de hunne. De Njora en een Papoesche, benevens twee mannen,

beloofden den goeroe in zijn werk terzijde te staan. Over het handhaven van reglementen heb ik hun niet gesproken, maar ik heb hun gevraagd of ze tuinlui wilden zijn in Gods tuin, of ze weg wilden kappen het hout, dat aan de jonge planting licht en lucht zou rooven, of ze wieden wilden in den tuin, of ze een pagger wilden maken om schadelijk gedierte uit den tuin te roeien. En ze begrepen, wat hun werk was en ze beloofden het.

Na den dienst weder invullen van register en doopbewijzen. En toen waren we klaar om te vertrekken.

Wij hadden berekend na beëindiging van den arbeid op de Twee Eilanden naar Sorong te vertrekken. Wij zouden daar dan ook nog een paar dagen hebben voor inspectie van het werk. Maar „de mensch wikt en God beschikt”. De beruchte Wambrau stond daar en 't was niet mogelijk daarvoor heen te komen naar Sorong.

Wij moesten dus nog enkele dagen blijven.

In den loop van de week zijn er meer catechisanten thuisgekomen, die ook nog gaarne zouden willen gedoopt worden. Thans zijn de volwassenen onder hen onderzocht en daarop gedoopt met de kinderen. In het geheel zijn nu gedoopt 76 zielen, waarvan 33 volwassenen en 43 kinderen.

De wind is naar het noorden gedraaid, wat gunstig is voor den goeroe, die vanavond of morgenochtend te Sorong kan zijn met een verzoek aan den kapitein der Paketboot om ons even te willen opnemen.

De „Reael” van de K.P.M. kwam des avonds en stopte een oogenblik ter reede van Amsterdam om ons op te nemen. 't Was een mooie maannacht en een rustige zee.

De bevolking deed ons op de meest hartelijke wijze uitgeleide. Men betreurde ons vertrek.

Met voldoening zien wij op onze reis terug. Wij meenen arbeid verricht te hebben voor Gods Koninkrijk.

F. J. F. V. Hasselt.
Landschap bij Oeritkemey.
in h. Indië

Zendingsarbeid van Amerikanen in Ned. Oost-Indië.

Door F. J. F. VAN HASSELT te Mansinam (N.-Guinea).

Dat er Duitschers in de Nederlandsche koloniën zendingsarbeid verrichten, is in Nederland algemeen bekend. Dat er sinds (ik meen een tiental jaren) ook Amerikaansche Protestantsche Zendingen in onze koloniën werkzaam zijn, is voor vele Christenen in het vaderland misschien een nieuwtje, al vermeldt het Zendingsjaarboekje van 1914 de namen reeds van de toenmalige arbeiders.

Dezen werden uitgezonden door de „Board of Foreign Missions of the Methodist Episcopal Church”. Methodisten aldus, en de zendingen leggen op dat methodist zijn allen nadruk. Op hunne kerken, scholen, periodieken en op het titelblad van de door hen uitgegeven boekjes staat het nadrukkelijk vermeld, dat 't methodistische kerken, scholen en literatuur zijn.

't Hoofdbureau van den arbeid is Buitenzorg. Eenige uren rijdens van Buitenzorg openden de methodisten op het landgoed Tjisaroea een ziekenhuis. Dit Tji Saroea ligt ongeveer 2000 voet boven 't oppervlak van de zee. 't Is wel de moeite waard om de aanleiding van den arbeid hier te vermelden.

't Landgoed Tji Saroea behoort van den tijd van Daendels af, in eigendom aan de familie Bik. Meer dan een halve eeuw wordt het bestuurd door den heer Bruno Bik. Hij en zijne gade zijn besliste Christenen, die gevoelden, dat het hunne roeping was, hunnen onderhoorigen 't Evangelie te brengen. 't Aantal opgezetenen op hun landgoed bedraagt 3 à 4000. Zij en ook hun zoon deden en doen dit nog naar vermogen.

Ten einde den Evangelie-arbeid nog krachtiger te doen geschieden, deden ze aan de Ned. Zend. Vereeniging het verzoek om een zending. Aan dit verzoek kon geen gevolg gegeven worden. De zending der Ned. Zend. Ver. te Buitenzorg bezocht echter van tijd tot tijd het landgoed. Ook de

Ger. Kerk tot welke de familie Bik zich wendde, kon geen arbeider afstaan; de heer Tiemersma echter kwam ook nu en dan op Tji-Saroea.

Toen de heer Buchanan de familie Bik bezocht en zich genegen toonde, zich te Tji-Saroea te vestigen, achtte de familie dit eene leiding Gods en ze stond aan de methodisten af het kantoor voor den houtverkoop met een groot stuk grond.

Hier bouwde de missie een mooi ziekenhuis. 't Hout, benoodigd voor dit gebouw, werd uit de bosschen van 't landgoed gratis verstrekt. Den 19 Februari 1919 werd het hospitaal officieel geopend in tegenwoordigheid van Graaf en Gravin Van Limburg Styrum. De Gouverneur-Generaal hield een toespraak. De Ned. Zending was er toen vertegenwoordigd in de heeren D. Crommelin, L. Tiemersma, A. J. Blik e.a.

't Voormalige houtkantoor werd rustoord voor arbeiders en arbeidsters, die in 't heerlijk berg-klimaat temidden van ruischende watergoten en rustige rijstvelden, in 't genot van uitgestrekte vergezichten, weer bekomen kunnen van den vermoeienden arbeid in de lage, warme landen en de longen reinigen van 't daar in de laagte ingeademde stof, opgewaaid door auto's e.a. vervoermiddelen.

Maar niet alleen door ziekenbehandeling tracht de missie ingang te verkrijgen. Ook prediking en school zijn middelen daartoe.

Dessa-scholen zijn door haar geopend. Die scholen verschillen niet van de scholen der andere zendingsgenootschappen, die op Java arbeiden.

't Personeel voor die scholen liet men vroeger opleiden te Singapore. 'n Paar jaren geleden werd echter te Batavia een opleidingschool opgericht. Als leider van die school trad op de heer Matthews, die ter zijde gestaan wordt door een Batakschen onderwijzer. Voertaal bij het onderwijs is het Maleisch. Onder de leerlingen bevinden er zich, die de eerste jeugd al achter zich hebben. Ook van hunne andere zendingsgebieden in Oost-Indië ontvangt de school leerlingen.

Te Buitenzorg opende het Meth. Genootschap eene school, waar in het Engelsch onderwezen wordt, een Engelsch Inl.

school, dus. Chineezen maken van die school een ruim gebruik voor hunne zonen en dochteren.

Op dezelfde plaats is ook eene opl.-school voor meisjes met een internaat. Deze school gaat uit van de „Woman's Foreign Missionary Society of the Meth. Ep. Church.” De bedoeling is meisjes te vormen tot geschikte helpsters in den gemeente-arbeid. Niet alleen en niet voornamelijk voor de school, maar voor allen gemeentelijken arbeid (1). De school heeft twee afdelingen, één waar het Engelsch, een andere waar het Maleisch voertaal is bij het onderwijs.

De opleiding is er gratis voor haar, die zich bij de Methodisten hebben aangesloten en in hun dienst willen arbeiden. Ook niet-methodistische meisjes zijn welkom. Deze betalen echter voor hare opleiding een zeer billijk kostgeld.

De leidster van deze school is miss. E. N. Ruth, die door hare leerlingen zeer bemind wordt.

Voor de prediking gebruiken de methodisten de bij hen gebruikelijke liturgie. Ze bedienen zich bij hunne Soendaneesche godsdienstoefeningen van een liederenboek, dat voor 'n groot deel in het Soendaneesch werd overgezet door den heer F. Keuchenius, schoonzoon van het echtpaar Bik.

Over de verhouding van de Amerikaansche zendelingen tot hunne Hollandsche ambtgenooten zijn deze laatsten niet altijd zoo best te spreken.

't Was, om wat te noemen, voor den heer v. d. Brugh, zending der Ned. Zend. Ver. te Buitenzorg, niet aangenaam te zien, dat de methodisten schuin over zijn kerk en school, hunne gebouwen neerzetten.

Op de 16e Zendings-Conferentie, door den Ned. Ind. Zendingsbond te Soerabaja gehouden in 1918, waar de heer L. Tiemersma over den arbeid onder de Chineezen sprak, gaf hij uiting aan den toorn over 't kapen van anderer schapen, en 't weiden in anderer weiden, waaraan de methodisten zich zouden schuldig maken.

De heer Tiemersma zei o.m.: De Zending op Java, die gedreven wordt door Zendingscorporaties in Nederland, heeft hier de oudste brieven, kan wijzen op eene volharding van 10-tallen van jaren, en heeft ook gedragen een rijke vrucht. Doch de methodisten doen, alsof wij niet bestaan en

*) Miss Ruth noemt het „training for Christian work”.

breken den staf over onze methode van werken zonder deze te kennen. In een preek te Tjisaroea (Buitenzorg) gehouden, zei de heer Buchanan, zendeling der methodisten, naar aanleiding van het woord van Jezus, dat nieuwe wijn moet in nieuwe lederen zakken, dat zij Amerikanen, dat zij methodisten in Ned.-Indië noodig zijn, eerstens omdat de Hollanders er het werk niet af kunnen, en tweedens om den Hollanders de ware zendingsmethode te leeren. Volgens Buchanan is hunne methode de nieuwe lederen zakken, terwijl wij Hollanders, of onze methode van werken, de oude lederen zakken zouden wezen, die dreigen te bersten e.v.v.

Na het referaat protesteerden de heeren Akkerman en Blik, resp. gevestigd te Soerabaja en te Mr. Cornelis, tegen de eenzijdige voorstelling van den heer Tiemersma. Beiden meenden, dat ze aangenaam met methodistische collega's samenwerkten. De heer Blik gewaagde o.m. van een overeenkomst gesloten tusschen de zendingen der Ned. Zend. Ver. en de methodisten, waarbij de grenzen van ieders arbeid werden geregeld.

Samenwerking of geen samenwerking zal meer afhangen van de menschen, die gezonden worden dan van de menschen, kerken of genootschappen, die zenden. De bovengenoemde heer Buchanan schijnt een kwaad element voor samenwerking te zijn. Gedurende zijn verloftijd in Amerika heeft hij ook geschreven in den geest als hij te Tjisaroea preekte. Het zendingsconsulaat nam daaruit aanleiding om tegen hem te schrijven en ds. Dijkstra riep ds. Beets, den Amerikaanschen-ds. Beets, in Nederl., (vooral in Geref. kringen wel bekend) in het Zendingsorgaan der Geref. kerken, tot de orde, omdat hij dit stuk van den heer Buchanan in zijn orgaan had opgenomen, want ds. Beets wist toch, dat het niet „boterde” tusschen de Nederl. zendingen op Java en de Amerikaansche ambtgenooten. Ds. Beets verantwoordde zich in het orgaan van ds. Dijkstra, met de verontschuldiging, dat het hem onbekend was, dat het „niet boterde”.

Gedurende mijn verblijf te Tji Saroea in het bovengenoemde methodisten rusthuis, ervoer ik ook wel wat, dat koren zou geweest zijn op 's heeren Tiemersma's molen, maar 't is me ook gebeurd, dat me verzocht werd de leiding

te nemen van de begrafenis van een Chinees, in 't hospitaal overleden, omdat deze niet bij een methodisten-gemeente was aangesloten. En deze Chinees dankte op zijn sterfbed God voor hetgeen hij genoten had door den arbeid van den Amerikaanschen methodist Matthews en den Hollandschen Gereformeerden Blik.

En aangenaam zijn mij de herinneringen aan de heeren Matthews en Klaus. Na onze terugkomst van Java bleef mijne vrouw in correspondentie met miss E. N. Ruth. En de brieven van deze Christin zijn ons immer verheugingen des geestes. Op 't oogenblik heeft deze miss Ruth onder hare leiding twee nichtjes van onzen Sangireeschen goeroe Tatengken en een dochttertje van onzen Papoeschen goeroe Petrus Kafiar.

En we zijn verzekerd, dat het voor haar hoofdzaak is, ze tot Christen-vrouwen op te leiden; en dat het methodisme voor haar niet is het alleen-zaligmakende Christendom.

Behalve door ziekenbehandeling, onderwijs en prediking, tracht de methodisten-missie door colportage zielen te winnen. Jaren geleden kocht ik aan boord van de Pakket-boot een Bijb. Gesch. in het Maleisch. Een Chinees bracht ze aan den man. Op het titelblad las ik, dat het eene uitgave was van de Meth. Missie. 't Was toen voor de eerste maal, dat ik van 't bestaan eener Methodistische Missie kennis kreeg.

Op Java wordt druk gecolporteed door de zendelingen der verschillende Genootschappen. In de Buitengewesten was dit de eerste maal, dat ik het meemaakte.

Dat de methodisten een andere methode van arbeiden er op na houden, heb ik niet kunnen bemerken. Bij de prediking wordt meer liturgie aangewend, waar zulks mogelijk is, maar overigens kan men van hunne methoden zeggen: „Schon da gewesen!” — Er wordt ook veel gewerkt met een Mal. blad: „Sahabat Indjil”.

Volgens de Regeerings-Almanak waren bij den aanvang van 1921 bij de „Missionary Society of the Methodist Episcopal Church werkzaam: Superintendent: R. L. Archer, Buitenzorg; Batavia: Rev. J. B. Matthews; Rev. A. V. Klaus; miss M. Myers; C. S. Buchanan; H. A. Horn; H. B. Mansell; Buitenzorg: miss E. N. Ruth; miss A. J. Hollend;

E. J. Bunker; J. P. Stamer; Probolinggo, Banjoemas; L. L. Akerson; Tjisaroea-Zuid: Rev. R. G. Perkins; miss Bielsky; Soerabaja: Rev. H. C. Bower; Singkawang (Westerafd. van Borneo): Rev. C. M. Worthington, superintendent; Sambas: dr. Pinckney; Medan: Rev. L. Oechsli, superintendent; E. R. Hibbard; Palembang: M. Freeman, superintedent; V. P. Madella.

XVe Intern. Missiologische Week,

te Nijmegen gehouden van 26 Aug.—29 Aug. 1937

Door F. J. F. van Hasselt.

Op het programma voor deze conferentie van leiders der Katholieke Missie en arbeiders op Missiegebied staat: Programma van de Internationale Missiologische Week, die te Nijmegen (Nederland) zal gehouden worden, 26—29 Augustus 1937 (15^e Missiologische Week van Leuven in België).

Uit de inleidende toespraak bleek, dat de eerste 14 samenkomsten van dezen aard gehouden werden te Leuven; dat nu een proef genomen werd om in aansluiting aan het internationaal karakter dezer week, die te houden buiten België en dat Nederland het eerst in aanmerking kwam door den ijver, die Nederland voor de Missie toonde.

De Zendingsschool te Oegstgeest ontving een uitnoodiging afgevaardigden te zenden naar deze Missiologische Week. Op verzoek van de directie dezer school namen Ds Baljon, uit Zetten, oud-zendeling van Oost-Java en steller dezes, oud-zendeling van Nieuw-Guinee, namens haar aan de vergaderingen deel.

Dat afgevaardigden der Prot. zending uitgenoodigd werden tot bijwoning dezer samenkomsten was een novum, dat van Protestantsche zijde gewaardeerd werd door het zenden van afgevaardigden. En meermalen werd in die dagen verzekerd, dat men het van Katholieke zijde op prijs stelde, dat de uitnoodiging was aangenomen.

Zoo zaten wij dan aan den morgen van 26 Augustus in de groote zaal van het gebouw „Unitas” in een voor ons zeer interessant gezelschap. Niet voor ons alleen bleek het interessant te wezen. De Missie bereikte ook hier een samenkomst en samenwerking van verschillende congregaties. Er waren

naar schatting 2 à 300 vertegenwoordigers van velerlei orden, die zich op Missie-gebied bewegen. Van wit tot zwart verschilden de ordekleeders in velerlei nuanceering. Op een der samenkomsten meende men een oogenblik terecht te zijn gekomen in een kamp van Bedoeïnen. De leerlingen van de Apostolische school te Boxtel, waar de a.s. Witte Paters hun opleiding ontvangen, bezetten eenige banken. Reeds in den tijd van voorbereiding blijken zij gekleed in het gewaad, waarin zij straks hun arbeid in Midden-Afrika zullen volbrengen. En dat gewaad lijkt meer op den boernoës, den Arabischen, ruimen overmantel, dan op een monnikspij, terwijl een fez tot hoofddekseel dient. Het zijn de geestelijke zonen van den kardinaal Lavigerie, die de congregatie der Witte Paters en Zusters stichtte ter bestrijding van den slavenhandel in Midden-Afrika.

Maar ook kon men zien Franciscanen, Dominicanen, Broeders van 't Heilige Hart, paters Jezüeten, Capucijners en meerderen. Voorts Bisschoppen, Professoren en ook eenige Zusters.

Het was een Missiologische Week, wel te onderscheiden van de Missieweek, die in Tilburg gehouden wordt. Maar niettemin waren vijf van de acht leden, waaruit het Nederlandsch uitvoerend comité bestond, missionarissen en voorzitter was Pater Geurtjens, vroeger Missionaris op Zuid Nieuw-Guinee en dáárvoor op de Kei-eilanden.

Deze was het, die aan de samengekomenen het welkom toeriep als „strijders voor God”. Hij verheugde zich in het aanvankelijk welslagen. Maar het welslagen was afhankelijk van de Genade. De Genade is het, die den Missionarissen kracht moet geven om hun arbeid te verrichten onder vaak moeilijke omstandigheden en die Genade is het ook, die Missiologen het inzicht moet doen verkrijgen in de Missiologie. Het verheugde hem „strijders voor God” uit verschillende landen bijeen te zien.

Daarop gaf hij het woord aan den voorzitter van de Leuvense Missiologische Week, pater Charles S. J., die in het Fransch wees op de zware verantwoordelijkheid, die op iederen Katholiek rustte om mee te werken aan de missionaire taak van de Kerk.

Dan volgde de eerste inleiding van Prof. Dr Alphons Mulder, professor in Missiologie aan de R. K. Universiteit te Nijmegen.

Het algemeen onderwerp, dat in deze Missiologische Week zou behandeld worden, luidde: „Het godsdienstonderricht in de Missie”.

Prof. Alphons Mulder leidde de besprekingen in met een gedegen referaat ¹⁾ over „Heidendom en godsdienstonderricht”. ²⁾ Spr wees de plaats aan, die het godsdienstonderricht moet innemen in den missie-arbeid. Ofschoon sommigen het nutteloos achten rechtstreeks stelling te nemen t.o.v. het heidendom, bewijzen de geschiedenis en innerlijke redenen het goed recht van deze, positieve stellingname t.o.v. het heidendom. Volgens paedagogische regelen zij het godsdienstonderricht gaande van het gemakkelijk verstaanbare naar moeilijker gedeelten. Men zoek bij de inleiding tot het nieuwe, waartoe geroepen en ingeleid wordt, aanpassing bij hetgeen ook het heidendom aan algemeen menselijks biedt in religie, gebruiken en gewoonten.

Onder het referaat had de voorzitter de beide Prot. afgevaardigden bespeurd. Toen het referaat geëindigd was, nam de voorzitter het woord om zijn blijdschap uit te drukken, dat hij het welkom mocht toeroepen aan „strijders voor God” komend uit wijderen kring dan dien der Katholieken.

Dit welkom werd door de vergadering onderstreept met een spontaan hartelijk applaus.

Het tweede referaat werd gehouden door Dr J. Jennes, missionaris van Scheut en bestreek het „Historisch overzicht van het godsdienstonderricht in China”.

Ofschoon beperkt tot een bepaald gebied, bevat de catechetische werkzaamheid in China een schat van lessen voor alle missionarissen. Vóór 1583 was het groote probleem: de taal, waarin gedoceerd moest worden. In de periode (1583—1614) was op het vaste land het groote probleem: de methode, volgens welke onderricht moet gegeven worden, alsmede was de

¹⁾ De gehouden referaten benevens de daaropvolgende discussies zullen ongeveer December, gebundeld verschijnen.

²⁾ Bij het weergeven van het gesprokene bepaal ik mij hoofdzakelijk tot de verslagen, die het Comité verstrekke aan de Roomsche Katholieke Pers.

kwestie aanhangig geworden omtrent het gebruik van bestaande termen of letterlijke overzetting (translitteratie) der Katholieke termen. Voornaamste leermiddelen waren boeken en prenten. De periode 1623—1664, vroeg vanwege het stijgend aantal Christenen, een grootere deelname van leeken aan het apostolaat. Een rijke catechetische literatuur komt tot stand en de Congregatie de Propagande Fide geeft haar eerste voorschriften. Een groote stap in de goede richting werd gezet door de verbetering van de inrichting van het catechumenaat tijdens de periode van vervolging (1723—1844). Een betere opleiding van catechumenen werd voorgesteld en ten slotte beteekenden de voorschriften van het Concilie van Shanghai (1924) eveneens een groote verbetering. De laatste jaren zijn gekenmerkt door een grootere bedrijvigheid der Katholieke Actie, uitgave van de eenheidscatechismus voor China en het verschijnen van Chineesche catechismusplaten van pater Van Dijk (van Scheut).

Daarna kwam aan de orde: „Het gebruik van platen bij de Catechese”. Referent, pastoor A. Bouman, vroeg zich af, wat hij kon doen voor de Missie, nu het hem niet mogelijk was naar het Missieveld te gaan. Uitgaande van de gedachte, dat de Missie voor een groot deel werkt onder menschen, die de kunst van het lezen niet verstaan, kwam bij hem de gedachte op platen te vervaardigen als catechetisch middel en wel zóó, dat het niet werd: „Platen bij de catechese”, maar de „Catechese in platen”. Deze poging is blijkbaar zeer geslaagd. In meer dan een millioen exemplaren zijn deze platen naar zoo wat alle deelen der wereld verzonden en blijkens den lof, die hem gebracht werd, met dankbaarheid ontvangen. Spr bepleitte het gebruik van platen om de condities, waarin de kinderen verkeerden: geringe kennis van taal, moeilijkheden om onstoffelijke begrippen, zich eigen te maken. Deze condities wettigen dit hulpmiddel van platen, daar deze beelden langer bijblijven, inwerken op verstand, wil en begeervermogen en zoo het catechetisch onderricht tot iets maken, dat is: een streven om iets te bereiken, in plaats van het voor de attentie der kinderen doodelijke bouwen op het reeds bereikte. Spr verduidelijkte dit o.m. door er op te wijzen, dat de behandeling

met plaat dwong tot analyseeren, b.v.: een voorstelling van den Doop van Christus, brengt van het concrete der voorstelling tot het eenigszins abstracte begrip: Doop. Volgens spr was dit vruchtbaarder dan te beginnen met: „Wat is Doop?”

Voor de uitgave van deze platen was hij o.m. veel dank verschuldigd aan de voorbede, door hem aan de nonnen van een bepaald klooster gevraagd. Deze voorbede was eerst geweigerd, omdat aan de voorbede dier nonnen reeds zoo veel was toebetrouwd. Een hernieuwd verzoek werd gunstig beantwoord. Het klooster besloot tot „geestelijke adoptie” van deze zaak. De voorbede te beschouwen als „geestelijke adoptie” was voor steller dezès een nog onbekende term, een term met rijken inhoud.

Uit de discussie bleek, dat niet ieder het met pater Bouman eens was. Hoofdbezwaar was, dat men eerst moest uitleggen, wat er op de plaatjes te zien was, behalve hetgeen, waar het om te doen was. Men wenschte plaatjes, die door de betrokkenen zelve ontworpen waren.

Nu kwam de voorzitter, pater Geurtjens, aan de beurt. Volgens het programma zou de lezing gaan over: „Hoe leer ik mijne Kaja-kaje's in Nieuw-Guinee den catechismus?” Maar het werd in werkelijkheid: „Godsdienstonderwijs in de Grootte Oost”. Het meerendeel ging dan toch wel over Nieuw-Guinee.

Spr betoogde, dat de bewoners van Nieuw-Guinee, materialisten van aard, een godsdienst hebben, die hoofdzakelijk bestaat uit magische practijken, ritueelen moord en rituele ontucht.¹⁾ De missionaris, die hun vertrouwen gewonnen heeft, houde hun de geloofswaarheden voor op gezag; immers negatieve apologie heeft geen nut. (Onder negatieve apologie bedoelt spr het bestrijden, bespotten of belachelijk maken van godsdienstige gebruiken.) Hier vooral doet zich het probleem van de taak gevoelen: hoe de onstoffelijke begrippen weer te geven? Spr verkiest legenden en voorbeelden uit eigen leven, boven platen bij het onderricht. Ook op het gebied der moraal dienen bepaalde zaken in het oog gehouden te worden, daar

¹⁾ Rituele ontucht is eigen, speciaal aan de bewoners der Zuid-kust; van andere streken van Nieuw-Guinee kan men dit niet zeggen. v. H.

sommige fouten in het geheel niet bekend zijn, andere weer te zwaar worden aangerekend.

De spr bracht ook naar voren de groote moeilijkheden, die Nieuw-Guinee op taalgebied oplevert, daar het aantal talen, die er gesproken worden, legio is.

De tweede dag zette in met een referaat van Prof. P. Pacianus Teepe O. F. M. over de „Apologie in de Missie”.

Apologie definieerde hij als die bijzondere methode van geloofsverkondiging, die een vergelijking instelt tusschen de inheemsche religieuze opvattingen en het Christendom, waaruit dan de hoogere waarde van het Christendom blijkt. Vervolgens gaf spr aan hetgeen vereischt wordt voor een goede apologie: een buitengewone takt om met bewaring der onge-repte katholieke leer toch de zuivere aanpassing, ten eerste aan de religieuze traditie van het volk, ten tweede aan de mentaliteit van de heidenen, ten derde aan de algemeen-Oostersche, doch speciaal Chineesche groote gevoeligheid voor het prestige: het gezicht. Vooral bij de Chineezen vindt men veel ontvankelijkheid voor het schoone en goede in onze dogma's: de verhevenheid van het kindschap Gods, God als goede Hemelvader en voor den rijkdom onzer Katholieke Liturgie, die volgens spr den Chinees meer bekoort dan de kale kerken der Protestanten, waar de voorganger in een prozaïsch colbert den dienst leidt. Ten slotte wees spr op de gunstige condities, waarin nieuw te bekeeren Chineezen zich bevinden, door hun ontbering, hun gewilligheid om moeite en zorgen te dragen, ofschoon de schaduwzijden van deze eigenschappen ook aanwezig zijn: verslapping van het weerstandsvermogen en een fatalistisch berusten. Pleitend voor samengaan van Sinologen, Theologen en Missionarissen, besloot spr zijn hoogst interessant betoog met een korte vermelding van de eischen der moderne Catechese in China.

Van China bracht het volgende referaat ons naar Britsch-Indië. Father Gijsman (Missie Mill-Hill, Tilburg), sprak over het godsdienstonderricht in Britsch-Indië. Vol piëteit sprak de pater over zijn voorganger Father Raatger, van wien hij de door hem toegepaste methode had overgenomen. Na een

werkzaamheid van 20 jaar kon hij de goede resultaten constateeren, langs deze methode bereikt. Het eigen van deze methode is, dat de kinderen zelf den catechismus moeten uiredeneeren, al wordt ook steeds geëischt, dat zij den tekst van den catechismus en van alle gewone gebeden van buiten kennen. De kinderen worden zoo veel mogelijk in de uiteenzetting begrepen. Als de geheele redeneering nog eens doorgenomen is, wederom met hun medewerking, moet een der vlugsten het geheele betoog met eigen woorden nog eens opbouwen. Aan de hand van eenige practische voorbeelden, beleefde de geheele vergadering een catechismusles te Nellore. Na een dankwoord aan de zusters en catechisten, die een onschatbare hulp bieden, sloot spr met weergave van een dispuut tusschen een inheemsch priester en een Bramaan.

Pater Dr Gregorius van Breda, die missiologie doceert aan het Seminarie te Udenhout, refereerde over „Taalkundige moeilijkheden in de Catechese”.

De inleider ving zijn referaat aan met een aanhaling, ontleend aan Dr Adriani, waarin deze het opneemt voor de bestudeering van de landstalen en het gebruik er van voor de Evangelisatie met name tegen het gemakshalve gebruik maken van het Maleisch. Ook Dr Gregorius gaf als zijn meening, dat de moedertaal alleen het instrument kan wezen van een juiste catechese. Bekeering is een kwestie van genade, doch ook een psychologisch proces. Vandaar, dat met psychologische factoren rekening dient gehouden te worden, hetgeen echter onmogelijk is zonder de psyche van het volk te kennen. Daarvoor echter is wederom noodig grondige kennis van de moedertaal.

Sprekend in hun eigen taal, kan men pas op de juiste wijze aan de heidenen dat brengen, waarop zij strikt recht hebben: de blijde Boodschap. Zoo ook alleen door prediking in de moedertaal, vervult de Kerk pas volledig haar door Christus opgedragen plicht van geloofsverkondiging.

Moeilijkheden zullen zich voordoen: in vele inheemsche talen zal het voorloopig nog zoeken zijn naar de juiste termen om onze verheven geloofswaarheden weer te geven; de gevoelswaarde van veel talen is ons vaak niet genoeg bekend

om de waarde van veel termen precies te weten. Toch moet men deze moeilijkheden durven trotseeren! Het belang van het gebruik der moedertaal is te groot en speelt een groote rol. Met een korte uiteenzetting van de voorschriften, die hierin gevolgd moeten worden, besloot spr zijn degelijk gefundeerd betoog.

De discussie, die op dit referaat volgde werd in den beginne gevoerd tusschen den voorzitter, pater Geurtjens en den inleider. Hoewel pater Geurtjens het gebruik van de landstaal zeer toejuicht, (zelf bewerkte hij een woordenboek in het Marindineesch (Zuid-Nieuw-Guinee), achtte hij het onmogelijk den eisch te stellen overal op Nieuw-Guinee, waar volgens hem de toren van Babel moet gestaan hebben, de landstalen te gebruiken, waarom hij voor het gebruik van het Maleisch strijdt.

Steller dezès werd in deze discussie gehaald, daar zijn getuigenis eenige malen werd gevraagd. Hoewel hij zich als gast buiten de discussies gehouden had, omdat hij vreesde onbescheiden te zijn door beslag te leggen op den toch reeds nauw toegemeten tijd, meende hij nu verplicht te zijn uit zijn ervaring iets mee te deelen. Dat het hem niet euvel geduid werd, toonde het applaus, dat na zijn mededeeling opklonk en de gesprekken, die er daarna in de pauze volgden en waarbij toen ook de waardeering bleek voor Dr Adriani's arbeid.

Ook uit dit referaat, uit de discussies en uit de gesprekken bleek, dat de vragen, die op dit gebied, in de Missie beantwoord moeten worden, ook op de zendingsvelden rijzen, z. a. namen te vinden voor God, Geest, Ziel, Hart e. d. g.

Groote ernst bleek ook gemaakt te worden met het al of niet en in hoeverre aan te raden is aanpassing te zoeken bij bestaande gebruiken en overtuigingen. Geciteerd werd de uitspraak: „De gebeden der Heidenen zijn brieven, voor den Hemel bestemd, maar voorzien van een verkeerd adres”.

Het volgend onderwerp, dat ter behandeling aangeboden werd, was: „Instelling van het Catechumenaat”. Inleider was pater Bukkems C. S. Sp., Missionaris van Bagamoyo (Oost-

Afrika). Deze instelling schijnt haar bestrijders te hebben. Dit catechumenaat, dat de voorbereiding geeft voor het doopsel, bedoelt niet slechts de noodzakelijke kennis te geven van het Katholieke geloof, maar moet ook reeds de practijk van het Katholieke geloof bijbrengen.

De kerkelijke autoriteiten hebben geen algemeen bindende bepalingen gegeven voor een uniforme inrichting van het Catechumenaat, zoodat deze aangelegenheid op verschillende plaatsen ook op verschillende manieren kan geregeld worden. In den loop der geschiedenis kan men op veel plaatsen waarnemen, dat de eischen aan de Catechumenen gesteld zwaarder zijn in latere dan in vroegere tijden, vooreerst wat betreft hun kennis en hun christelijk leven, vervolgens ook wat betreft den duur van het Catechumenaat.

Een goed ingericht catechumenaat beteekent voor den missionaris een groote verlichting van zijn zware verantwoordelijkheid, betreffende de toelating tot het doopsel, voor de kerk beteekent het een belangrijke stap vooruit op den weg van een eigen zelfstandig, onafhankelijk leven in het Missiegebied.

De discussie na dit referaat was zeer geanimeerd. Steller dezes, moet bekennen, dat zijn meening, door velen in de Prot. zending gedeeld, als zouden „de Roomschen maar raak doopen”, door referaat en discussie een niet onbelangrijke deuk gekregen heeft. Het bleek o.m., dat de boven reeds genoemde orde der Witte Paters, die in Centraal Afrika werken, den eisch stelt van 4 jaren voorbereiding, alvorens het Doopsel wordt toegediend. Het aantal afvalligen bleek, berekend over een groot tijdperk, 0.5 % te bedragen, welk gering aantal toegeschreven werd aan den strengen eisch van 4 jaren.

Deze lange voorbereiding vindt men alleen bij de orde der Witte Paters, maar ook in de andere Missies kende men de voorbereiding van één jaar en langer. Het bleek, dat arbeid van Protestanten op hetzelfde terrein aan een bekorting van den voorbereidingstijd niet vreemd was.

Belangrijk, niet het minst uit historisch oogpunt, was het volgend referaat van pater Sondaal S. J., dat het „Godsdienst-onderwijs op Java” tot onderwerp had.

Spr vertelde hoe de Missie bij den allereersten aanvang een

schijnbloei genoten had, toen een Prot. zendeling, Teffer, tot de Katholieke Kerk was overgegaan met eenige Prot. Christenen; hoe dezen door hun catechistenwerk verscheidenen schenen te winnen voor de kerk. De eerste missionarissen beheerschten het Javaansch niet zóó, dat zij in genoegzame mate de catechisten konden controleeren. Dit veranderde met de komst van pater Van Lith S. J. Deze ontmaskerde de catechisten, die bedriegers bleken te zijn en bij de ontmaskering zich op duivelsche wijze uitten.

Pater Van Lith heeft toen inplaats van op de hulp der catechisten te vertrouwen, het plan geopperd langs den weg van scholen bouwen, onderwijs geven e.d. een nauwer contact met de menschen te bereiken. Moentilan was de eerste stichting; internaten en kleinere scholen zijn geweldig toegenomen; het vertrouwen van het volk, dat zich door deze instellingen zag vooruitgebracht in de maatschappij, was voor goed gewonnen.

En nu is er wederom plaats voor catechistenwerk, zooals het door jong bekeerde Javanen en door de Scholastieken van de Paters Jesuïeten gedaan wordt, rondtrekkende door de dessa's.

Wat de methode betreft van het godsdienstonderricht: ieder missionaris heeft practisch zijn eigen methode. Een aparte vermelding verdient de aanpassing, die bestudeerd moet worden op alle gebied: ngelmoe (Javaansche geheimleer), taal, wajang, muziek. Vooral bekeerde Javanen zullen hierin leiding moeten geven, aangezien de moeilijkheden zeer talrijk en zeer ingewikkeld zijn, zooals spr aangaf, vooral wat betreft de aanpassing aan de ngelmoe.

In de discussie werd o.m. gevraagd naar de overgangen van leerlingen uit het Mohammedanisme naar de Katholieke Kerk. Volgens spr bedroeg dit 5 %. Een Javaansch priester, die tegenwoordig was, was desgevraagd gaarne bereid te getuigen, dat wat spr had gezegd over de vrijheid, die de leerlingen genoten, al dan niet tot de Katholieke Kerk over te gaan, volkomen naar waarheid was.

De volgende spreker, pater Benitius O. M. Cap., behandelde de „straatpredikatie onder de Chineezzen op Sumatra's Oostkust" en wel bijzonder in Bayan Si-api-api.

Spr deelde mede, dat dit Bayan Si-api-api een plaats was met 15.000 Chineesche inwoners, die van vischvangst leefden en dat de uitvoer van visch dien van Scandinavië in de schaduw stelde.

Hier heeft spr vijf jaren zonder hoegenaamd eenig succes gewerkt door tot bezoek te noodigen in zijn conferentiezaal.

Toen ging hij schoorvoetend over tot straatprediking; eerst in een afgelegen hoekje. Maar toen het aantal toehoorders grooter werd, vermeerderde de moed en trok hij al dichter en dichter naar het centrum. Het contact met de bevolking was verkregen.

Bij de straatpredikatie wordt geen uitdrukkelijke catechese gegeven, zij wil niets anders zijn dan de eerste stoot, het eerste contact, waardoor het interesse wordt opgewekt. Op aandringen van reeds bekeerde Chineezers was spr nog steeds door blijven gaan met één avond in de week de predikatie op het plein te houden.

Uit de geanimeerde discussie bleek o.m., dat de straatprediking op verschillende missie-terreinen gehouden wordt, al meent de Kerk officieel, dat zij zich niet verdraagt met de waardigheid der Kerk.

De volgende spr, P. R. Zijlstra, Missionaris van Cadier en Keer (beneden Volta) bracht ons naar N. W. Afrika. Het onderwerp van zijn referaat luidde: „Het belang van de catechisten voor de buitenstaties”.

Dat catechisten van groot belang zijn in het werk van den missionaris is in veel missiegebieden een evidente waarheid; de moeilijkheid is echter vaak: goede catechisten te vinden. Op de Goudkust heeft men de keuze hiertoe slechts uit de lagere scholen. Het salaris van den catechist komt geheel ten laste van de Missie. Aangezien ook een vierde van het salaris der onderwijzers door de Missie moet betaald worden en scholen zeer hard noodig zijn met het oog op de toekomst, is het salaris van den catechist te klein, om daarvoor zware eischen te mogen stellen. Vandaar, dat er veel catechisten zijn, die niet voldoende voor hun taak berekend zijn.

De eenige oplossing van het catechisten-vraagstuk in West-Afrika is deze: meer middelen, waaruit catechistenscholen

kunnen bekostigd worden en fondsen om de daar goed gevormde catechisten behoorlijk te salariëeren.

Uit de discussie, die gevoerd werd tusschen de vertegenwoordigers der verschillende Missie-velden, bleek bij bestaande verschillen, toch hetzelfde probleem, nl. hoe de fondsen te vinden om daaruit de catechisten te salariëeren. In een gesprek met een der comité-leden, in de pauze, bleek, dat men in Katholieke kringen van meening is, dat de Protestantsche zending den gemeenten een soort zendingsbelasting oplegt en maar zegt: „zooveel hebben wij noodig” en dat het er dan ook is.

Van Noord-West-Afrika verplaatsten wij ons naar China, om daar het catechistenvraagstuk te beluisteren, zooals dit door pater Van Oyen (Lazarist) werd uiteengezet.

Aansluitend aan het feit, dat het dorps hoofd niet gesalariëerd werd, hebben in China sommige missionarissen gemeend het hoofd eener Christen-gemeente niet te moeten salariëeren, als zijnde een eere-ambt. Naast de voordeelen had dit systeem groote nadeelen.

Een andere categorie niet-gesalariëerde catechisten wordt gevormd door de jongelui der Katholieke Actie. Eigen verdieping in religieus leven is een onontbeerlijke eisch in deze menschen; zij maken verder van de meest moderne middelen, als radio en film gebruik, om propaganda te maken.

De vijf klassen van betaalde catechisten zijn: reizende catechisten, de socius van den missionaris, de schoolmeester, de leider van een kapel, die catechist is in den eigenlijken zin des woords, en de catechist-schoolmeester.

Met eenige punten naar voren te brengen, waaruit de nauwkeurige zorg voor de catechisten bleek, sloot spr zijn lezing met eenige voorbeelden uit de practijk, die weleens moeilijk was, vooral onder het communistisch regime, dat bepaalde eischen voor het onderwijs stelde. Men moest den Chineezen wel eens een Chinees worden om de klippen te omzeilen.

Van China werden wij gebracht naar Ned. Oost-Indië en wel naar de Missie op de kleine Soenda-eilanden. Pater N. v. d. Windt S. V. D., gaf een beschrijving van de methode

van godsdienstonderricht, gelijk deze in die Missie gegeven wordt.

Hij onderscheidde vier perioden: ten eerste, den tijd, waarin de vaak kromme overblijfselen van de oude prediking weer recht moeten gedraaid worden; ten tweede den tijd van extensieven, vervolgens dien van intensieven arbeid en tenslotte de periode der Katholieke Actie, waarin spr een boeiende schets gaf van den arbeid, gedurende de extensieve periode. De eervolle vermelding van den President (pater Geurtjens) in die jaren, aan wien de Missie ontzaglijk veel te danken had, toonde aan, van hoe groot gewicht het is, dat wereldlijke en geestelijke autoriteiten elkander verstaan en samen kunnen werken. Deze periode, door sommigen met angst en vreeze doorgemaakt, heeft, dank zij Gods genade, de rijkste vruchten afgeworpen, hetgeen een bewijs is voor de oppermacht van Gods genade, die absoluut noodwendig is, in het missie-werk.

Na de pauze trad pater Dr Bernard Zuure op, van de orde der Witte Paters. Hij leverde een inleiding over Catechetische voorbeelden uit den rijken schat der Baroendi's (Centraal-Afrika) en betoogde, dat verstandige catecheseering aanpast aan de brokstukken van waarheid, die bij het primitieve volk nog te vinden zijn, zoo wat het Godsbegrip, als wat betreft de begrippen als zonde, verlossing, genade en de Maria-cultus. Bijzondere aandacht wordt vereischt voor de taal, die immers niet in één dag verchristelijkt wordt. Zinsbouw, rede-neeringswijze, vooral pittige gezegden, spelen een hoogst voorname rol. Al hebben de woorden niet van meet af aan den juisten inhoud, de gevoelswaarde kan er door de missionarissen op de juiste wijze aan gegeven worden en dat is de hoofdzaak. Een goede bestudeering der taal zal een verrassenden rijkdom openbaren, waarmede de missionaris dan zijn voordeel kan doen. Het slot vormden eenige zeer interessante voorbeelden en demonstraties.

De laatste vergadering vond ons in den geest in Japan. Prof. Jul. van Overmeeren S. J., hoogleeraar aan de Kath. Hoogeschool te Tokio, sprak over de christelijke penetratie onder de meer ontwikkelden van Japan.

Meer ontwikkelden noemde spr hen, die voor zichzelf en

persoonlijk trachten te denken. De houding van deze categorie menschen tegenover het Christendom werd door spr onderzocht, alsmede de pogingen, door de Katholieke Kerk verricht om hen tegemoet te treden of om hun houding te verbeteren. Een blijvende penetratie zal alleen mogelijk zijn, als er waarlijk voor een religieuze opvoeding gezorgd wordt.

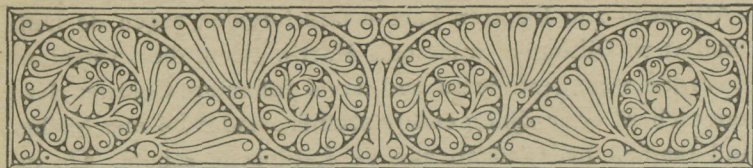
In de belangrijke discussie, die zich na dit referaat ontspoon, mengde zich ook Prof. Dr Bierbaum van Munster. Deze zeide o.m., dat de Missiologische Week, gelijk al wat de Missie deed, niets anders bedoelde dan wegen te banen voor God, die op Zijn tijd in China, Japan, Britsch-Indië en andere landen Zijne Augustinussen en Thomassen zou verwekken, die er de Kerk zouden stichten naar dat die verschillende landen behoefden.

Steller dezès ontving daarop het woord om te danken voor de ontvangen uitnoodiging, ook daarvoor dat hem en zijnen mede-afgevaardigde het welkom toegeroepen was als medestrijders voor God. Zij hadden gevoeld, dat vele van de hier behandelde vragen, ook hun vragen en den strijd, die gevoerd werd, mede hun strijd was. Er was ook in het debat eens gesproken over wegen en voorrangswegen. De wegen, die de Kath. Missie en de Prot. Missie bewandelden waren niet immer dezelfde en in de waardeering van wat weg en wat voorrangsweg was, zou verschil kunnen bestaan, waardoor botsing niet uitgesloten was, maar wanneer wij ons „strijders voor God” gevoelden, zouden wij in den strijd alles vermijden, wat God verhinderen zou voor ons te strijden.

De vergadering antwoordde hierop met een hartelijk applaus.

Het eigenlijk slot van de Conferentie was het Pontificale Lof in de kerk der Paters Dominicanen op het Mariaplein.

De „Maasbode”, waaruit dit verslag grootendeels is overgenomen, eindigt met die Pontificale Lof te noemen een danklied voor deze schoone week, maar ook een bede, dat het H. Vuur in ons branden blijve, opdat allen medewerken mogen, ieder op zijn eigen wijze aan de verwezenlijking van Christus gebed: *Adveniat Regnum Tuum.*

JOHANNES GOSZNER

DOOR F. J. F. VAN HASSELT.

De man, die dezen naam droeg en voor de Zending op Nieuw-Guinee van zoo groote beteekenis geweest is, werd geboren December 1773 als 10e kind van Leonard Goszner en Therese Walch, een Roomsch boeren-echtpaar, te Hausen in Zwabenland.

Bij het opgroeien bleek, dat Johannes in alles was als gewone kinderen, maar daarbij een bijzonderen aanleg openbaarde voor studie. En reeds vroeg openbaarde zich in hem de lust priester te worden. Hierin werd hij gesterkt door den jongen pastoor, die sympathie gevoelde voor Johannes en diens voorspraak werd bij zijne ouders. Maar dezen wilden aanvankelijk niets weten van deze, h. i., hoogmoedige aspiratiën huns zoons. Te langen leste gaven de ouders echter toe en Johannes trok naar de Latijnsche school te Augsburg.

't Kan nu mijn doel niet wezen om den ganschen levensloop van Goszner na te gaan. 't Is voor heden voornamelijk de bedoeling hem voor te stellen in zijne beteekenis voor de Zending, inzonderheid voor de Zending op Nieuw-Guinee.

De tegenkanting, die Johannes aanvankelijk van zijne ouders ontving, lag niet alleen en niet voornamelijk in den boerentrots, zij wisten heel goed, dat, toen zij hun zoon het ouderlijk huis zagen verlaten, zij hem voorgoed zouden verliezen, want dat hem ingescherpt zou worden, dat hij iederen band moest verbreken, die hem aan de zijnen verbond.

De Latijnsche school, door Goszner bezocht, was in handen der Jezuïeten. De orde was toen wel door den Paus opgeheven, maar dit had voor de school geen wezenlijke veranderingen gebracht. Alleen sprak men van „gewezen Jezuïeten” en niet meer van „Jezuïeten”.

Alhoewel zijn leeraren hem waarschuwden tegen de Universiteit te Dillingen, waar ook Martin Boos, die Protestant geworden was, gestudeerd had, koos Johannes Goszner deze hoogeschool voor zijne verdere studiën, nadat hij met lof het eind-examen had gedaan aan de Latijnsche school. De invloed van den dom-fiscaal Kögel, die den gewezen Jezuïeten evenmin goed gezind was als den Jezuïeten, was niet vreemd aan die keuze.

De universiteit stond toen op het toppunt van haren bloei en dankte haren goeden naam aan de leeraren en hoogleeraren, die in zeldzame samenwerking het doel van gymnasium en hoogeschool zochten te bereiken. Een der hoogleeraren, J. M. von Sailer, inzonderheid, had grooten invloed op Goszner. Prof. Aalders noemt hem in het Kerkelijk Weekblad: „de Duitsche Fenelon” en zijn oud-leerlingen noemden hem later „Erasmus”; een man, die door zijn mildheid en mystieke theologie een grooten invloed gehad heeft ook onder Protestanten, een leeraar, die zijn leerlingen den weg ter ontkoming uit het Roomsche diensthuis wees, maar zelf niet verder dan tot den drempel kwam, en terug ging, toen hij het opgeheven Roomsche zwaard zag, dat een ieder dreigde, die de Moederkerk verliet.

Maar Sailers onderricht was oorzaak, dat mannen als Martin Boos, Johannes Goszner e.a. het zuivere Evangelie verkondigden als priesters in de Roomsche Kerk, tot het hun onmogelijk gemaakt werd daarin te blijven. Sailer beval zijnen studenten de kennisneming aan van de geschriften van Lavater, Matthias Claudius, Stilling en Tersteegen en omgekeerd reisden Lavater e.a. Protestanten naar Dillingen om eenigen tijd met Sailer te verkeeren.

Na een jaar te Dillingen geweest te zijn, vertrok Goszner naar de Universiteit te Ingolstadt, omdat de Jezuïeten zich in de Dillinger universiteitszaken gemengd hadden en door hunne inmenging hoogleeraren en studenten niet weinig hadden gedupeerd. Maar dat ééne jaar was voldoende geweest om richting te geven aan 't volgend leven van Goszner.

Te Ingolstadt ging het strenger toe dan te Dillingen. Goszner studeerde er ijverig, maar niet alleen in de officiële leerboeken. „De navolging van Christus” door Thomas à

Kempis boeide hem zeer. Dit boek was niet verboden, maar de werken van Lavater stonden wel op 't verboden lijstje, maar vonden niettemin hunnen weg naar hoofd en hart van den student.

Toen Goszner zijne studiën beëindigd had, wenschten de hoogleraren hem blijvend aan de hoogeschool te binden door hem eene leeraarsplaats aan te bieden, maar Goszner had daar geen ooren voor. Maar dit doet wel zien, dat Goszner ook op wetenschappelijk gebied groote verwachtingen wekte.

Te Dillingen werd 9 October 1796 Goszner tot priester gewijd. En toen was er zeker niemand, die vermoeden kon, dat 50 jaren later bij de herdenking van dit feit ook Pruisens koning zou behooren onder degenen, die den jubilaris danken zouden voor hetgeen hij had verricht.

Wij volgen Goszner niet naar alle plaatsen, waar hij zijn ambt vervulde. Genoeg, dat hij door correspondentie en ontmoetingen met mannen als Boos en gelijkgezinden snel vorderde op den weg van algeheele overgave aan God en van een leven naar de beginselen der Hervorming.

Van Stoffenried ging het naar Neuburg, waar de verandering in Goszners binnenste tot volle rijpheid kwam. Hoewel nog jong, ontving hij zelfs van vele ouderen in leeftijd brieven om raad in gevallen van zielestrijd.

Van Neuburg trok Goszner naar Seeg, als vicaris van den zeer sympathieken, in wijden kring bekenden en geliefden Feneberg, een der leeraren uit Dillingen en vandaar door de Jezuïeten verdreven. Hier verkeerde Goszner in een hem wel-doende atmosfeer, daar de Seegsche pastorie vele vrome mannen tot zich trok.

Na dezen verkwikkenden en gezegenden tijd, kwamen de stormen de kracht van Goszners geloof beproeven. Dit was te Augsburg, waarheen hij beroepen was als dom-kapelaan. 't Waren natuurlijk weer de gewezen Jezuïeten, die het Goszner lastig maakten en 't zoo ver stuurden, dat hij naar het verbeterhuis voor geestelijken gezonden werd. Goszner vreesde het gezelschap, dat hem hier wachten zou, want men zond er voornamelijk heen die zich vergrepen hadden aan het zevende gebod, dronkaards en ook wel krankzinnigen. Eenigen tijd tevoren was er opgesloten geweest zijn vriend

en geestverwant Martin Boos en door diens invloed was de gevangenebewaarder Hoffman tot bekeering gekomen. Deze achtte het zich een voorrecht een van Boos' vrienden te kunnen troosten en helpen. In zooverre viel het verblijf er toch nog mee. Maar na het verlaten van dit verbeterhuis was Goszner een poos niet meer dezelfde krachtfiguur van vroeger. En in dezen tijd rezen ook plannen bij hem de Moederkerk te verlaten. Hij verwierp die plannen echter vooralsnog krachtadig.

De kansen keerden zich te zijnen gunste. Door het optreden van Napoleon kwamen er hoognoodige veranderingen in de toestanden in Duitschland, o.m. taande de macht der Jezuïeten en juist degenen, die het zwaarst door hen geleden hadden, werden door de nieuwe Regeering in Beieren het meest bevoordeeld en zoo vinden wij Goszner juist een jaar, nadat hij het correctiehuis te Göggingen verlaten had, als pastoor in Dirlawang, een der beste plaatsen.

Had Goszner nooit te klagen gehad over belangstelling voor zijn prediking, hier in Dirlawang was de menigte, die naar zijn kerk stroomde, overweldigend groot, zoodat Goszner meermalen op schoone dagen den dienst buiten de kerkmuren hield, omdat het gebouw de menigte niet bevatten kon.

Hij arbeidde hier met grooten zegen, maar anderen zeggend werd hij zelf gezegend. Zijn geloofsleven, dat in Augsburg dreigde te gaan kwijnen, werd hier weder krachtig.

Bij Goszner en vooral bij zijnen trouwen vriend Langenmayr, rezen voornemens om eene vereeniging te vormen, die een scheiding van Rome zou voorbereiden. Zoo ver kwam het niet, maar Goszner kwam, ook weer door Langenmayr in aanraking met Protestanten te Bazel en een levendige correspondentie ontstond met Blumhard. Voorts kwam hij in contact met den Neurenberger predikant Schöner, die hem met de Broedergemeente in aanraking bracht.

Goszner nam zelfs deel aan werkzaamheden, die van Protestanten uitgingen en leverde o.m. bijdragen voor het tijdschrift: „Sammlungen für Liebhaber christlicher Wahrheit”. En hij nam ook deel aan de verspreiding der Heilige Schrift, z.a. het Britsch- en Buitenl. Bijbelgenootschap dit deed.

Er ontstond in deze gemeente ook tegenkanting, daar pastoor Goszner zijnen gemeenteleden strenge eischen stelde. Voorts ondervond Goszner op onaangename wijze de gevolgen van den oorlogstoestand en daarbij werd hij langen tijd op het ziekbed geworpen.

Door dit alles had hij behoefte eenigen tijd rust te nemen. Toen hij er in geslaagd was zijn vriend Bayr tot opvolger te krijgen, vroeg en verkreeg hij verlof vacantie te nemen. Deze vacantie bracht hem in Bazel en andere plaatsen van Zwitserland in aanraking met geloovige Protestanten. Gesterkt naar lichaam en geest kwam hij terug.

Goszner had een beneficium weten te verkrijgen in München, voorloopig voor drie jaren. Na drie jaren werd het wederom met drie jaren verlengd. In deze op-ende-op Roomsche stad, waar, om wat te noemen, geen huiseigenaar den moed had een woning te verhuren aan den hofprediker Schmid, die door Carolina Van Baden, de Protestantsche gemalin van Max Jozef was meegebracht, klonk nu Gosznerns stem. Zijn arbeid, ook onder de kinderen werd zeer gewaardeerd; zijn prediking trok weer een groot aantal hoorders, waaruit een kern ontstond, die als Goszner-gemeente bekend stond. Deze gemeente vergaderde in Gosznerns woning en in deze vergaderingen ontplooiden Goszner zijn grootste kracht: Geregeld werden er o.m. zendingsberichten gelezen uit alle deelen der wereld en liederen werden er gezongen, genomen uit den liederenbundel van Zinzendorf. Er was toen een neiging bij Goszner en zijn volgelingen om een filiaal der Broedergemeente te stichten.

Goszner hield zich te München ook veel bezig met het schrijven van populaire geschriften. Maar belangrijker nog was de taak, die Goszner zich stelde n.l. om het N.T. opnieuw te vertalen, niet om het Maarten Luther te verbeteren, maar omdat de naam Luther bij vele Roomschen zoo'n schrik verwekte, dat ze daarom alleen den Bijbel niet durfden lezen. In den herfst van 1815 was de vertaling van het N. T. verschenen en vond spoedig zulk een aftrek, dat zij in weinige jaren wel 30 maal moest opgelegd worden. Het bisdom van München beval in een schrijven de verspreiding dezer vertaling met warmte aan. En het Britsche Bijbelgenootschap

steunde Goszners onderneming met kracht. Toen men in Engeland hoorde, dat Goszner in 2 jaren 27000 exemplaren van zijn vertaling had geplaatst, zond men hem uit loutere verbazing, zes persen in eigendom. Ook de kwakers in Engeland en Amerika zonden milde bijdragen.

Het Beneficium werd wederom met drie jaren verlengd en daarmede de gezegende werkzaamheid van Goszner, die met vele Protestanten, ook van elders in aanraking kwam, door dezen als hunner een werd beschouwd, zelfs als voorman geëerd. Het begon er op te lijken, dat de machtige godsdienstige beweging door Sailer, Boos, Goszner, e.a. geleid, een scheuring in Zuid-Duitschland zou veroorzaken, maar mede door de gebeurtenissen op politiek gebied veranderde het getij, ook te München en de Roomsche partij greep weer de teugels, die haar dreigden te ontglippen. Vanzelf sprekend moest Goszner het ontgelden. Hij genoot de eer, dat de Bisschoppen, die volgens het nieuwe concordaat benoemd waren, de aanneming er van afhankelijk stelden van de verwijdering van Goszner. De Regeering verkeerde in een moeilijk geval, daar ze niet gaarne den man opofferde, die nu acht jaren met den grootsten zegen in München gearbeid had en wiens naam ver in het rond een goeden klank had. Goszner zelf maakte het der Regeering gemakkelijk, door zijn ontslag-aanvraag in te dienen, daar hij een benoeming tot godsdienstleeraar aan het gymnasium te Dusseldorf had aangenomen. Hij was hier de opvolger van zijn vriend Boos.

Behalve leeraar was Goszner ook kapelaan te Dusseldorf. Het ging hier weer als in zijn vorige gemeenten, volle kerken en warme belangstelling zoo van Roomschen als van Protestanten. Dat deze laatsten zich zoo voor Goszner interesseerden, wekte achterdocht bij den pastoor, een sluwe monnik, die op allerlei wijze op de verwijdering van Goszner aanstuurde.

Goszner zag uit naar een anderen werkkring. Deze werd hem aangeboden van een zijde, van waar hij het zeker niet verwachtte. Hij werd n.l. aangezocht de plaats van pastoor aan de Malthezer-kerk te St. Petersburg te vervullen en hij verklaarde zich bereid deze roepstem te volgen.

Ook hier werd Goszner met veel sympathie ontvangen en

zag zijn kerk gevuld met leden van de aristocratie zoowel als van de democratie. Protestanten, Grieksch-orthodoxen, Roomschen verdrongen zich om hem te hooren. Het was in de dagen van keizer Alexander, vorst Galizin, Mevr. Krudener, dagen van een verblijdende geestelijke opwekking in Rusland. Goszner werkte ook hier weder met zijn huiselijke samenkomsten naast de openbare kerkdiensten. Die huiselijke samenkomsten werden zóó gewaardeerd, dat Goszners vrienden tot drie malen toe een grooter huis voor hem huurden. Iederen Maandag zag men hem in het Smolna-armenhuis, waar hij voor de arme, door vorige leeraren vergeten lieden de preek van den vorigen dag herhaalde. Vrijdags bezocht Goszner den hoogbejaarden Koscheleff, geheimraad des keizers, die niet meer ter kerke kon gaan, maar toch begeerig was naar Gods Woord. Daar waren dan ook Galizin en andere vrienden. Goszner stond ook hier met de Broedergermeente in geregelde correspondentie. Geregeld werden hier ook Zendingssamenkomsten gehouden en Bazel kon in Goszners Petersburger jaren menige gift boeken, uit de stad aan de Newa afgezonden. Ook verspreidde Goszner weer vele Bijbels.

Dit duurde vier jaren. Het gelukte den politieken vijanden van vorst Galizin dezen ten val te brengen en met hem viel ook Goszner, die door keizer Nicolaas, die Alexander was opgevolgd, ontslagen werd als pastoor der Malthezer-kerk. De keizer betuigde zijn leedwezen, dat de omstandigheden hem tot dit ontslag verplichtten. Deze mededeeling ging vergezeld van een geschenk, groot 1000 Roebels, een bedrag, dat meer dan voldoende was voor reiskosten en Goszner in de naaste toekomst ontsloeg van financiëele zorgen; ook van andere zijden kwam men door milde giften sympathie betuigen voor den gevallené, die zich echter sterkte in den Heer Zijnen God.

Teruggekeerd in Duitschland, breekt voor Goszner een tijd van zwerven aan. Wij volgen hem echter niet van rustplaats tot rustplaats.

Van belang is het echter wel, dat Goszner zijn gedwongen vacantie gebruikt om het leven van zijn vriend en geestver-

want Martin Boos te boek te stellen, een leven, dat zoo veel op het zijne leek. Bij het in orde maken van dit boek, werd het Goszner duidelijk, dat hij breken moest met de zich ten onrechte noemende Moederkerk.

Hij ging over tot de Luthersche Kerk.

Wij voegen ons weer bij Goszner den 31 Maart 1829, toen hij in de hof- en domkerk te Berlijn geordend werd tot Evangelisch predikant.

Veertien dagen later, op Palmzondag volgde de plechtige inzegening in de Bethlehemskerk, tot welker Herder en Leeraar Goszner beroepen was en waaraan hij zou verbonden blijven, tot ouderdom en zwakte hem dwongen den herdersstaf neer te leggen.

De Bethlehems Kerk. Voor wij verder het leven van Goszner nagaan, willen wij even iets vernemen uit de geschiedenis van de nieuwe gemeente, waaraan Goszner verbonden werd.

De Munstersche vrede had niet de rechtspositie geregeld der Protestanten in Bohemen. De Roomschen trokken hiervan partij, kwelden en vervolgden hen, zoodat telkens groepen verdrukte Protestanten hun land verlieten en een toevlucht zochten in Lithauen, Polen, Nederland en Duitschland. Wij denken aan Herrnhut, waar de graaf van Zinzendorf hun een tehuis bereidde. Een dier groepen was naar Berlijn getrokken en had hulp gezocht bij koning Frederik Willem I. Die hulp was verleend en toen kwamen er telkens meerdere vluchtelingen naar Berlijn, waar een Moravische gemeente ontstond, aan wie de koning een kerk schonk, die de Bethlehems-Kerk genoemd werd, omdat niet ver van daar de Jeruzalem-Kerk stond en mede ter herinnering aan de Bethlehems-kapel te Praag, waar eens de machtige stem van Johannes Huss weerklonk.

Verschillende predikanten bedienden de gemeente tot in 1792 aan haar verbonden werd Johannes Jenjk, gewoonlijk genoemd Jänicke. Deze Jänicke verbond aan zijn gemeente een Zendingsschool, waaruit o. m. voortkwam Gützlaff, de zending onder de Chineezen. En aan wien de Zending in

Ned. Oost-Indië ook menigen Evangelie-arbeider dankt. Men zie bij Kruyff, Geschiedenis van het Ned. Zend. Gen., hoe dikwijls dit de aantekening bevat: „kwam als kweekeling van de school van Jänicke”. Van 1802-'32 nam het Ned. Zend. Gen. niet minder dan 23 kweekelingen van Jänicke over.

Onder de laatsten, die hun opleiding aan Jänicke dankten, behoorden Schwarz en Riedel. Riedel nam nog deel aan Jänicke's begrafenis, op 24 Juli 1827.

De benoeming van Goszner als voorganger der Berlijnsche Moravische gemeente was zeer tegen den zin van Jänicke's schoonzoon Rückert, die er vast op gerekend had tot opvolger van zijn schoonvader te zullen benoemd worden, en nu zijn teleurstelling toonde door Goszner op allerlei wijze tegen te werken en te plagen.

Jänicke had vóór zijn dood aan Rückert de leiding der zendingszaken opgedragen en nu was het een van zijn plagerijen Goszner, die zeer gaarne zijn krachten aan dien arbeid gegeven had, buiten de zendingsbemoeienissen te houden.

Goszner sloot zich nu aan bij het Berlijnsche zendingsgenootschap. Onder Rückerts leiding ging de school van Jänicke te niet.

Ook op het gebied van Inwendige Zending ijverde Goszner zeer. Bewaarscholen werden door hem opgericht; de nood der zieken ging hem ter harte en hij richtte broeder- en zusterbonden op, wier leden zich verbonden de zieken te bezoeken. Bij het 100 jarig jubileum der Berlijnsche Moravische gemeente schreef hij een vlugschrift om te komen tot de oprichting van een groot ziekenhuis. Hij bereikte zijn doel en het Elizabeth-ziekenhuis verrees. Daarenboven schreef Goszner veel tot stichting en opbouw der Christenen of tot waarschuwing tegen dreigende gevaren. Sterk ijverde hij ook voor zondagsheiliging. En bij dit alles ging hem de zaak der Uitwendige Zending zeer ter harte.

Wij vernamen al, dat Goszner zich aan het Gesellschaft zur Beförderung der Evangelischen Missionen unter den Heiden", dat in 1824 was opgericht, had aangesloten. Hij was spoedig een der ijverigste en bekwaamste leden der vereeniging en hield bij de ordening van vijf jonge zendelingen voor Afrika bestemd, eene rede, die diepen indruk maakte. In die

rede, later gedrukt, zei hij o.m. het volgende, dat wel als de leidende gedachte in zijn arbeid voor de Uitwendige Zending kan worden beschouwd: „De Evangelische Zending of de prediking des Evangelies onder alle volken en in alle tijden, en alzoo de zending van Evangeliepredikers tot alle volken en in alle tijden, is tot voortplanting en uitbreiding des Christendoms, tot zaligheid der volken, onzer medemenschen en medeverloste broeders, de onontbeerlijke, in de natuur van het Christendom gegronde, en tegelijk de allergezegendste en meest verblijdende arbeid, de gewichtigste en heiligste roeping, die ieder waar Christen tot de zijne, die de gansche Evangelische Kerk tot de hare moet maken.”

In 1834 begint Goszner de uitgave van „Die Biene auf dem Missionsfelde.”

Het was voor velen onbegrijpelijk, dat Goszner te midden van zijn arbeid voor de Uitwendige Zending, vrij plotseling het Zendingsgenootschap verliet. Warneck (*Abriss einer Geschichte der Protestantischen Missionen*) noemt als redenen voor die uittreding:

- a. Het confessioneele standpunt, dat het Genootschap hoe langer, hoe meer innam.
- b. De aankoop van een Zendingshuis, wat hij onnoodig vond.
- c. De telkens hogere wetenschappelijke eischen, die men den uitgaanden zendelingen stelde.

Voorts was het een zijner grondbeginselen, dat een zending, op het voetspoor van Paulus door handenarbeid in zijn onderhoud moest voorzien.

Warneck schrijft verder: En zoo begon Goszner, hoewel reeds een grijsaard van 63 jaar, een eigene Zending en bereidde zonder daarvan eenigen ophef te maken jonge handwerksgezellen, die zich bij hem voor den zendingsarbeid kwamen melden, tot hun werk voor.

De voorbereiding duurde 2 à 3 jaren. De jongelui bleven als knechts doorwerken, maar kregen van hun meesters eenige uren vrij om lessen bij Goszner te nemen. De voorbereiding bestond voornamelijk in het beter leeren begrijpen van de H. Schriften en een versterking van het geloofsleven.

In de eerste tien jaren van zijn eigen zendingswerkzaam-

heid zond hij 80 mannen naar de meest verschillende deelen der aarde. Gedeeltelijk waren zij overgegaan in den dienst van andere genootschappen. Goszner liet zich in dezen arbeid niet door anderen ter zijde staan. Hij noemde schertsend zich zelve: „Inspector, huisvader, secretaris en pakezel in één persoon vereenigd”. Hij luidde voor deze zaak meer de gebeds- dan de bedelklok. Goszner was in de eerste plaats een man des gebeds. Dit verklaart, waarom hij zoo heel veel doen kon. In het tweede tiental jaren werden er 62 gezonden, waarvan 25 naar Ned. Oost-Indië.

Het is heel belangrijk te lezen, waarheen de Goszner-mannen gingen en wat hun op hun weg wedervoer. Maar wij kunnen er niet aan denken nu dezen na te gaan. Wij zullen ons tot een drietal beperken: Ottow, Geissler en Jaesrich.

In 1846 vroeg Goszner zijn emeritaat aan, daartoe gedreven door herhaalde aanvallen van ziekte, maar meer nog door de koelheid, waarmee zijn consistorie hem behandelde en zijn verzoeken en voorstellen van de hand wees. Het was niet makkelijk om met Goszner samen te werken. Hij was onbuigzaam als hij meende in zijn recht te staan.

Na het verkrijgen van zijn emeritaat bleef Goszner zijn bezoeken in het Elizabeth-ziekenhuis volhouden en de be-waarscholen leiden. Ook het zendingswerk bleef hij besturen, maar had er in toegestemd, dat een commissie hem daarin zou steunen.

Totaal heeft Goszner in 20 jaren uitgezonden 140 zendingen, onder wie 60 gehuwden en 15 kandidaten in de theologie, alsmede een groot aantal bekwame onderwijzers. De kosten werden gedekt door giften, maar ook door de opbrengst van de geschriften, die hij ter perse legde en die een groote afname vonden. Zijn biograaf Dalton schrijft het volgende: „Hij was een der gebedshelden, wier rijen in onze dagen zoo zeer gedund zijn. Hij verkeerde dagelijks, ja uur aan uur met zijn God en Vader, en liet gelijk eenmaal de aartsvader niet af, eer hij wist gezegend te zijn. Gelijk Mozes stond hij daar, om in den arbeid en den strijd met de wapenen des gebeds te zegepralen; zijn Elizabeth-ziekenhuis en zijn Zending waren hem als Hur en Aäron, die den strijder ter zijde stonden, als zijn armen moede zouden worden en die dan ook den eersten

zegen van het worstelen in het gebed ontvingen. De ambtsbroeder, die de lijkrede hield op den ontslapene heeft waarlijk de in de diepte der ziel verborgene bronwel zijner nimmer verminderende kracht ontdekt, als hij zegt: „Ik heb zelden iemand gekend en zelden iemand gevonden, die bidden kon, gelijk de oude Goszner het kon. Door zijn gebed heeft hij de muren van het ziekenhuis opgebouwd, de harten der zusters in het ziekenhuis toebereid, de harten der rijken geneigd, dat zij hunne hand hebben opengedaan tot ver over de grenzen onzes vaderlands; door zijn gebeden heeft hij de zendingsstations in Indië en op verschillende plaatsen der aarde gesticht, door zijn gebed heeft hij de harten der zendelingen gesterkt en bewaard in verzoeken en gevaren, door zijn gebed heeft hij het werk begoten en begeleid, tot ver de wereld in.”

Laten wij ons heden herinneren, dat deze man ook voor Nieuw-Guinee gebeden heeft.

Den 30en Maart 1858 overleed Johannes Goszner na uit de hand van ds Buchel het Heilig Avondmaal te hebben ontvangen.

Overweldigend was de belangstelling, die de ontslapene bij zijn begrafenis, op stillen Zaterdag, ondervond. Het lijk was den vorigen dag naar de Boheemsche kerk gebracht. Hier hield Ds Knack, die toen leider der gemeente was, de lijkrede naar aanleiding van: „Maar het zij verre van mij, dat ik zou roemen anders dan in het kruis onzes Heeren Jezus Christus, door wien de wereld mij gekruisigd is en ik der wereld.” Na afloop van den dienst bewoog zich de lijkstoet door de Wilhelmstrasse, voorbij de pastorie der gemeente. Onmiddellijk achter de lijkbaar gingen drie zijner zendelingen uit Oost-Indië. Op hen volgde de laatste huishoudster en getrouwe verpleegster, zuster Alwine, met vier kinderen van in verre landen verwijlende zendingsbroeders. Daarna kwamen de leden des Bestuurs van het ziekenhuis, met de vrouw van den opperconsistorieraad Stahl, en twintig ziekenzusters aan het hoofd. Op hen volgden de onderwijzers der zeven Gosznersche bewaarscholen, daarop de evangelische predikanten der stad en een talloze menigte, waaronder men in het bijzonder vele hooge officieren opmerkte.

Warneck schrijft in 1905 over den toenmaligen stand der Goszner Mission het volgende: „Na Goszners dood, 1858, werd de leiding der Zending in handen gegeven van een Kuratorium, waaraan een Inspector verbonden werd. Voornamelijk, toen G. Plath Inspector was, verloor de Goszner-Zending één voor één de eigenaardigheden, die haar kenmerkten, zoodat het Genootschap, nu bekend als „Berlin II” in niets van andere Zendingsvereenigingen verschilt. Nu (1905) zendt Berlin II haar zendelingen alleen naar de Ganges en naar de Kohls, onder wie zij een bijzonder gezegenden arbeid verricht. Zij onderhoudt 46 zendelingen, heeft 60.000 gedoopten en 23.000 in doop-onderricht; de inkomsten bedroegen 340.000 Mrk.

Het orgaan van het Genootschap is nog altijd „Die Biene auf dem Missionsfelde”.

Voor het opstellen van het bovenstaande werd een dankbaar gebruik gemaakt, voornamelijk van „Johannes Goszner, — een levensbeeld uit de kerk der 19e eeuw”, door Hermann Dalton. Uit het Hoogduitsch vertaald door A. Hardenberg en ten voordeele der Weesinrichting uitgegeven door P. J. Milborn - 1877.

En voorts van „Leven van Joh. Jaenicke”, door K. F. Lederhose; „Een jaar op reis in dienst der Zending” en „Abrisz einer Geschichte der protestantischen Missionen” von Gustav Warneck.

OTTO GERHARDT HELDRING
IN ZIJNE BETEKENIS VOOR DE UITWENDIGE ZENDING, IN
'T BIJZONDER MET BETREKKING TOT DE
ZENDING OP NIEUW-GUINEE.
DOOR F. J. F. VAN HASSELT.

Het was in de pastorie der Protestantsche gemeente van Zevenaar, dat in 1804 de man geboren werd, wiens beteekenis voor de Zending op Nieuw-Guinee wij thans willen nagaan. Wij beperken ons tot de beteekenis, die Heldring had voor de Uitwendige Zending, daar het ons veel te ver voeren zou om ons ook bezig te houden met wat hij op het gebied der Inwendige Zending heeft gepresteerd. Om echter te laten zien, wat Heldring beteekende, kies ik uit het vele, dat over hem en zijn werk geschreven is het woord, dat Ds Cohen Stuart hem wijdde in „De Zaaier” van 1876:

„’t Is nagenoeg drie jaar geleden, dat ik in Amerika de droeve tijding moest vernemen van het plotselinge overlijden van Chantepie de la Saussaye. Thans, weer in den vreemde, treft mij het afsterven van onzen Heldring. Ik betreur het, dat ik niet mede staan mocht aan zijn lijkbaar in het vriendelijke kerkje, waar zoovele goede woorden gesproken zijn over den geachten en geliefden man, en het gaat mij aan ’t hart, dat mijn „Zaaier” van Augustus verschijnen moest zonder een enkele regel van mijne hand, om eene dankbare hulde te brengen aan hem, dien ik hoog geschat en innig lief heb gehad.

„Trouwens, wie deelde die gevoelens niet, die het voorrecht had dezen vriend van God en menschen eenigszins van

nabij te leeren kennen? Mij waren steeds die enkele dagen, nu en dan met hem doorgebracht, een weldaad voor de ziel en een zegen voor het hart, en ik voel het diep in dit oogenblik, dat, waar vrienden heengaan datgene, wat ware, Christelijke vriendschap heet, onmogelijk sterven kan. Toch missen wij hem en de voor mij onvergetelijke Kerstdagen van '75 met hem doorleefd, herinneren mij, hoe groot dat gemis voor Land en Kerk is. Wel zal dit jaar als een jaar van rouw blijven aangeteekend in het gedenboek der Nederlandsche Christenheid. Mackay, Van Loon, Groen van Prinsterer, Heldring thans! wat namen dierbaar aan Christelijke harten, en die in hun dankbare vereering zullen blijven leven! Hoe vertegenwoordigen zij samen veel van het uitnemendste, dat het Evangelisch Christendom in ons land en onder ons volk voortgebracht heeft, maar hoe herinneren zij ons ook, dat Gods Heilige Geest, die de persoonlijkheid niet vernietigt, maar vernieuwt, het voortreffelijkste en edelste van elks aard en karakter op geheel eigenaardige wijze ontwikkelt en uitkomen doet.

„Ook Heldring was een man voor zich, aan geen ander gelijk, een man in den echten vollen zin van het woord. Wát hij was, hij was het geheel, oprecht en volkomen, goed, ernstig, degelijk, trouw. De kleine zwakheden zelfs, die hem kenmerkten, vormden een deel van de uitstekende deugden en gaven, die hem onderscheidden. Den diepsten grond van zijn ziel vormde die ontfermende, meewarige Jezusliefde, die allereerst het verlorene, verachte, verworpene zoekt, zich dat aantrekt, omdat zij zich daardoor het meest aantrekt en gevoelt. Wat meêlijdende goedheid lichtte van onder de zware, soms saamgefronsde wenkbrauwen, niet zelden over de brilglazen heen, uit de vriendelijke oogen en dat krachtig geteekend gelaat met het breede voorhoofd en de sprekende trekken!

„Toen ik den laatsten keer onder zijn gehoor zat, zonder helaas! veel te kunnen verstaan van zijn met diep holle stem uitgesproken woorden ¹⁾, kon ik mij bijna niet verzadigen

1) Ds Cohen Stuart was doof.

hem aan te zien, dien forschen leeuwenkop, waarop zulk een waas van lammerzachtheid lag! Maar wat woorden van wijsheid, practische, christelijke levenswijsheid heb ik vaak uit zijn mond opgevangen en in mijn gemoed en geest bewaard, als hij daar voortwandelde op het kleipad van het ééne gesticht naar het andere, de huispet op het hoofd, dikwijls met de zware klompen aan den voet. Wat de Amerikaansche Barnum — men vergeve mij die herinnering voor een oogenblik! — in zijn dwaas ijdele grootspraak zeide: „Van al de merkwaardigheden, die ik heb samengebracht, ben ik zelf het merkwaardigst.” Heldring kon het zeggen naar waarheid van zijn persoon, ziel en middelpunt van 't geen hij door Gods hulp en zegen tot stand gebracht had. Al die stichtingen waren zijn werk en zijne gedachte, gelijk als zij zijne liefde bleven. Hij had ze in geest en gedachte omgedragen, eer hij ze droeg op het hart. Hij had ze voortgebracht en gekweekt en gekoesterd als hun geestelijke vader, bijna zou ik zeggen, als hun geestelijke moeder. Er was dan ook bij Heldring, bij al het mannelijke van zijn karakter, niet weinig van het teer vrouwelijke, dat vele waarlijk groote mannen kenmerkt. Het liefelijkste, teederste — aandoenlijkste, als ik 't zeggen mag, in zijn persoonlijkheid — was dat onverwinnelijk optimisme in de beschouwing der dingen en vooral in de beoordeeling der menschen, dat de hardste ervaring en bitterste teleurstelling hem nooit kon ontrooven. Het kwam voort uit de kinderlijke naïeveteit van een goed, onbedorven hart, dat hem eenvoudig, jong, bijna onschuldig, blijven deed van zin en zienwijze, al was hij grijs geworden in ondervinding. Dáárin lag ten deele het geheim van de kracht eener liefde, die alles duldde, droeg, geloofde en nooit aan eenige redding of wederopstanding wanhopen kon; daarin de oorzaak, dat hij, bij veel waarachtige levenswijsheid en kennis van den mensch in 't afgetrokkene, zich in de menschen veelal bedroog met een eenvoud, waarin intusschen meer kracht dan zwakheid gelegen was. Maar dáárin lag dan ook de grond van den milden, vrijen, ruimen, frisschen Evangelischen geest, van het ware en gezonde, dat, ondanks onafscheidelijke gebreken en onvolkomenheid, steeds kenmerkte wat van Heldring uitging, wat hij sprak, deed, werkte.”

Tot zooverre Ds Cohen Stuart, die na het bovenstaande nog in het betreffende artikel spreekt over het geslaagde leven van Heldring, die aan het eind van zijn leven de bekroning van zijn arbeid vond in de inwijding van de Vlucht-heuvelkerk.

Er wordt in het door mij aangehaalde artikel met geen enkel woord gewag gemaakt van den arbeid van Ds Heldring op het gebied der *Uitwendige Zending*. En toch wordt het genoemd de drijfveer van zijn werk ook op dit gebied, als Cohen Stuart wijst op Heldrings ontfermende, meewarige Jezusliefde, die allereerst het verlorene, verachte, verworpen zoekt, zich dat aantrekt, omdat zij zich daardoor het meest *a a n g e t r o k k e n* gevoelt.

Want wij zien Heldring ook in zijne werkzaamheden op uitwendig-zendingsgebied zich wenden tot het verwaarloosde en meest-verachte. Voor de verwaarloosde, vergeten gemeenten in de Molukken en op Sangi en Talaud, toonde hij eene roerende liefde. Hij schreef er in deze termen over: „Die arme, 62 verwaarloosde gemeenten laten mij dag noch nacht rust, en persen mij de tranen uit de oogen.”

Maar wij willen eenigszins geregeld de ontwikkeling van Heldrings zendingsliefde nagaan.

In 1827 werd Heldring te Hemmen in de Betuwe als predikant beroepen en als zoodanig door zijnen vader bevestigd. Kenschetsend voor zijn karakter was de betuiging, dat het de kleinheid van de gemeente was, die hem aantrok. De jonge dominee aanvaardde zijn ambt angstvallig, omdat hetgeen hij der gemeente zou moeten verkondigen voor hemzelf nog geen vastheid had. Met het eerste Kerstfeest veranderde dit. Zich voorbereidend voor zijn eerste Kerstprediking, las hij een leerrede van Prof. I. I. Sack, waarin de twee vragen behandeld werden: „Waarom werd Christus als een kind? Waarom als een arm kind geboren?” — Twee vragen, die bij hem nog niet gerezen waren, en welke beantwoording bij den jongen prediker zoo'n uitwerking hadden, dat hij zelf schrijft: „Mijne woorden waren: uitgededen, uitgestreden, overwonnen! Met de hoogste vreugde en vrede in Christus kon ik in de drukke Kerstdagen het blijde Evangelie verkondigen: „U is heden de Zaligmaker geboren”, eene waarheid

te heerlijker nog, omdat zij op dit Kerstfeest ook de mijne was geworden". — 1)

Kenmerkend wederom voor dit karakter, dat het arme, verachte, zwakke kindeken hem had overmocht. Het arme, verachte, zwakke zou zijn gansche leven door, dezen sterke overmogen. Waar hij ook dat arme, verachte en zwakke zou aantreffen in christelijk- of in niet-christelijk land.

Hemmen eischte niet al den tijd en alle kracht van zijn pastor, maar liet hem gelegenheid tot studie. Door eene bijzondere omstandigheid werd die studie in eene bepaalde richting geleid. In Heldrings onmiddellijke omgeving heerschte veel armoede. Eene ziekte onder de aardappelen, vrijwel het eenige gewas, dat toenmaals in de Betuwe verbouwd werd, deed die armoede ontstellend toenemen. Heldring overwoog de mogelijkheid een deel van de bevolking naar elders te laten verhuizen. En dit bracht hem tot de bestudeering van het kolonisatie-vraagstuk. Zijn oog was gericht, zoowel op de mogelijkheid van kolonisatie binnen de vaderlandsche grenzen als daar buiten.

De bestudeering van dit vraagstuk deed hem ook grijpen naar literatuur op zendingsgebied. Ten huize van zijn grootvader, Johan Wilhelm Jansen, consistoriaal president en leeraar in de kolonisten-gemeente Phalzdorf bij Kleef, maakte hij kennis met het „Baseler Missions Magazin" en met „Biene auf dem Missionsfelde" 2). Heldring getuigt, dat deze zendingsorganen een schat bevatten, die voor hem geheel nieuw was. Hij werd door hetgeen hij las dermate voor de Zending gewonnen, dat hij er zeer ernstig over dacht zijn predikambt in het vaderland neer te leggen en zendeling te worden. Zijn vriend, Ds Westhoff, Luthersch predikant te Nijmegen over zijn voornemen raadplegend, wist deze hem te overtuigen van het onverantwoordelijke eigenmachtig een door God hem toebetrouwd pand, de gemeente te Hemmen, op te geven.

Maar werd Heldring geen zendeling, — vriend en voorstander der Zending werd hij wel. De eenige weg, die daartoe openstond, was zich aansluiten bij het Ned. Zendeling Ge-

1) O. G. Heldring, *Leven en Arbeid*, blz. 36.

2) *Het Zendingsorgaan van Gossner*.

nootschap, de eenige vereeniging op het gebied der Zending, die toen bestond, tenzij men uit antipathie tegen het Genootschap, buitenlandsche vereenigingen steunde.

Heldring was er echter de man niet naar om maar in het gareel mee te loopen, zonder zich af te vragen, of het werk niet anders en niet beter zou kunnen aangepakt worden

Zijn studie over kolonisatie bracht hem op de gedachte, Zending en Kolonisatie zoo mogelijk met elkaar te verbinden, eene gedachte, die in 1849 Ludwig Harms, oprichter van de Hermannsburger Zendingsvereeniging in een daad omzette, toen deze zendelingen uitzond, vergezeld van kolonisten. Zendelingen en kolonisten zouden elkaar tot steun zijn. Bij Heldring was het echter Zending door de Kolonisten zelve. Christenen zouden 't zijn, die hij wilde uitzenden en die ergens in Indië op de een of andere hoogvlakte zich zouden vestigen en die dan een gezegenden invloed op hunne niet-christelijke omgeving zouden oefenen. Op Ceram was zoo'n terrein of op de Obi-eilanden. 't Was hem eene groote teleurstelling, dat de Afgescheidenen, onder Scholte e.a., niet naar Indië gingen, maar naar Amerika. Met ds H. P. Scholte ging hij ter audiëntie bij den Minister van Koloniën om dezen toestemming te vragen tot vestiging op Ceram. De Minister weigerde echter. Een van de overwegingen des Ministers was, dat er ongetwijfeld tusschen de vreemde bevolking en den inlander eenmaal strijd zou ontstaan, die onvermijdelijk tot de verdrijving der zwaksten moest voeren.

Heldring heeft later nog eene poging gedaan, die echter mislukt is. En toen rees eene gedachte, die vorm zou aannemen in den „Zendeling-werkman”.

Hij ontwikkelde zijn ideeën in het Ned. Zend. Gen., maar de meerderheid stond er afwijzend tegenover. Dit was mede een der redenen, die velen bewoog het Genootschap te verlaten. Eene vereeniging werd gesticht, waarvan behalve Heldring zelf, bestuursleden waren Groen van Prinsterer, N. Beets, P. J. Elout van Soeterwoude, H. D. Gildemeester, H. M. Labouchère en J. J. Teding van Berkhout, allen dragers van namen, die dierbaar waren aan het belijdend gedeelte der Nederlandsche Christenheid. De verschillende overwegingen, die tot de oprichting leidden, vermeldde ik reeds.

Heldring zelf trad nog niet uit het Genootschap, nam zelfs in 1855 eene benoeming tot directeur aan, want, zoo schreef hij een jaar later „in het midden van het zendingswerk te staan en slechts een bestrijder van het Zend. Gen. te schijnen, dat kon niet langer zoo blijven.”

Van groote beteekenis was voor Heldring eene reis, die hij in 1850 naar Berlijn ondernam. Twee bezoeken vooral had hij met die reis op 't oog, n.l. aan J. H. Wichern, den schrijver van het in 1849 verschenen: „Denkschrift an die Deutsche Nation, die innere Mission der Deutsch Evangelischen Kirche”, en aan J. Gossner, wiens „Biene auf dem Missionsfelde” het levendig verlangen bij Heldring had doen rijzen den redacteur te mogen ontmoeten.

Heldring beschrijft Gossner als volgt: „Treffend was het blijmoedige, altijd even vroolijke gelaat van den 80-jarigen Gossner, die ofschoon een grijsaard, zijn weg met jeugdige blijdschap bewandelde. Zelden ontmoette ik iemand, in wien zich zooveel geest en humor vereenigden; zijne antwoorden waren soms geestige spreuken, dan weer scherpe tegenstellingen.”

Het was bij deze gelegenheid, dat Gossner tot Heldring de woorden zei, die velen kennen, die niets anders van Gossner weten, n.l.: „Nun, Held ring durch zum Siege; lasz dich nicht hemmen, und wolle nicht hemmen.”

Maar aan dat bezoek dankte Ned. Indië de toezending van meer dan 50 Gossner-Heldring-mannen, die in verschillende deelen van den Archipel hun werk vonden, d.w.z. hun Evangelisatie-arbeid. Van het werkmanschap bleef in den regel weinig over. Niet allen echter bleken de rechte mannen te zijn. Maar ook treffelijke mannen dankte Indië aan het tweemanschap Gossner-Heldring. Ik denk o.m. aan Ernst Weisz, aan wien ds Van Rhijn in de „Zaaier” een hartelijk woord wijdde. Deze Weisz was kleermaker en oefende dat ambacht ook uit, tegelijk met vrucht evangeliseerend. Wij lezen van hem: „Broeder Weisz was door het Hollandsche Zending-Genootschap uitgezonden, maar hem ontbrak nog de volle wijding als zoodanig, daarom mocht hij noch doopen noch het H. Avondmaal bedienen. Dat was hem leed en gaf hem een groote leegte in zijn beroep. Daarom nam hij ook gaarne

het voorstel aan van nog eenmaal naar Europa terug te keeren, in Bazel in het zendingshuis te studeeren en daarna de volle inzegening te ontvangen" 1) e.v.v.

Zooals het Weisz ging, zoo ging het anderen die geen vol-doening vonden in het evangeliseeren alleen, maar die be-geerden in de volle bediening van het ambt gesteld te worden.

Verder denk ik aan de gebroeders Mühlnickel op Batavia, aan Michaëlis eveneens aldaar werkzaam, aan Pape en Jack-stein op Timor, aan Steller, Schröder en Kelling op Sangir, aan Geissler, Ottow en Jaesrich op Nieuw-Guinee. Na den-dood van Gossner werden door zijnen opvolger nog gezonden Mosche, R. en C. Beyer; ook Grim, de Evangelist onder de Chineezzen.

Ook stond Heldring in verbinding met Witteveen te Er-melo. Zendeling Dammerboer, jarenlang werkzaam op Sumatra werd door een woord van Heldring tot een over-tuigd Christen en gaf zich toen aan de Zending.

Zoo was Heldrings invloed niet beperkt tot zijne vereeni-ging: „De Zendeling-werkman”, maar die was merkbaar in het Nederl. Zendeling-Genootschap, in het Java-Comité, in de Ermelosche Zending, die behalve naar Indië, ook evan-gelieboden zond naar Egypte en niet het minst was zijn in-vloed te bespeuren in de Utr. Zending-Vereeniging.

Toen het orthodoxe gedeelte hoe langer hoe minder zich thuis gevoelde in het Ned. Zend. Genootschap, toen het bleek, dat er onder zijne zendingen waren, die met het modernisme medegingen, wendden zich velen van het Genootschap af en richtten vereenigingen op, die op confessioneelen grondslag rustten. De Doopsgezinden hadden zich het eerst aan het Genootschap onttrokken wegens de doopkwestie, toen was het Java-Comité opgericht, daarop de Ned. Zend. Ver., de Utrechtsche Zend. Vereen. en de Gereformeerde Zend. Ver-eeuiging.

Heldring trad mede uit het Genootschap en voegde zich bij de Utrechtsche Zend. Vereen. Wij lezen zijn naam als adviseerend lid bij de vermelding van de namen der eerste bestuursleden met dien van Ds Van Rhijn, den vroegeren

1) Zaaier 1876, blz. 334.

inspector van het Ned. Zend. Genootschap.

Dat zijn adviezen, zoowel als zijn persoon gewaardeerd werden bij de U. Z. V. bleek wel daaruit, dat in de vergaderzaal, waar het Hoofdbestuur te Utrecht samenkomt een groot portret van hem hangt.

Op de eerste jaarvergadering der U. Z. V. zien wij Heldring reeds als pleitbezorger voor de belangen der oude Indische gemeenten. Op de tweede jaarvergadering leidde hij den Bidstond vóór de Jaarvergadering en citeert hij een artikel uit het Bataviasch Handelsblad, waaruit wel blijkt, dat Heldring tracht Indië te leeren kennen uit Indische bronnen. Herhaaldelijk wijst Heldring op den nood der oude, verwaarloosde Christengemeenten en dringt hij er bij de U. Z. V. op aan, dat zij voor deze gemeenten in de bres zou treden en bij de Regeering zal aandringen op hulp. Hij heeft zelfs een Engelsch Genootschap weten op te wekken tot belangstelling voor die gemeenten en bereidverklaring er zendelingen heen te zenden, indien Nederland in gebreke bleef zijn verplichtingen na te komen!

Dat Timor, Rotti e.a. eilanden weer geestelijke voorgangers bekwamen, dankten zij voor een groot deel aan de bemoeiingen van Heldring. In 1874 hield hij op de Jaarvergadering der U. Z. V. een voordracht over de oude Christengemeenten in Ned.-Indië. Door correspondentie met de zendelingen was hij ook op de hoogte van de nieuwere toestanden. In de Berichten der U. Z. V. ontmoet men telkens de eene of andere publicatie uit een brief aan Br Heldring.

Toen er omstreeks 1870 sprake was van een terugtrekken der U. Z. V. uit Nieuw-Guinee was het Heldring weer, die tegenover zijn mede-adviseur Van Rhijn aan bleef dringen op „blijven”. De oud-Inspector Van Rhijn voelde veel voor een concentratie der Zending op Java en Bali. Heldring bepleitte een krachtige zending op de Buitenbezittingen. Had hij eens de aandacht van Gossner gevestigd op Nieuw-Guinee, waardoor deze Geissler en Ottow er heen gezonden had, in 1870 steunde hij krachtig degenen, die niet van terugtrekken weten wilden.

Hij was ook een dergenen, die werkten voor betere communicatie-middelen met Nieuw-Guinee en die deswege ook

gekozen werd in de commissie, die werkte voor een zendings-schip op Nieuw-Guinee.

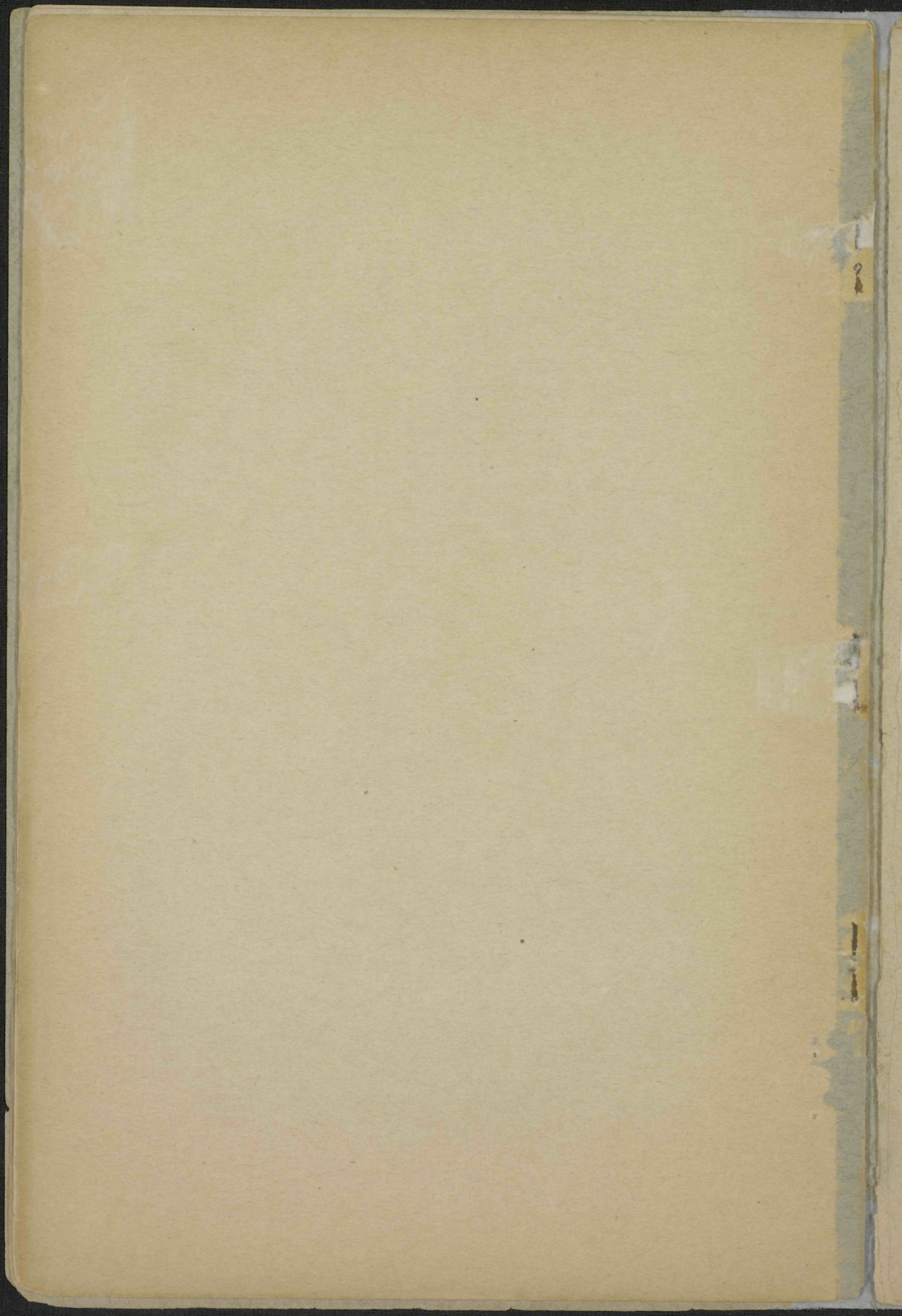
Voegen wij bij dit alles, dat „Het Penningske”, dat tot heden bestaat, op zijn initiatief begonnen werd, dan zien wij ook hierin, dat de man, die een oog had voor het groote, voor het alomvattende van den arbeid in Gods Koninkrijk, belang stelde in het kleine, in het allerkleinste. In het eerste nummer maakt Heldring een vergelijking van den bouw van een koraaleiland met den arbeid in het Godsrijk; o.m. schrijft hij: „Er zijn zoo vele inlandsche kinderen, er zijn daar zoo vele verwaarloosde christengemeenten”, en: „De stille hoop is bij ons, dat wij eenmaal door dat penningske niet alleen onze Utrechtsche Zendingsvereniging zullen steunen, maar ook in onze Molukken een tiental posten zullen vestigen van zendingen en zendeling-werklieden; bij iederen post een klein scheepken, een prauw om ten dienste te staan van de Zending. Dit scheepken hebben wij zoo noodig; kom help ons daar mede.”

Op de Jaarvergadering der U. Z. V. van 1876 sprak Ds Heldring over het hoofdkarakter eener zendende gemeente. Volgens hem zou dit bestaan in vier woorden, n.l. Offerdwang, offerdrang, offervaardigheid en offerplicht.

Het zou zijn laatste woord zijn, gesproken op de vergaderingen der U. Z. V. Eenige maanden later ontsliep hij. Bij zijn begrafenis sprak ds J. C. Verhoeff, voorzitter der U. Z. V. namens deze vereeniging een woord van dank en op de Jaarvergadering van 1877 werd ds Heldring met de volgende woorden herdacht: „Heden voor een jaar stond hij nog in ons midden en wekte ons op tot offervaardigheid. In diezelfde week keerde hij van hier naar zijne woonplaats. Sedert dien tijd bleef hij lijdende en mocht niet meer de Zendingconferentie te Bremen bijwonen, waarheen hij zich zoo gaarne begeven had. Tot herstel zijner gezondheid naar Mariënbad vertrokken, stierf hij aldaar in zijnen Zaligmaker. Groot is het verlies, dat ook onze vereeniging door zijn afsterven geleden heeft. Heldring toch was de practische man, de christelijke strijder op elk gebied tegen de macht van het rijk der duisternis, zoo geheel thuis op het gebied der Zending. Wij danken hem voor zoo menigen wijzen raad ons ge-

geven, en ontvingen zoo gaarne zijne inlichtingen in zaken de Zending betreffende, omdat zij getuigden van den helderen blik, dien hij ook daarin geslagen had. Zijn naam zal door ons steeds in zegening genoemd worden, — moge zijn geest ons meer bezielen."

En wij eindigen deze herinnering met de woorden, waarmee ds Cohen Stuart in „de Zaaier" zijn gedachteniswoord, boven reeds genoemd, besluit: „Dàn eerst mogen wij zeggen de nagedachtenis te eeren van mannen als Heldring, wanneer wij, naar de mate van de ons verleende gaven en krachten hun voorbeeld volgen en hun arbeid voortzetten. Ook op die wijze vooral, moeten zij voortleven onder ons en in ons".

was in het rijk van den Geest? Hij zelf wist wel beter. Hij was nederig genoeg om te durven zeggen: Ik heb overvloediger gearbeid dan allen, maar niet hij deed het werk, maar de genade van God. Hij leefde niet meer, Christus, wien alle macht is gegeven in den hemel, op de aarde, was geworden de wil van zijn wil. Zoo wordt de vraag: „Wat kan de school voor de zending doen?” deze vraag: „Wat moet zij van hare leerlingen trachten te maken, opdat zij voor de zending hier of elders iets kunnen worden?” En dan is dit allereerst mijn antwoord: Zij moet menschen vormen, die van zich zelf niet groot en van God niet klein denken, die weten, dat God alleen wordt gekend door wie Zijn wil willen doen, die verstaan hebben, dat Zijn wil deze is, dat de aarde met Zijn kennis zal worden vervuld, die beseffen, dat ernst niet bestaat in het zeggen van stichtelijke woorden, maar in het bezig zijn met in daden zich omzettende groote gedachten en dat onder die groote gedachten de grootste deze is, dat hier beneden als hier boven heilige wil aller doen zal besturen, dat hier beneden als daar boven eeuwig leven, vol, hoog, diep, intens leven, zal worden gezien.

De vraag naar het werken moet worden een vraag naar het zijn. „Wat kan iemand voor de zending doen?” vindt zijn antwoord als uitgemaakt is: wie hij zijn moet, zal hij iets voor de zending kunnen worden. Daarom zij dit het opvoedingsideaal onzer scholen: de vorming van mannen en vrouwen Gods, tot alle volmaakt werk bekwamelijk toegerust. Hebben wij die, dan zal bij den bouw van zijn machtigen geestelijken tempel Hij aan ieder van hen den arbeid aanwijzen, dien Hij van hen vraagt, dan hebben zij geen receptenboek noodig met allerlei voorschriften: „Doet dit of doet dat!”, maar blijvende in Hem, die de zending al den Zijnen tot levenstaak stelde, dragen zij vruchten, ieder naar zijn aard. Ieder zij trouw in wat God hem gebiedt. Zonder Hem kan niemand iets wezenlijks doen, ook niet voor de zending. Alle eigenwilligheid blijve geweerd en dan zal in ieder hart op de vraag: Wat kan niet alleen de school, niet alleen de kerk, wat kan ik voor de zending doen? dit antwoord worden vernomen: Gehoorzaam te aller uur langs de ongewisse paân, als knechten in Gods huis, neen, als geliefde kinderen den weg, dien Hij ons wijst, te gaan.

Een maand op reis in het ressort Wakde.

Door JAC. BIJKERK te Hollandia.

Eenige dagen vóór dat de boot van Februari te Hollandia kon binnenkomen, kreeg ik bezoek van den Korano (dorps-hoofd) van het groote dorp Armoppa, gelegen in de Bonggo-streek. De Bonggo-streek kan men op de kaart van N.-Guinea vinden daar waar aan de noordkust de Walckenaarbaai is. Dezen Korano had ik reeds meermalen ontmoet. Het eerst toen ik in het begin van 1916 met het Gouvernementsschip „Edi” voor het eerst een bezoek bracht aan mijn ressort. Reeds toen kwam hij bij mij met het verzoek om zoo spoedig mogelijk in zijn dorp een goeroe te plaatsen. Ik kon wel beloven zoo spoedig mogelijk een goeroe te zenden, maar moest er helaas tevens bijvoegen, dat hij nog wel geruimen tijd geduld zou moeten oefenen. Niet, dat ik toen voorzien kon, dat het nog zooveel jaren zou duren, maar toen wist ik toch ook reeds, dat de U.Z.V. geen uitbreiding van den arbeid kon toestaan. Maar sedert werd het verzoek van de menschen, niet alleen van het dorp Armoppa, maar van de geheele omgeving, dikwijls en met steeds meer aandrang herhaald. En zoo kwam dan het hoofd in het begin van de maand Februari weer naar Hollandia om mij een goeroe te vragen. Men kan dus niet zeggen, dat het slechts een bevestiging is. Te duidelijk spreekt hieruit de begeerte, niet naar het Evangelie, want dat kennen ze nog niet, maar wel naar een nieuwen leidsman, naar een nieuwen levenskoers, nu het oude hun ontvalt.

Wat moest ik nu doen? Ik kon het niet over mij verkrijgen om den man met een kluitje in het riet te sturen. Want het is onweersprekelijk, dat wij met onzen zendingsarbeid, die op andere plaatsen reeds aangevangen is, mede dergelijke vragen opwekken. In den zendingsarbeid kan men toch evenmin als in een boomgaard de veel vrucht belovende loten afsnijden. Daarmede zou men met eigen hand den boomgaard bederven. Ook staat Bonggo voor den Islam open. Talrijke

Mohammedanen hebben er zich reeds sedert jaren gevestigd. En hun aanwezigheid blijft uit zendingsoogpunt steeds een gevaar. Ten andere is hier de drang van Gouvernementswege om zooveel mogelijk scholen op te richten. Maar ten slotte, wat ik wel in de allereerste plaats had mogen noemen: mag ik deze geopende deur voorbijgaan?

Al deze overwegingen en vragen deden mij besluiten tot een reis naar het ressort Wakde. Het plan was dan, om al de dorpen in de Bonggostreek en verderop te bezoeken, opnieuw met de menschen besprekingen te houden, en zoo mogelijk te beproeven, of de menschen geneigd zijn zelf in de kosten bij te dragen. Per K.P.M.-stoomer zou ik dan gaan tot Demta en verder te voet, steeds maar langs de kust westwaarts trekkende. Indien mogelijk wilde ik ook de eilanden in het Wakdesche bezoeken, maar het was wel zeer twijfelachtig, of dat in den heerschenden moesson mogelijk zou zijn. Het hoofd van Armoppa beloofde, mij te zullen vergezellen, aangezien hij ook naar zijn dorp terug wilde keeren.

Dus scheepten wij ons den gen Februari in. Aan boord trof ik den waarnemenden Assistent-Resident van deze afdeeling. Deze legde mij over een schrijven van den Resident en deelde mij mede, dat hij opdracht had gekregen om de kwestie in dien brief aan de orde gesteld, met mij te bespreken. In dat schrijven werd uitgesproken de wenschelijkheid om in mijn ressort op verschillende plaatsen scholen te openen. Er werd gevraagd of ik in het vooruitzicht kon stellen, dat binnenkort, b.v. in den loop van dit jaar, op eenige nader aan te wijzen plaatsen, zendingsscholen zouden kunnen geopend worden. Indien ik zulks niet in het vooruitzicht kon stellen, dan zouden daar van Landschapswege scholen opgericht worden, en wel in de Bonggostreek en in enkele dorpen aan het Sentanimeer. In den brief werd mede vermeld, dat inzonderheid de bewoners van de Bonggostreek reeds beloofd hadden zelf in de kosten van onderhoud te willen bijdragen.

Men kan zich voorstellen, dat ik blij was te kunnen getuigen, dat ik juist op weg was naar Bonggo om te onderzoeken in hoeverre het mij mogelijk zou zijn den arbeid daar te beginnen. Nu moest ik echter ook meteen aan den genoemden Bestuursambtenaar verklaren, dat ik wel onder eenige

voorwaarden o.a. van hulp der bevolking, de waarschijnlijkheid kon aantoonen, dat mijn Bestuur de noodzakelijkheid zou inzien om Bonggo te bezetten, en er misschien dan ook wel toestemming voor zou geven, als de finantiëele zijde van de zaak zoo weinig bezwaren zou opleveren. Maar wat betreft Sentani, daarvan moest ik zeggen, dat menschelijkerwijs gesproken de eerste vijf jaar de U.Z.V. niet in staat zal zijn, dat terrein te bezetten. Tevens kon ik verzekeren, dat oprichting van scholen aan het Sentanimeer nu niet bepaald urgent genoemd kan worden, daar de bevolking tot heden geheel afkeerig is van de school.

Gedurende dit onderhoud hadden wij Demta bereikt. Bij den daar gevestigden Inlandschen Bestuursassistent vond ik onderdak voor den nacht. Het is een eigenaardige geschiedenis met dien naam Demta. Want het dorp Demta is niet daar waar de havenplaats is. Daar ligt de kampong Klein Moeris genoemd. Demta ligt een baai westelijker, n.l. aan de Matteredbaai. De Papoea's noemen dan ook de havenplaats Moeris. Er staan slechts een tiental Papoesche woningen. Echter wonen er ettelijke vreemdelingen: Chineezzen, Amboneezzen, Sangireezzen enz. Daaronder is een aanmerkelijk aantal Christenen, waartoe ook het grootste deel van de daar gedetacheerde gewapende politiedienaren behoort. Door den in het naburige eigenlijke Demta gevestigden goeroe worden op de havenplaats geregeld godsdienstoefeningen gehouden, die steeds goed bezocht worden. Verschillende keeren heb ik er ook gesproken, en met veel genoegen. Er heerscht wel een prettige geest, en er is veel onderling hulpbetoon. Men heeft een paar honderd gulden bij elkaar gebracht en is nu bezig met mijn hulp een kerkje te bouwen. Als ik maar eenigszins kans zie, wil ik er een goeroe plaatsen. Wellicht is er een voldoende aantal kinderen om ook een school op te richten. Is dat niet het geval, dan ben ik voornemens het te combineeren met Groot Moeris, waar een groot aantal kinderen is, zoodat bij opening van een school daar aanstonds twee goeroes geplaatst zullen worden. Bizarde aardig vond ik het, dat een van de handelaars tegen Kerstmis bij mij kwam om eenige kleine presentjes te koopen voor de Papoesche kinderen daar, om ook met de

Papoea's Kerstfeest te kunnen vieren. Wij hebben nu een aardig plekje uitgezocht om er een kerkje te bouwen.

Ook op Demta ben ik graag. Mijn vriend Terom, die daar Korano is, ontving mij met de oude hartelijkheid. Ik heb gegronde hoop, dat spoedig die kampong in zijn geheel tot het Christendom over zal gaan. De godsdienstoefeningen worden steeds zeer goed bezocht, en de collecten bedragen jaarlijks reeds een veertig tot zestig gulden, wat werkelijk voor deze streken veel is. Deze post is ook daarom van groot belang, omdat men van daaruit de in het binnenland gelegen Nimboranstreek in een dag bereikt. Terom heeft daar veel relaties, en hij verzekert mij, dat nagenoeg de geheele bevolking begeerig is naar goeroes. Welk een schoon arbeidsveld zou dat zijn! Daar geen moordende prauwreizen. Alle dorpen steeds in ieder jaargetijde gemakkelijk te bereiken. En niet zulke verschrikkelijke afstanden. Ook geen zwaar terrein, meerendeels vlak land. Moge God ons den weg banen om aan de duizenden daar het Evangelie te brengen. Ik verlang er naar om er een reis naar toe te maken.

Den avond van den toen Februari stak ik per prauw de ondiepe Mattererbaai over naar Tarfia, ook een goeroepost. Van daar uit zou de voetreis beginnen. Nu kwam het er op aan om het benoodigde tiental dragers te vinden. Dat levert gewoonlijk geen geringe bezwaren op. Zonder onvriendelijk gezind te zijn, trekt het de Papoea's weinig aan om dagenlang met een zwaar blik met proviand of een veldbed op den rug in het lieve zonnetje langs het zeestrand te marcheren. Eerlijk gezegd, het zou mij ook niet aantrekken. Maar ik trof het goed. Juist den volgenden morgen zou een aantal Tarfianen vertrekken naar Bonggo voor handelszaken.

Eigenaardig is de handel van de lui. Tarfia bezit het monopolie van het vervaardigen van buik- en armbanden, geregen van kleine schelpjes. Het zijn aardige, kleurige versierselen. Die armbanden wilde men te Bonggo ruilen tegen uit schelpen geslepen ringen, die men om den pols of bovenarm draagt of ook wel als oorhangers bezigt. Niet dat die voorwerpen te Bonggo vervaardigd worden. Bonggo krijgt die weer van de eilanden, speciaal van Anoes. Daar worden die schelpen versierselen met ongelooflijke inspanning gemaakt

en te Banggo verruild tegen sago. Vooral in het binnenland zijn de schelpen versierselen zeer gezocht.

Het viel mij nu niet moeilijk om een tiental te bewegen zich over mijn barang te ontfermen. De te ontvangen betaling kon tenminste hun onkosten van de reis goed maken.

Den 11en, den dag van vertrek, had ik eerst nog tijd om de school te Tarfia te bezoeken. Om elf uur, toen het laag water geworden was, togen wij op weg.

Als men in deze streken langs het strand reist, doet men verstandig alleen met laag tij op stap te gaan. Met hoog tij is het onmogelijk. Dan moet men door het mulle zand waden. En dat houdt men niet uit. Eerstens niet om de ontzettende inspanning, die het kost, tweedens omdat dit zwarte zand in de zon zoo heet wordt, dat men het niet uit kan houden. Is het daarentegen laag water, dan is het prettig loopen. Dan is het strand beneden hard en vochtig. Dan vallen de dagmarschen erg mee.

Dien eersten dag konden we tot den avond door wandelen. Het eerstvolgende dorp, Kaptiau genaamd, hadden wij toen nog niet bereikt. Gelukkig vonden wij echter juist toen het donker werd een jagershuisje, waar rond een lustig vuurtje een aantal lieden uit Kaptiau gelegerd waren. Ze hadden geluk gehad op de jacht, want een in stukken gesneden varken lag boven het vuur om gerookt te worden. Hoewel de ruimte niet groot was, vonden toch alle leden van ons gezelschap een plaatsje om zich uit te strekken. Ik spreidde mijn matras ook uit op den vloer van latten en het rookende vuurtje belette mij niet om een verkwikkende rust te genieten.

Ongeveer negen uur 's morgens hadden we den volgenden dag Kaptiau bereikt. In 1915 is daar gedurende korten tijd een goeroe gevestigd geweest. Die heeft echter ongenoegen met zijn menschen gekregen en heeft zijn post in den steek gelaten. Sedert dien is er geen gelegenheid geweest om de plaats weer te bezetten. Reeds het gebrek aan goeroes maakte het onmogelijk, maar m.i. was de goeroe er ook te veel geïsoleerd en was contrôle op zijn werk uiterst bezwaarlijk. Door de menschen werd ik met groote blijdschap en voorkomendheid ontvangen. Met de hoofden en met het grootste deel der mannelijke bevolking heb ik een langdu-

rige samenspreking gehouden. Men wilde zeer gaarne weer een goeroe en beloofde alle mogelijke medewerking. Op mijn vraag of ieder belasting-betalende man jaarlijks een gulden zou willen bijdragen tot het tractement van den goeroe, antwoordde men bevestigend. Mijn bedoeling is, om dat jaarlijks als Pinkstercollecte te gebruiken, om met behulp daarvan de kosten voor de U.Z.V. zoo gering mogelijk te doen zijn. Maar er zijn groote bezwaren aan verbonden. Is het raadzaam om van meetafaan de menschen zulk een last op te leggen? Ik geloof het niet. Nu zal men toestemmen om maar een goeroe te krijgen. Maar als die er eenigen tijd is? Ik ken mijn Papoea's in dat opzicht een beetje. Neen, ik geloof dat de menschen daarvoor nog niet rijp zijn. Het lijkt mij meer wenschelijk om een klappertuin te doen aanleggen, en daaruit later de onkosten te bestrijden. Ik geef aanstonds toe, dat daartegen ook bezwaren zijn aan te voeren, maar deze methode is althans met succes toegepast en van eene jaarlijksche bijdrage in geld kan men van tevoren zeggen dat het heel wat strubbelingen zal geven. Wel wil ik trachten hier de Pinkstercollecten in te voeren, maar ik wil dat vooreerst nog afgescheiden houden van het al of niet openen van posten.

Na een flinken dagmarsch kwamen we aan het niet ver van Bonggo liggende Mawes Dai. Hier was alles in de weer voor de aanrichting van een groot doodenfeest. Duizenden en duizenden cocosnoten waren over staken gehangen. Daar laat men ze, tot ze flink uitgelopen zijn. Op het feest worden dan van deze klappers alleen de zich binnen in de noot bevindende kiem, die dan uitgegroeid is ter grootte van een kindervuist, genuttigd. Het overige wordt eenvoudig weggesmeten. Langen tijd voor het feest is men reeds bezig geweest om zooveel mogelijk wilde varkens te speren, welker vleesch boven het vuur gerookt wordt. Een enorme voorraad sago is in dien tijd ook verzameld, zoodat de gastheeren voorbereid zijn om een groot aantal gasten te onthalen. Men stelt er een eer in om zooveel voedsel aan te bieden, dat men niet in staat is dat alles te verorberen eer het bedorven is. Met innig genoegen kan men dan na afloop van zulk een feest vertellen, dat men ten slotte een groote hoop eten in zee heeft moeten smijten, daar de menschen niet

meer konden eten. Welk een gruwzame verspilling, en dat in een tijd als dezen. Ik laat niet na er de menschen op te wijzen, dat zulks voor God niet geoorloofd is. Hij geeft ons het voedsel om daarvan te leven, maar niet om het op dergelijke wijze te verspillen.

Gelukkig waren de menschen van Mawes Dai nog niet in den feestroes, zoodat ik ze kon verzamelen om naar mij te luisteren. Ik legde hun uit, dat als er volgens hun begeerte een goeroe zou komen, zij ook naar den goeroe moesten luisteren. Want de goeroe kwam om hen allen Gods wil te leeren. Met ongeveinsde belangstelling luisterde men naar mij, toen ik hun in korte trekken vertelde hoe het Gods wil is, dat alle menschen gelukkig worden in dit leven, maar vooral dan, wanneer ze van deze aarde moeten scheiden. Wanneer men met Papoea's spreekt over het leven na dit leven, dan kan men haast altijd zeker zijn met belangstelling aangehoord te worden. Een bewijs, dat ook de meest primitieve mensch de eeuwigheid in het hart draagt.

Ten opzichte van het komen van een goeroe verklaarde men evenals te Kaptiau dat men bereid was om voor de oprichting van de noodige gebouwen te zorgen, en om jaarlijks iets bij te dragen.

De tocht was tot dusverre vrij voorspoedig geweest. Een aantal groote en kleine rivieren waren we gelukkig overgekomen. Een paar keer waren wij zoo fortuinlijk geweest om een prauwtje te vinden. Maar vóór wij aan het eigenlijke Bonggo kwamen, zouden wij er nog van lusten. Wij kwamen nu aan een paar sterk gezwollen rivieren. Blijkbaar hadden aan den bovenloop zware regens gewoed, zoodat er een ontzettende stroom stond. Is het oversteken door de veel voorkomende krokodillen reeds gevaarlijk, een zware stroom maakt het nog veel moeilijker. Mijn gewoonte is te doen zooals de Papoea's doen. Is de rivier doorwaadbaar, dan ga ik zoover mogelijk aan de monding en steek liefst door de branding over. Daar heeft men namelijk de minste kans op minder gewenschte ontmoetingen met krokodillen. Ik doe dat nooit alleen, maar laat mij bij de hand vatten door een paar dragers. Dan staat men steviger in den stroom en ook bij een eventueelen aanval van een krokodil is dan hulp bij de hand. Op deze wijze is het gevaar minder

groot. Kan ik niet de rivier doorwaden, wegens te groote diepte of te sterken stroom, dan laat ik een vlot maken van steeds aanwezige boomstammen, maar dat neemt zeer veel tijd in beslag, en daarbij is het gevaar ook grooter om met den stroom meegesleurd te worden, want uit den aard der zaak is zulk een vlot slecht bestuurbaar. Maar toch moest ik bij deze reis een paar keer van zulk een vlot gebruik maken. Aangenaam gestemd is men echter in zulk een geval niet. Vooral niet als men een grooten krokodil zijn afschuwelijken snuit boven het water ziet steken, zooals ons kort bij Bonggo overkwam. Hier staan die beesten als zeer kwaadaardig en brutaal bekend. Het gebeurde reeds meermalen, dat iemand van een daar varende lage prauw werd gegrepen en weggesleurd. En het eigenaardige is, dat juist op het meest ongelegen oogenblik de Papoea's je zoiets vertellen, daarbij heel aanschouwelijk voorstellende hoe het geval zich voordeed.

Maar gelukkig kwamen wij zonder ongevallen den 13den tegen zonsondergang aan het eerste *Bonggodorp*, genaamd *Tarawasi*, ontegenzeggelijk een mooie plaats. De huizen vrij netjes en regelmatig gebouwd, eene lange rij vormende. En dat alles in de schaduw van een uitgestrekt woud van klapperboomen. Een goed onderhouden weg voert zoo, steeds maar door het klapperbosch langs de geheele streek, over een afstand van ruim twee uur. Kampong reit zich hier aan kampong. Zooals in deze streken de gewoonte is, kwamen de hoofden mij al spoedig tegemoet en dezen en een groot getal volgelingen vergezelden mij op mijn rondgang door het dorp. Ze waren er erg mee ingenomen, dat hun dorp mij zoo goed beviel. Men wees mij reeds de plaats, die ze van overlang bestemd hadden voor den bouw van school en goeroewoning. Het kwam er nu maar op aan om zoo spoedig mogelijk een goeroe te sturen. De door mij genoemde voorwaarden vond men geen bezwaar.

Maar ik besliste nu nog niets met de bewoners van *Tarawasi*. Want ik ging meteen door naar *Armoppa*, waar ik zou overnachten in het huis van den *Korano*, die mij van af *Hollandia* had vergezeld. Ook te *Armoppa* kwam alles uitloopen om mij te begroeten. Na mij verfrischt te hebben sprak ik met de aanwezige hoofden af, dat ik graag met al

de bewoners, zoowel mannen als vrouwen, den volgenden ochtend een bespreking wilde houden. Dit voorstel vond bijval, zoodat wij ons het verdere van den avond gezellig onderhielden, eerst buiten, later rond het vuur in de woning van het hoofd. Heel wat verhalen uit vroeger tijd werden mij verteld, waarbij ik ruimschoots gelegenheid had om een blik te slaan op den treurigen toestand waarin de heidenwereld verkeert. Ik beantwoord die verhalen dan steeds. Daarbij laat ik niet na er op te wijzen, dat de Hollanders vroeger in denzelfden toestand leefden als zij, maar voeg er dan ook de verklaring aan toe, waardoor dat anders geworden is. En dan, welk een belangstelling, als ik plaatjes laat zien uit Holland, b.v. van huizen, bruggen en schepen. Aan alle kanten uitroepen van bewondering en verbazing.

Op deze wijze ging ook hier de avond spoedig voorbij en vond het gezelschap het maar matig, dat ik mijn afgeschoten hoekje, waar mijn matras gespreid was, wilde opzoeken. Eerst echter moest ik eten, want mijn gastheer had onderwijl een kip laten slachten en een maal laten bereiden, hetwelk ik alle eer aandeed.

Wat een verzameling menschen den volgenden ochtend. Het leek wel of heel Papoea bij elkaar was. Ge moet weten, dat een paar duizend menschen voor hier zeer veel is, want N.-Guinea is schaars bevolkt. Hoe verheugd was ik zulk een groote schare voor mij te zien. Want nu zou hun tenminste op dezen dag het Evangelie verkondigd worden. En zeer aandachtig was mijn gehoor, dat ik vanaf de verhoogde voorgalerij van het huis van een Chineezen-handelaar toesprak.

Na mijn toespraak waarin ik ook weer het doel van mijn komst en van de eventueele komst van een goeroe uiteenzette, liet ik tijd om over mijn woorden na te denken. Overal zag men nu groepjes in druk gesprek. En dat is een interessant gezicht om een aantal Papoea's een belangrijke zaak te zien bespreken. Men windt zich op, maakt de meest sprekende gebaren, argumenteert als het ware met armen en beenen, ja, met het geheele lichaam, wendt zich woedend van den tegenspreker af, draait zich om als om weg te loopen, keert terug om nog eens heftig zijn meening te zeggen.

Het slot van de rumoerige en langdurige overleggingen

was, dat men beloofde, ingeval ik een goeroe toe wilde zeggen, men terstond wilde beginnen met het noodige te verrichten. Ook tegen de jaarlijksche bijdrage maakte men geen bezwaar. Terecht wees men er op, dat één goeroe niet voldoende was. Nu, mijn bedoeling was dan ook om iedere kampong een goeroe te geven, mede omdat er ook steeds strubbelingen zijn tusschen de kampongs onderling. En het aantal schoolkinderen kan men voor de geheele streek wellicht op ongeveer 700 schatten. Een voorrecht is het, dat al de dorpen één taal spreken. Welk een schoon arbeidsveld belooft dat te worden! Is het niet meer dan treurig, dat die streek nog steeds niet in bearbeiding genomen kon worden?

Taronta, het meest westelijke Bonggodorp, was nu aan de beurt. Dit dorp is gedurende korten tijd door een goeroe bezet geweest. Maar die goeroe is overleden, en een plaatsvervanger kon nog niet gezonden worden. Het goeroehuis stond nog overeind, maar de schoolkerk was reeds vergaan. Het hoofd van dit dorp was zoo slecht behuisd, dat ik onmogelijk in zijn woning intrek kon nemen. De wind gierde er door heen. Bovendien lag zijn vrouw zwaar ziek onder een deken naast het smeulende vuur. Gelukkig kon ik haar helpen met medicijnen.

Door een daar gevestigden Japanees werd mij huisvesting aangeboden, wat ik dankbaar aannam. Hij woonde hier sinds eenige maanden met zijn vrouw en hield zich onledig met de bereiding van copra, echter met het voornemen zich ook aan de vogeljacht te wijden. De vrouw wist ook zeer goed de handen uit den mouw te steken en hielp hard mede bij de coprabereiding. Daarbij toonde ze zich een uitnemende gastvrouw, terwijl haar man, met wien ik mij in het Engelsch zoo goed en zoo kwaad het ging kon onderhouden, zich ook beijverde om mijn verblijf zoo aangenaam mogelijk te maken.

Er was mij verteld dat ik op Taronta lui van Anoes, het daartegenoverliggende eiland zou vinden. Dezen zouden wel bereid zijn mij naar Anoes te brengen. Nu, dat was alles zooals men gezegd had. Maar..... tusschen willen en kunnen ligt soms een groote afstand. De menschen van Anoes waren er, en een goede prauw was er ook, maar er was ook branding op de kust. Dan maar een dag wachten. Misschien

was morgenochtend de branding minder erg. Maar dat leek er niet veel op den volgenden dag. En den daaropvolgenden ook niet. Men wilde het echter met een kleinere prauw probeeren. Lukte dat, dan zou men mij er ook doorheen brengen. Maar daar kwam niets van. De kleinere prauw sloeg in de branding uit elkaar, zoodat de roeiers blijde waren, dat ze heelhuids aan wal kwamen. Ik probeerde toen maar niet verder. En zodoende was ik genoodzaakt vier dagen lang mijn vriendelijken gastheer en mijn gastvrouw lastig te vallen. Maar die tijd was niet verloren. Iederen avond had ik een gezelschap om mij, hetzij ten huize van mijn gastheer, hetzij in een of ander Papoesch huis. Veel belangrijks kreeg ik te hooren, en veelmalen kon ik van Gods liefde spreken. En ook met mijn Japanschen vriend had ik menig gesprek. Hij was van huis uit Boeddhist, maar had reeds in Japan kennis gemaakt met het Christendom. Hij had ook een Japanschen bijbel in zijn bezit, maar hem thans uitgeleend aan een te Sarmi wonenden vriend. Dien Japanner had ik vroeger ook reeds ontmoet en aangenaam met hem kennis gemaakt. Nu heb ik in mijn ressort dus reeds twee belangstellende Japansche vrienden, wier voorkomendheid en beleefdheid niet genoeg geroemd kan worden.

Nu zou ik de Bonggostreek verlaten. Hoezeer heeft mij het bezoek aan die streek verkwikt. Aan een zeer groot aantal menschen mocht ik de blijde boodschap des heils brengen. Maar wanneer zullen wij in staat zijn den aangevangen arbeid voort te zetten? Dus was mijn blijdschap met groote zorg gemengd. Maar God is machtig die zorg te beschamen.

A n o e s wilde ik toch graag bereiken, want de daar wonende jonge, ongetrouwde goeroe heeft wel eenige opbeuring noodig. Vanouds toch is Anoes de bakermat van het heidentom in deze streken geweest. En nog steeds heeft de goeroe daar met lijdelijken tegenstand te kampen. Maar gelukkig is een van de hoofden zeer op zijn hand. Hoe zou ik nu echter daar komen? Men gaf mij den raad, van Taronta eerst te loopen tot de plaats genaamd KRIM. Daar staan eenige huizen van lieden van Anoes, die er tuinen hebben. Misschien waren daar Anoesers, en misschien was daar, waar men meer achter de eilanden is, de branding ook min-

der erg. Dien raad heb ik opgevolgd. En gelukkig, na een flinken dagmarsch Krim bereikt hebbende, vond ik een aantal Anoesers, en daarbij het juistgenoemde goedgezinde hoofd. Men wilde alles in het werk stellen om mij naar Anoes te brengen. Het zou wel niet gemakkelijk vallen om door de branding te komen. Maar als de Papoea's zeggen: het gaat, dan zet ik mij op de prauw. De goederen werden voor dag en dauw opgeladen en stevig vastgebonden. En ikzelf zette mij ook schrap. Maar wat valt het tegen als men in de branding is. Men kijkt dan vanuit de prauw tegen zoo'n reuzenroller op als tegen een berg die zich op je wil storten. Het komt er op aan om juist op tijd de prauw door zulk een roller te laten opnemen. Is men even te laat, zoodat hij omkrult, dan wordt men eenvoudig bedolven. Maar de Anoesers zijn er aan gewend. Doodstil zat ik naar mijn zwoegende roeiers te kijken, die al hun krachten inspanden. En Goddank, het gelukte. Na een halfuur van de hoogste spanning waren we door de branding heen. Vroolijk heschen mijn flinke mannen het zeil, en in anderhalf uur tijd bracht het landwindje ons naar Anoes.

Hier vond ik sedert mijn laatste bezoek het werk wel iets vooruitgegaan. De oude schoolkerk was ingestort, maar de nieuwe was reeds in aanbouw en beloofde van solider structuur te worden. Er werd nu school en kerk gehouden in een nieuw Papoesch huis, dat daarvoor vrijwillig door den eigenaar was afgestaan en volstrekt niet ongeschikt was. Het aantal schoolkinderen kon meer zijn, maar bij vroeger is het toch vooruitgegaan. Het kerkbezoek is nogal ongeregeld. Dan zijn er weer veel, dan weinig bezoekers. Echt naar Papoeschen aard. Men moet er zoo eens zin in hebben om te gaan. De godsdienstoefening, die ik in den namiddag hield, was vrij goed bezocht.

Des avonds kwam men tot mij om te vragen wat ik dacht van het jaarlijksche feest, dat men over eenige dagen wenschte te vieren. Bij het einde van den westmoesson, als de tijd van de schildpadvangst voorbij is, houdt men een rondgang over het eiland. Op verschillende plaatsen maakt men halt, en dan moet ieder, die het geluk gehad heeft schildpadden te bemachtigen, even zooveel klappers open-

slaan als hij schildpadden geharpoeneerd heeft. Daarbij wordt dan gezongen. Die klappers worden dan niet gegeten, maar in zee geworpen. Men verzekerde mij, dat men dat feest wel moest vieren, daar anders het volgend jaar geen enkele schildpad zich zou vertoonen.

Naar aanleiding van deze vraag heb ik toen verteld hoe men in Holland doet als de groote haringvloot uitvaart. Dan wordt in de kerk Gods zegen afgesmeekt over de pogingen om veel visschen te vangen. En na afloop wordt God ook daarvoor gedankt. Zoo kupt ge hier ook doen, zeide ik. Laat aan het eind van den westmoesson de goeroe met julie een godsdienstoefening houden. Dan kan iedereen zijn dank aan God brengen. Want alle visschen en alle schildpadden in zee zijn Gods eigendom. We kunnen Hem er om vragen, en we moeten Hem er voor danken.

Dit voorstel vond algemeene instemming. Ik heb den goeroe gezegd om in overleg met de menschen ieder jaar zoo te doen. Op deze wijze hoop ik, dat een Christelijke gedachte door de menschen begrepen zal worden en een Christelijk gebruik ingang zal vinden.

Het is slechts een reis van een goed uur om van Anoes naar Podena over te steken. Maar in den westmoesson staat een sterke stroom uit het westen juist tusschen de twee eilanden door. Daarbij kwamen hevige deining en zware wind. Het werd dan ook een tocht die me zal heugen. Drie uren zaten we in den zwaren stroom te worstelen. Daarbij kwam, dat door de dwarszeeën de uitlegger van de prauw lossloeg. Haastig maakte ik de touwen, waarmede mijn barang vastgebonden was, los, en met die touwen hebben wij toen den uitlegger zoo goed mogelijk weer bevestigd. Toch bereikten wij gelukkig Podena.

Podena kan men een Christendorp noemen. En men kan het ten minste naar het uiterlijk te oordeelen zien. Alles ziet er keurig uit. Een schoone weg, nette huizen. Een heel goede goeroewoning, en een nette schoolkerk. De kinderen, die den leeftijd hebben, komen allen op school en zeer trouw. En over het algemeen worden de godsdienstoefeningen ook goed bezocht. Echter trof ik het nu slecht, daar juist een groot deel van de bevolking naar den vasten

wal getrokken was om sago te halen. Toch heb ik het gewone werk er met genoegen kunnen doen.

Juist op tijd kwam de groote prauw van Anoes me halen om mij weer naar den overwal te brengen. Dan zou ik weer loopen tot ik tegenover Djamna kwam. Want per prauw kan men in dezen tijd niet van Podena naar Djamna komen door den zwaren tegenwind. Ofschoon met veel moeite kwamen we toch weer te Krim aan wal. Zoo spoedig mogelijk nu maar weer op marsch, om zoo mogelijk dien dag nog Mawes Wares te halen. Ook dat gelukte. Zelfs kon ik na eenig oponthoud het naastbijgelegen Ansoedoe nog bereiken, waar een goeroe gevestigd is. De lieden van Mawes Wares zouden ook bij mij te Ansoedoe komen om over de komst van een goeroe te spreken.

De geheele streek was in eenige opschudding. Te Mawes Wares en te Ansoedoe had men namelijk weder een „Vetrouw” opgericht. Dat is een huis waarin de jachttoover uitgeoefend wordt. Gedurende eenige maanden worden de jongelingen, die in den nog steeds bestaanden mannenbond zullen worden opgenomen, gehuisvest, om den jachttoover te leeren. Die jongelingen worden ook met den naam „Vetrouw” aangeduid. Allereerst moeten die jongens zelf ingesmeerd worden met het vet van een bepaalde soort slang. Boombastreepen, ook ingewreven met dat vet, worden om hun hoofden gebonden. Maar ze moeten zorgvuldig er voor waken, dat geen vrouwen of kinderen hen gedurende dien tijd te zien krijgen. Dezen zouden zeker sterven. De jongens gaan wel op jacht, maar zorgen er voor des morgens zoo vroeg teruggekeerd te zijn, dat ze eer de dag aanbreekt weer in hun huis zijn, waar ze door een paar oude heeren bewaakt worden, en overvloedig van voedsel voorzien worden, zoodat ze na verloop van een paar maanden vet zijn. Al de varkens, die in dien tijd bemachtigd worden, vinden hun weg naar de magen van de „Vetrouw”. Reden waarom de vrouwen haar ongenoegen tegenover mij uitspraken. Maar allen waren toch vol vrees voor de „Vetrouw”, zoodat ze dat huis, dat eenigszins buiten het dorp staat niet durven naderen. Vroeger werd dan ook een vrouw, die dat dorst te wagen, op staanden voet gedood door de mannen.

Ook krijgen de „Vetrauw” onderricht in het geschikt maken van de honden voor de zwijnenjacht, hoe ze een gunstigen dag moeten uitzoeken, en vooral hoe ze bij iederen keer dat ze op jacht gaan, de nog benodigde toovermiddelen moeten bereiden. Ook moeten boog en pijlen velerlei behandeling ondergaan, eer ze voldoende magische kracht bezitten om met succes gebruikt te worden. Als de inwijding volbracht is, stellen de „Vetrauw” zich op een goeden dag op een rij aan den ingang van het dorp. Ieder van hen heeft dan een stok in de hand, waaraan stukjes geroosterd varkensvleesch gespietst zijn. De overige dorpsgenooten defileren langs de rij van ingewijden en mogen elk een stukje vleesch nemen. Daarmede is de plechtigheid afgelopen. De pas ingewijden loopen nu trots rond en voelen zich man, worden dan nu ook voor vol aangezien. Het overgeschoten slangenvet wordt echter in het mannenhuis zorgvuldig bewaard, opdat men zoo nu en dan zich nog eens in kan smeren, opdat de kracht niet verloren zal gaan. Het blijft steeds gevaarlijk voor de vrouwen en kinderen om dat slangenvet te zien of ook maar te ruiken.

Men vertelde mij, dat men vroeger nog een veel krachtiger jachttoover bezat. Die bestond uit het gedroogde en geraspte vleesch van een overléden beroemd jager. Als er iemand gestorven was, die als beroemd jager gold, dan werd des nachts stilletjes zijn graf geopend en een arm of been van het lijk afgesneden. Dat vleesch werd geroosterd tot het zoo hard was als hout. Vervolgens werd dat geschraapt, met een soort bladeren vermengd en opgegeten. Dat was wel het beste toovermiddel wat men kon denken. Thans echter werd zulks niet meer gedaan, omdat er zware straf stond op lijkschennis.

Al de verdere dorpen aan de kust: „Nsoedoe, Betaf, Takar, Kedir, waren over deze zaak vervuld en benieuwd wat ik er van zou zeggen. Eén der hoofden van Podena had zelfs een weddenschap aangegaan met het hoofd van Ansoedoe, dat de pendita het zou verbieden. Nu, aan degenen die zich onder de leiding van den pendita gesteld hadden, zou deze het ook wel verbieden. Maar hij zou toch nog iets anders doen dan verbieden.

In de verdere dorpen waar ik kwam, belegde ik grootte samenkomsten om over de „Vetrouw” te spreken. Op de volgende wijze legde ik den menschen uit, dat de „Vetrouw” niet goed kon wezen. Ik vertelde uitvoerig nog eens hoe God alles geschapen heeft. Omdat God dat alles gemaakt heeft is het alles ook Zijn eigendom. Hij geeft het aan wien Hij wil, aan wie Hem er om vraagt. Daarom als ge op jacht gaat moet ge eerst God aanspreken en zeggen: „Heer ik wil heden op jacht gaan, als het Uw wil is laat mij dan het wild ontmoeten, en geef mij kracht om het te bemachtigen”. Als het dan Gods wil is, dan zult ge het zeker krijgen. Maar nu doet ge als een dief. Ge neemt Gods eigendom, zonder Hem te vragen. En ge neemt het met list. En we mogen van God niets nemen met list. We moeten Hem er om vragen. En we moeten Hem er voor danken.

Velen knikten toestemmend, en het hoofd van Podena keek zegevierend rond in het bewustzijn dat hij de weddenschap gewonnen had.

Het verdere van mijn reis leverde weinig buitengewoons op. Overal deed ik het gewone werk van schoolbezoek en prediking. Meer nog dan van de gewone prediking in de samenkomsten, verwacht ik van de gesprekken die ik houd als ik des avonds in een der huizen om het vuur, of bij lichte maan buiten zit. Dan is er meer wisseling van gedachten en spreken de menschen zich eens beter uit. Menig woord is dan beter op zijn pas en wordt beter begrepen.

Behalve de verdere kustdorpen heb ik ook nog Djamna en Masi-Masi bezocht, zoodat de eilanden alle een beurt kregen. De reis was dus voorspoediger dan ik had durven hopen. Toch kon ik niet alles afdoen. De meest Westelijke drie posten: Sarmi, Sawar en Bagai-Serwar kon ik niet meer bereiken, daar de tijd te kort was. Over een paar dagen zou de boot op Wakde zijn. Den 3den Maart kwam ik te Wakde aan, en den 7den kwam de boot binnen. Dankbaar dat de zoo zware reis gelukkig was volbracht stapte ik aan boord, en in goeden welstand mocht ik de mijnen te Hollandia aantreffen.

April 1920

De geschiedenis van de Kweekschool in Posso.

Door Dr. ALB. C. KRUYT.

De geschiedenis, waarvan ik u een en ander vertellen wil, is die van onze kweekschool te Pendolo. In de vorige maand werd het eindexamen afgenomen aan een klasse van zeventien jongelui, van wie twee uit Mori en een uit Napoe afkomstig waren; de overigen kwamen uit de eigenlijke Possostreek. Aan zestien van de geëxamineerden kon een diploma worden uitgereikt, dat zij het examen met goed gevolg hadden afgelegd. Eén hunner moet het zonder diploma doen. Dit was heel jammer, want juist deze jongeman belooft een goed onderwijzer te worden naar aanleg en karakter. In de meeste vakken behaalde hij ook goede cijfers, maar hij viel over rekenen, dat over het geheel het struikelblok is van onze Possoërs.

Door africhten en het bijbrengen van loopjes kan men het bij de jongelui voor het oog tamelijk ver brengen in dit vak. Wanneer het geheugen hen niet in den steek laat (en hun geheugen is over het geheel sterk), herkennen zij dadelijk de soort, waartoe de som behoort, en dan volgen zij den aangeleerden weg ter oplossing. Dit geeft soms aanleiding tot vermakelijke gevallen, wanneer de som bij een verkeerde soort is ingedeeld, en de gevolgde weg ter oplossing de grootste onzin teweeg brengt, zonder dat de leerling de zotheid van zijn redeneering voelt. Voor hen is het rekenen dus een soort goochelen, omdat hun voorstellingsvermogen nog niet ontwikkeld genoeg is om het probleem voor zich te zien en daaruit den weg ter oplossing te zoeken.

Maar ik dwaal af. Na afloop van het examen werd aan ieder der leerlingen de plaats aangewezen, waar ze zullen werken. En toen werd de school gesloten. Dit laatste gebeurde niet, omdat de school om de een of andere reden

